

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ
จังหวัดน่าน - แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

The relation exchanging of religious and culture about the
VessantaraJataka between Nan and Xaignabouli of Lao PDR

โดย

นายเชษฐ์ นิมมาทพัฒน์

นายสิทธิ ราชรินทร์

พระอุดม แหวนคำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๕๘

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 61075920

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ
จังหวัดน่าน - แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

The relation exchanging of religious and culture about the
VessantaraJataka between Nan and Xaignabouli of Lao PDR

โดย

นายเชษฐ์ นิมมาทพัฒน์

นายสิทธิระ ราชรินทร์

พระอุดม แหวนคำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๕๘

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

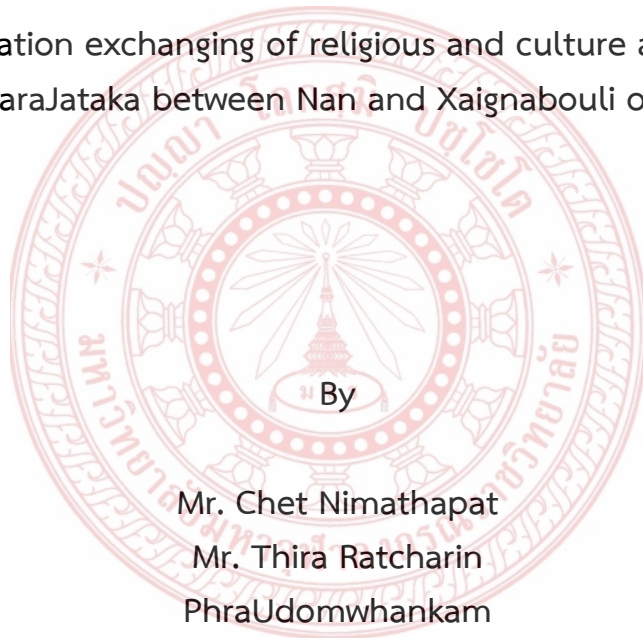
MCURS 61075920

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The relation exchanging of religious and culture about the
VessantaraJataka between Nan and Xaignabouli of Lao PDR

By

Mr. Chet Nimathapat

Mr. Thira Ratcharin

PhraUdomwhankam

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nan Buddhist College

B.E.2558

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCURS 61075920

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่องานวิจัย:	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว
ผู้วิจัย:	นายเชษฐ นิมมาพัฒน์ นายสธิระ ราชรินทร์ พระอุดม แหวนคำ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๘
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว และ ศึกษาพิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ใช้วิธีการศึกษาในลักษณะวิธีการวิจัยแบบผสมกล่าวคือ เป็นการผสมผสานระหว่างวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ มีกระบวนการคือ ๑. การประชุมปฏิบัติการระดมสมอง ๒. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ๓. การสังเคราะห์งานวิจัยร่วมกัน ๔. การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยพบว่า เนื้อหาในการเทศน์มหาชาติของของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เอกลักษณ์ของทางเมืองน่าน เรียกว่า “ระบำช้างข้ามทุ่ง” ที่แขวงไชยบุรีจะเป็นทำนองที่มีคำคล้องจองภาณาราย เป็นคำขับลำของหมอผีในพิธีสู่ขวัญ แล้วถูกพัฒนาเป็นคำและทำนองอ่านโองการของพราหมณ์กับเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ และคำขับลำมีพัฒนาการต่อไปเป็นหมอลำ ที่ลำทำนองต่างๆ ซึ่งมีลูกคอและเสียงโหยหวน ทำนองดังกล่าว เรียกว่า “แหล่ผะเหวด ” ผลการศึกษากระบวนการสร้างวัฒนธรรมเพื่อจัดงานสามัคคีธรรมระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี เริ่มจากมีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติให้กับประชาชน ความพึงพอใจในการจัดงานในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในช่วง ๓.๕๑ -๔.๕๐ ประชาชนทั่วไปเห็นว่ากิจกรรมเทศน์มหาชาติสามารถสร้างความสามัคคี ประองตองกันระหว่าง ชุมชน และ ระหว่าง จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ได้มากที่สุด และทำให้ประชาชนได้รับความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกันทั้งนี้ยังมีกิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนาที่พึงพอใจ และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติได้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ได้ในระดับมากอีกด้วย นอกจากนี้ระยะเวลา สถานที่ และเจ้าหน้าที่ที่สร้างความพึงพอใจเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนมีความต้องการที่จะให้มีกิจกรรมการเทศน์มหาชาติเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวัฒนธรรมในอนาคต

คำสำคัญ : เทศน์มหาชาติ, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม, ประเพณีจังหวัดน่าน, ประเพณีแขวงไชยบุรี สปป. ลาว

Research Title: The relation exchanging of religious and culture about the VessantaraJataka between Nan and Xaignabouli of Lao PDR

Researcher: Mr. Chet Nimathapat
Mr. Thira Ratcharin
PhraUdomwhankam

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nan Buddhist College

Fiscal Year: 2015

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The relation exchanging of religious and culture about the VessantaraJataka between Nan and Sainyabuli of Lao PDR. To study the pattern Content and knowledge of preaching in Nan and Xaignabouli, Lao PDR and study of ritual. And how to preach the races in Nan. And Xaignabouli Lao PDR to analyze the ritual patterns and processes of Buddhist culture in Nan province. And in Xaignabouli, Lao PDR, the research method is mixed method. It is a combination of qualitative research and quantitative research. By using the primary data collection method. And secondary data the process is 1. Brainstorming Workshop 2. In-depth interview 3. Synthesis of collaborative research 4. Study of related papers and research the research found that. Content in the preaching of the province of Nan and Xaignabouli. There is a similarity, ie, the sermon is depicted. "The story of Vesakorn allegory" refers to the past of the Buddha. The identity of Nan City is called "Ra-bum-chaig-karm-tong" The Xaignabouli It is a melody with rhymes. It is the word of the shaman's driving instructor at the ceremony. Then was developed as a word and a melody, read the verses of the Brahman with the preaching of the monks of the monks. And the driving is further developed into a morale. The melody With tremolo and shrill The melody is called "lae-pa-weed"and cultural process to organize the relationship between Nan and Xaignabouli. The purpose is to cultivate the concept and attitude of the people. Which has an average of 3.51 -4.50. The public saw that the activity in Sermon To create the most harmonious unity among the communities and between Nan and Xaignabouli, and to gain the knowledge gained from each sermon. The whole event is also open to the promotion of Buddhist dissent and the exchange of knowledge about the culture. Including the exchange of learning the way of life and culture is also very much with. In addition, the time, place and staff were very satisfied. The public needs to have a preaching activity to exchange knowledge and culture in the future.

Keywords: Sermon preaching, VessantaraJataka, relation exchanging of religious and culture, Nan tradition, PrachinBuri Province, Lao PDR

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา พิธีกรรม วิธีการและองค์ความรู้ การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน คณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ รวมถึงการช่วยค้นหาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจนเสร็จสิ้น

งานการวิจัยเล่มนี้จะสำเร็จล่วงด้วยดีไม่ได้ หากปราศจากความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเกื้อกูล จากหน่วยงานและบุคคลทั้งหลาย เริ่มต้นจาก ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพในการ วิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนใน จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี, ผู้นำชุมชน ในจังหวัดน่าน และแขวง ไชยบุรี รวมไปถึงผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง (นักวิชาการนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) ที่ให้ความร่วมมือ ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบคำถามและให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยในครั้งนี้ทุกด้าน และอำนวยความสะดวก ในด้านต่างๆ ด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณนักคิดและนักวิชาการทุกท่านที่มีรายชื่อในบรรณานุกรมท้ายเล่ม ที่ล้วนมีส่วนก่อให้เกิดปัญญาและแนวคิดต่างๆ ในผลงานนี้ คณะผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยนี้จะก่อ ประโยชน์แก่สาธารณชน และแก่ผู้ศึกษาตามสมควร ถ้ามีข้อผิดพลาดประการใด ขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๔
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ ประเพณีการเทศน์มหาชาติ.....	๕
๒.๒ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	๑๒
๒.๓ แขวงไชยบุรี.....	๑๔
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๕
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๑๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๗
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๑๗
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๑๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	๑๙
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๙
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๒๐
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอน รูปแบบการเทศน์ในกลุ่มเป้าหมาย คือ จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี.....	๒๐
๔.๒ การเทศน์มหาชาติสานสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่าน –แขวงไชยบุรี.....	๔๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๕๗
๕.๑ รูปแบบเนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว.....	๕๗
๕.๒ พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรีสปป.ลาว.....	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๕.๓ รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรีสปป.ลาว	๖๒
๕.๔ ข้อเสนอแนะของการวิจัย	๖๖
บรรณานุกรม	๖๗
ภาคผนวก	๖๘
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๖๙
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๐๑
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๐๓
ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบสอบถาม.....	๑๐๖
ภาคผนวก จ ประวัติผู้วิจัย.....	๑๐๙

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปจากแบบสอบถาม.....	๕๑
ตารางที่ ๔.๒ ตารางความพึงพอใจการจัดงานการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวง ไชยบุรี สปป.ลาว.....	๕๓
ตารางที่ ๕.๑ ความพึงพอใจจากพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรม	๖๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๖
แผนภาพที่ ๕.๑ แผนภูมิแสดงความพึงพอใจในการจัดงานเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านและ แขวงไซบุรี	๖๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีทางศาสนาในสังคมไทยซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีหลักฐานปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น กาพย์มหาชาติ แต่งในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งแสดงวิถีชีวิตของชาวกรุงศรีอยุธยาที่ได้กล่าวถึงประเพณีการเทศน์มหาชาติไว้ พุทธศาสนิกชนโดยส่วนมากมีความเชื่อว่าการเทศน์มหาชาติเป็นอภิญา อธิกุศล ได้บุญมาก ทำให้ได้พบกับพระศาสนาของพระศรีอารีย์ นับได้ว่าประเพณีนี้มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมไทยมายาวนาน การสดับเทศน์มหาชาติเป็นการปลุกฝังคุณธรรมเรื่องการบริจาค การเสียสละ การมีสัจจะ เป็นต้น ก่อให้เกิดอุปนิสัยโน้มเอียงตามพระจริยวัตรของพระเวสสันดร นั่นคือ การเห็นแก่ตัวค่อยเบาบางลง เมื่อพระพุทธรูปศาสนิกชนนำไปประพาศปฏิบัติปฏิบัติยอมช่วยพวงสังข์สังคมให้ร่มเย็นเป็นปกติสุขนอกจากนี้ การเทศน์มหาชาติยังเป็นการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยให้แก่นิสิต นักศึกษา และประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ประเพณีการเทศน์มหาชาติทั้งในด้านกระบวนการจัด ท่วงท่าทำนองการเทศน์ ค่านิยม และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นสิ่งที่หาชมและศึกษาได้ยากในปัจจุบัน ดังนั้น วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ในฐานะเป็นหน่วยงานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย และคณะสงฆ์จังหวัดน่าน จึงได้จัดโครงการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเทศน์มหาชาติ สานสัมพันธ์จังหวัดน่าน-แขวงไชยบุรีขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศให้เป็น "สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน" (Green and Happiness Society) และมีแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑๑ ให้ความสำคัญกับการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนในระดับรากหญ้า และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมมากขึ้น เน้นการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนในภาพรวมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมรวมถึงเพื่อให้เมืองและชุมชนมีความสงบ สะอาด ปลอดภัย ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี วิถีชีวิตดีมีความสุข มีการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ริเริ่มพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ กระตุ้นให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมประเมินศักยภาพของพื้นที่ กำหนดวิสัยทัศน์ วางเป้าหมายกลยุทธ์การพัฒนา กำหนดแผนงาน หรือกิจกรรม ตลอดจนติดตามประเมินผลบนพื้นฐานการพึ่งพาทรัพยากรของท้องถิ่นชุมชนเป็นหลัก โดยภาครัฐทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคมระดับต่างๆ รวมทั้งมีการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่

ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมให้กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ เพื่อก่อให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง และช่วยลดความยากจนในชนบทและเมือง

วัฒนธรรมไทยเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ทั้งยังเป็นเครื่องวัดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าของประเทศ เพราะประเทศจะเจริญหรือไม่ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของคนในสังคม จากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่กล่าวถึงการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้น สังคมต้องมีคุณภาพ จากการพัฒนาคนในสังคม ปรากฏผลได้ดังนี้

๑. เป็นสังคมคุณภาพ หมายถึง สังคมไทยต้องพัฒนาคนในสังคมทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะมีการดำเนินชีวิตที่ดี โดยยึดหลักความพึงพอใจ ความพอดี และสามารถพึ่งตัวเองได้

๒. เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยคนไทยสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตให้เป็นคนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เป็นผู้มีเหตุผล ร่วมใจกันพัฒนาภูมิปัญญาไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น

๓. เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยต้องปลูกฝังให้คนไทยเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีค่านิยมที่ถูกต้อง พึ่งพาอาศัยกัน มีความรู้รัก รู้สามัคคี ภูมิใจในความเป็นไทย รักษาสถาบันที่สำคัญของสังคมไทยสืบต่อไป

ด้วยเหตุดังกล่าวเบื้องต้น การสืบทอดวัฒนธรรมไทย จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคมไทยอยู่หลายประการดังนี้

๑. ทำให้มองเห็นวิถีความเป็นไทย ความคิดสร้างสรรค์ ทั้งทางด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ที่สังคมสืบทอดกันมา

๒. ทำให้คนไทยเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รู้จักรักษาระเบียบวินัย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์รู้จักพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างในการปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยสืบไป

๓. ทำให้คนไทยทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เกิดความร่วมมือร่วมใจ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมที่ดีงาม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติเป็นที่รู้จักของชาวโลก

๔. ทำให้เกิดการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ไทย เพื่อให้คงอยู่ในสังคมสืบต่อไป

ประเพณีการทำบุญที่สำคัญประเพณีหนึ่งของชาวน่าน อีกประการหนึ่งคือการฟังเทศน์มหาชาติในช่วงเดือนยี่ ยี่ ในภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า สองเป็ง หมายถึงวันที่พระจันทร์เต็มดวง ดังนั้น ยี่เป็ง จึงหมายถึง วันเพ็ญเดือนสองของชาวเหนือ ซึ่งจะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของชาวไทยภาคกลาง จะตรงกับเดือนพฤศจิกายน ประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันในวันยี่เป็ง คือ พุทธศาสนิกชนจะจัดทำราชวัตรรอบวิหารและทำประตูป่า ทำความสะอาดศาสนสถานเตรียมทำโคมค้ำง โคมแขวน โคมลอย เครื่องไทยธรรมหรือกัณฑ์เทศน์ เจ้าอาวาสจะมีหนังสือบอกบุญ หรือฎีกาบอกบุญไปถึงแต่ละครอบครัวให้เป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ ซึ่งจะเป็นการเทศน์เกี่ยวกับเรื่องมหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์ นอกจากนี้ ยังมีการจัดเตรียม ผางพระตบตี้น้ำ(ถ้วยประทีป) ไว้สำหรับจุดในวันยี่เป็งด้วย

เช้าตรู่วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะไปร่วมทำบุญตักบาตรถวายข้าวปลาอาหารที่วัด บางคนจะนอนถือศีลค้างคืนที่วัดตั้งแต่คืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พอรุ่งเช้าก็ได้ปฏิบัติ

ศาสนิกจรร่วมกัน จากนั้นชาวบ้านจะนำกัณฑ์เทศน์ไปวัด โดยพระสงฆ์เริ่มเทศน์กัณฑ์เทศน์ และต่อจากนั้นก็เทศน์กัณฑ์อื่นๆ จนถึงกัณฑ์ที่ ๑๓ คือ นครกัณฑ์ ใครเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ต้องไปก่อนนิมนต์พระให้เทศน์ก่อน เพราะเป็นกัณฑ์เทศน์กัณฑ์แรก

นอกจากนั้นในระหว่างวันขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑ ค่ำ ในเดือนยี่พุทธศาสนิกชนวัดต่างๆ จะมีกิจกรรมปล่อยโคมลอยเชื่อกันว่าเป็นการได้ปล่อยเคราะห์ ซึ่งหากโคมลอยไปตกลงบ้านผู้ใด เจ้าของต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ด้วย

การเทศน์มหาชาติ นิยมเทศน์กันตลอดคืนวันยี่เป็งเพราะต้องการเทศน์ให้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มีพระคาถารวมทั้งสิ้น ๑,๐๐๐ คาถา การจุดดวงผัดขึ้นต้นกำ เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ที่ได้ตรัสรู้แล้ว ๔ พระองค์ องค์ที่ ๕ คือ พระศรีอริยเมตไตรย์ หรือพระศรีอารยที่กำลังบำเพ็ญตบะอยู่ และพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็จะมีอยู่เป็นระยะๆ ทุกกัณฑ์ โดยจะจุดตามจำนวนพระคาถา แต่ละกัณฑ์จึงทำให้ดูบรรยากาศของคืนวันยี่เป็งสว่างไสวไปด้วยแสงไฟระยิบระยับไปทั่วบริเวณวัด และการเทศน์มหาชาติเช่นนี้ได้มีการจัดขึ้นในแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกับจังหวัดน่าน

ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบ เนื้อหาองค์ความรู้วิธีการเทศน์มหาชาติ การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี เพื่อสร้างความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมเรื่องการเทศน์มหาชาติระหว่างจังหวัดน่านกับแขวงไชยบุรี เพื่อส่งเสริมความรู้ และพัฒนา รูปแบบการเทศน์มหาชาติ ทำนอง ท่วงทำนองในการเทศน์ ตลอดถึงความเชื่อและความศรัทธาต่อธรรมชาตกรื่องพระเวสสันดรชาตกร ของประชาชนจังหวัดน่าน และประชาชนเพื่อนบ้านแขวงไชยบุรี

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
- ๒) เพื่อศึกษาพิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
- ๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

- ๑) ประชาชนใน จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี จำนวน ๒๐ รูป/คน
- ๒) ผู้นำชุมชน ในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี จำนวน ๒๐ รูป/คน
- ๓) ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง (นักวิชาการนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) ๑๗ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหาองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน วิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี วิธีการสร้างความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมเรื่องการเทศน์มหาชาติระหว่างจังหวัดน่านกับแขวงไชยบุรี

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑) รูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เป็นอย่างไร
- ๒) พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เป็นอย่างไร
- ๓) วิเคราะห์รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึง การที่กลุ่มคนที่มีความสนใจในศาสนาและวัฒนธรรมมารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในศาสนาและวัฒนธรรม

การเทศน์มหาชาติ หมายถึง ประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน และเชื่อว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียวจะได้เกิดร่วมและพบพระศรีอริยมเหตตรัยโพธิสัตว์

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) ทำให้ทราบรูปแบบ เนื้อหาองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
- ๒) ทำให้ทราบถึงพิธีกรรม วิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
- ๓) ทำให้ทราบกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรม ของชาวพุทธในจังหวัดน่านกับแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แวงไชยบุรี สปป.ลาว คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ประเพณีการเทศน์มหาชาติ

๒.๒ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒.๓ แวงไชยบุรี

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ ประเพณีการเทศน์มหาชาติ

ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทยเนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่สืบทอดมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อที่ว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียว จะได้เกิดร่วมและพบพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงโปรดฯ ให้ประชุมสงฆ์นักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและ แต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ.๒๐๒๕ สำหรับสวดในพระราชพิธีเข้าพรรษาและ สวดให้อุบาสก อุบาสิกา ฟังระหว่างพรรษา เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ พุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติ สุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนจะทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยทาน บารมีชั้นสูงสุดที่ยากยิ่งจึงเรียกว่ามหาชาติ

ความนิยมและความสำคัญของเรื่องมหาชาติชาดกปรากฏให้เห็นได้จากวรรณกรรมที่ แต่งขึ้นมากมาย ทั้งต่างสำนวนและต่างยุคสมัยเฉพาะที่เป็นฉบับหลวงก็มีมากมายในลักษณะของ รูปแบบคำประพันธ์ต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีมหาชาติฉบับท้องถิ่นต่างๆ อีก เช่นทางภาคเหนือมีมหาชาติ ภาคพายัพเขียนเป็นภาษาล้านนามีหลายฉบับและหลายสำนวน ทางภาคอีสานมีมหาชาติคำเนียง ส่วนทางภาคใต้มีมหาชาติชาดกฉบับวัดมณีมาวาสสงขลา เป็นต้น และยังมีมหาชาติสำนวนต่างๆ อีกมากมายที่แต่งกันเองโดยอิสระกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติ จึงปรากฏในสังคมไทยทุกภูมิภาคทั้งในราชสำนักและในหมู่ประชาชนทั่วไป

ในราชสำนักปรากฏเป็นพระราชพิธีในวังหลวงมาแต่สมัยสุโขทัยแล้วในสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ถึงกับทรงโปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งทรงธรรมด้วยพระราชประสงค์ให้เป็นที่ทรงธรรม ในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติพระราชพิธีนี้ สืบทอดมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ ทำกระຈาดใหญ่

บูชาภัณฑ์เทศนาคราวหนึ่ง แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยครั้งที่ทรงดำรงอยู่ในสมณเพศ ก็ทรงหัดเทศน์กัณฑ์มัทรีจนกลายเป็นธรรมเนียมให้พระราชโอรสถวายเทศน์มหาชาติในวังหลวง

ในท้องถื่นโดยเฉพาะในเขตภาคอีสานถือเป็นการบุญที่ยิ่งใหญ่สำคัญที่สุดของปี จะจัดขึ้นในราวเดือน ๔ เรียกว่า บุญพระเวสทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลนี้ด้วย เช่นพิธีแห่พระเวสเข้าเมืองและพิธีแห่ข้าวพันก้อน เพื่อบูชาคาถาพันทางภาคเหนือก็ให้ความสำคัญกับการเทศน์มหาชาติมากเห็นได้จากมีประเพณีสร้างหลาบเงินหรือแผ่นเงินแกะลาย แขนวน้อยรอบฉัตรถวายเป็นเครื่องขันธ์ตั้งธรรมหลวงในงานบุญเทศน์มหาชาติ แผ่นเงินเหล่านี้จะจำหลักเป็นรูป ลวดลายต่างๆ ส่วนทางภาคใต้นั้นประเพณีเทศน์มหาชาติได้คลี่คลายไปเป็นประเพณีสวดด้านซึ่งคล้ายคลึงกับการสวดไอ้เอ๋วิหารรายอย่างกรุงเทพฯ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

จะเห็นว่าประเพณีเทศน์มหาชาติที่เป็นประเพณีหลวงได้ส่งผลกระทบต่อประเพณีราษฎร์อย่างกว้างขวางแต่ท้องถื่นได้พัฒนารูปแบบการเทศน์และประเพณีต่างๆ ให้แตกต่างกันไปเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมเนียมท้องถื่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละภาค ในภาคกลางจะคงลักษณะสำคัญของประเพณีหลวงไว้มาก เช่น ในการเทศน์มักจะมีปีพาทย์ประโคมขณะดำเนินพิธีตามแบบของหลวงด้วยเชื่อว่าเป็นการเสริมศรัทธาให้เกิดความปิติในผลบุญที่ได้บำเพ็ญกับทั้งเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้ที่ได้ยินเสียงปีพาทย์ได้ทราบว่กำลังมีพิธีเทศน์มหาชาติอยู่ ผู้ได้รับกัณฑ์เทศน์ใดไว้จะได้ตระเตรียมตัวได้ทันปีพาทย์ในงานเทศน์มหาชาติจะเริ่มด้วยเพลงโหมโรง และกำหนดเพลงปีพาทย์ประจำกัณฑ์ไว้ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ตามแบบหลวงที่มีความศักดิ์สิทธิ์และถือเป็นเพลงชั้นสูงทั้งสิ้น เช่น กัณฑ์ทศพรใช้เพลงสาธุการ กัณฑ์หิมพานต์ ใช้เพลงดวงพระธาตุ เป็นต้น

การเทศน์มหาชาติในส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์นอกจากจะรักษาขนบแบบราชสำนักที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังแฝงด้วยความสนุกสนานและการละเล่นแทรกอยู่ด้วย เช่น พระที่เทศน์มหาชาติกัณฑ์ต่างๆ อาจว่าแหล่เพื่อให้ผู้ฟังได้รสนิยมขึ้นแหล่ต่างๆ ที่มีประจำกัณฑ์ที่เรียกว่า แหล่นอกนี้จะแต่งเป็นพิเศษนอกเนื้อเรื่องพระเวสสันดรก็ได้ หรือชาวบ้านในบางท้องที่แถบภาคกลางจะมีการเล่นมหาชาติทรงเครื่องเวลามีพิธีเทศน์มหาชาติ ซึ่งชาวบ้านจะรับมาจากวัดและไปเล่นกันเองต่อมาชาวบ้านกลับไปชวนพระมาเล่นด้วยกันจึงเป็นการเล่นระหว่างแม่เพลงที่มีเสียงดีที่มีกัณฑ์เป็นพระนางผุสดี หรือพระ-นางมัทรี กับพระที่มักจะได้รับบทพระเวสสันดรและชูชก เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า คติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทานการกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดรความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมอยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณาการทางศาสนาให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อบริเวณหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ ทำให้เกิดความกลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถื่นที่แตกต่างกัน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ที่เห็นจากประเพณีการเทศน์มหาชาติ แสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถื่นโดยตรึงอิทธิพลของประเพณีหลวงที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนสอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้นแบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกัน แต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบประเพณีหลวงตาม

ธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนักเป็นพื้นเดิมของสังคมชวาอยู่แล้ว ทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่าง โดยที่ราชสำนักเองไม่ได้มีเจตนาหรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใด ดังจะยกประเพณีการเผาศพมาเป็นกรณีตัวอย่างให้เห็นพอสังเขป

๒.๑.๑ การเทศน์มหาชาติ

เป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกภาคของประเทศซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานจนเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของสังคมชาวพุทธไทย โดยมีความเชื่อว่า การฟังเทศน์มหาชาติทำให้ผู้ฟังได้บุญมาก และในขณะที่ฟัง ก็ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย ถ้ายิ่งพระเทศน์เสียงดี ๆ ก็ยิ่งทำให้ฟังซาบซึ้งยิ่งขึ้น เทศน์มหาชาติเป็นงานใหญ่ ไม่มีใครสามารถจัดให้มีขึ้นมาได้โดยลำพัง วัดใดจะจัดให้มีเทศน์มหาชาติจะต้องเริ่มด้วยการระดมกำลังคน ประชุมปรึกษาหารือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ วางแผนดำเนินงานไว้แต่เนิ่นๆ เช่น จัดทำความสะอาดบริเวณวัด ประดับตกแต่งธรรมาสน์ ศาลาการเปรียญ เตรียมหาต้นกล้วย ต้นอ้อย ตลอดจนจัดทำธงทิวประดับประดาแกว่งวัด เป็นต้น จัดได้ว่าเป็นงานใหญ่ในรอบปีเลยทีเดียว การเตรียมงานเทศน์มหาชาติ จึงเป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ความสามัคคีของประชาชน ทำให้ประชาชนรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักแบ่งหน้าที่และรับผิดชอบร่วมกัน คำว่า “เทศน์มหาชาติ”^๑ ได้มีการให้ความหมาย “เทศน์” ว่าการแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา และ “มหาชาติ” เรียกเวสสันดรชาดกว่า มหาชาติ มี ๑๓ กัณฑ์ การมีเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดกเรียกว่า มีเทศน์มหาชาติ

เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” คำว่า “ชาดก” นั้นเป็นชื่อเรียกคัมภีร์ประเภทหนึ่งของพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนประเภทบุคลาธิษฐาน คือ ยกตัวละครขึ้นมาเล่าแล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปในการเล่าเรื่องนั้นๆ ชาดกมีอยู่มากมาย แต่ที่นับว่าสำคัญที่สุดมีอยู่ ๑๐ ชาดก หรือสิบชาติ ตามที่นิยมเรียกกันว่า “พระเจ้าสิบชาติ” ในแต่ละชาติพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีต่างๆ กัน เพื่อมุ่งหวังที่จะให้สำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ

การบำเพ็ญบารมีก็คือการทำความดี ซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล เป็นเรื่องเฉพาะตัว ไม่เกี่ยวกับผู้อื่นหรือส่วนร่วม แต่ตามความเป็นจริงแล้วการบำเพ็ญบารมีนั้นย่อมจะทำให้เกิดผลดีทั้งแก่ตัวผู้กระทำและประชาชนโดยส่วนรวมโดยแท้ เช่น “การบำเพ็ญสัจจะบารมี” ผู้บำเพ็ญยึดมั่นแต่เฉพาะความเป็นจริง ความเที่ยงตรงบุคคลอื่นได้รับผลก็คือไม่ถูกหลอกลวง เป็นต้น อนึ่งการบำเพ็ญบารมีนั้น แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น หรือ ๓ ระดับ คือ ระดับธรรมดาขั้นต้นๆ เรียกว่า “บารมี” ระดับสูง คือ ระดับที่ทำได้ค่อนข้างยากเรียกว่า “อุปปารมี” และระดับสูงสุด คือ ระดับที่บุคคลซึ่งยังเป็นปุถุชนอยู่ไม่สามารถจะทำได้เรียกว่า “ปรมัตถบารมี”

เทศน์มหาชาติ คือ เทศนาเวสสันดรชาดก ถือเป็นงานบุญพิธีที่สำคัญ เป็นประเพณีที่มีคุณค่าที่ต้องสืบทอดที่นิยมจัดให้มีกันมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัด เป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้นๆ จะตกลงร่วมกันจัด ปกติจัดหลังวันออกพรรษาและพื้นหน้าทอดกฐินไปแล้วจนตลอดฤดูหนาว ส่วนใหญ่ทางภาคกลางนิยมทำกันในวันขึ้น ๘ ค่ำหรือวันแรม ๘ ค่ำ กลางเดือนสิบสอง

^๑คณะกรรมการชำระพจนานุกรม, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๘๓๘.

ซึ่งในช่วงนี้ น้ำเริ่มลดและข้าวปลาอาหารกำลังอุดมสมบูรณ์ จึงพร้อมใจกันทำบุญทำทานและเล่นสนุกสนานรื่นเริง

ทางภาคเหนือนิยมจัดเทศน์ในเดือนยี่ นอกจากจะเป็นประเพณีลอยกระทงแล้ว ยังมีประเพณี “ตั้งธัมมหลวง” หมายถึงการฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้มาประสูติแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมามีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ คำว่า “ตั้ง” แปลว่าเริ่มต้นการตั้งธรรมหลวง ก็อาจแปลว่าการสดับพระธรรมเทศนาจากคัมภีร์ที่จัดขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกด้วย ประเพณีนี้ตรงกับงานประเพณีฟังเทศน์มหาชาติของภาคกลาง การตั้งธรรมหลวงนี้ จะจัดขึ้นในเดือนเพ็ญที่เรียกว่าเดือนยี่เพ็ง (ยี่เป็ง) คือ วันเพ็ญเดือน ๑๒ จะมีการเตรียมงานมากมาย นับตั้งแต่การเตรียมสถานที่ในการเทศน์ และการเตรียมตัวของผู้จะมาฟังเทศน์ ถือเป็นพิธีใหญ่คู่งานทานสลากภัตต์ ดังนั้นจึงมีคตินิยมว่า ในวัดหนึ่งนั้นปีใดที่จัดงานทานสลากภัตต์ก็จะไม่จัดงานตั้งธรรมหลวง และปีใดที่จัดงานตั้งธรรมหลวงก็จะไม่จัดงานทานสลากภัตต์นอกจากเทศน์มหาชาติ หรือเวสสันดรชาดกแล้ว ธรรมหรือคัมภีร์ที่นำมาเทศน์ในงานตั้งธรรมหลวงนี้ อาจเป็นคัมภีร์ขนาดยาวเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งทางวัดและคณะศรัทธาจะช่วยกันพิจารณา โดยอาจเป็นเรื่องในหมวดทศชาติชาดกปัญญาสชาดกหรือชาดกนอกนิบาตเรื่องอื่นแต่ที่นิยมกันมากคือเรื่อง “มหาชาติ” หรือเวสสันดรชาดก ซึ่งมีความเชื่อกันว่า หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ จะไปเกิดในแผ่นดินยุคพระศรีอาริยะเมตไตรในอนาคตเช่นกัน ซึ่งหากเป็นธรรมที่มีใจเรื่องมหาชาติแล้วก็มักจะฟังกันไม่เกิน ๓ วัน แต่หากเป็นเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติแล้วอาจมีการฟังเทศน์ต่อเนื่องกันไปถึง ๗ วัน โดยแบ่งการเทศน์เป็นวันแรกเทศน์ธรรมวัตร วันที่สองเทศน์ควาพัน ก่อนที่จะเทศน์มหาชาติก็จะเทศน์เรื่องอื่นไปเรื่อย ๆ พอถึงวันสุดท้ายก็จะเทศน์ด้วยคัมภีร์ชื่อ มาลัยต้น มาลัยปลาย และอานิสงส์มหาชาติ รุ่งขึ้นเวลาเช้ามีดก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติตั้งแต่กัณฑ์ทศพรเรื่อยไป จนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งมักจะไปเสร็จเอาในเวลาทุ่มเศษแล้วจะมีการเทศน์ธรรมพุทธาภิเษกปฐมสมโพธิ สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ ธัมมจักกัปปวัตตสูตร และสวดพุทธาภิเษก ปัจจุบันนิยมเทศน์จบภายในวันเดียว

เจ้าของกัณฑ์จะนิมนต์พระที่เทศน์เฉพาะกัณฑ์นั้นๆ มาเทศน์ เรียก “เทศน์กัณฑ์” ทำนองที่ใช้เทศน์แบบพื้นเมืองเรียกตามแบบลานนาว่า “ระบ่า” การเรียกชื่อกัณฑ์ ทางภาษาเหนือเรียกว่า “ผูก” ด้วยเหตุที่เทศน์มหาชาติเป็นที่นิยม จึงมีนักปราชญ์ฉบับล้านนาแต่งธรรมเป็นจำนวนถึงประมาณ ๑๕๐ ฉบับหรือสำนวน เช่น ฉบับวิงวอนน้อย วิงวอนหลวง วิงวอนดอนกลาง หิงแก้วมโนวอน ท่าแป้น ริมคอง สร้อยสังกร เป็นต้น ส่วนฉบับที่เป็นภาษาบาลีล้วนเรียกว่า “คาถาพัน”

๑) ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดก โดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบๆ ธรรมมาสน์ ประดับธงทิว และราวตี ฉัตร ตามสมควร

๒) ตั้งขันสาครใหญ่ หรือจะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำนี้ตั้งหน้าธรรมมาสน์ กลางบริเวณพิธี

๓) เตรียมเทียนเล็กๆ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวนเท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึง

คราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็จะเอาเทียนมัตถ์นั้นออกจตุบูชาติดรอบๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบกัณฑ์ให้หมด มัตถ์พอดี ครบ ๑๓ กัณฑ์ถ้วน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็กๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์เช่นอย่างเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยม เช่น เทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้นๆ การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ ส่วนการเทศน์จตุราริยสังจกถา มีระเบียบพิธีอย่างเทศน์ในงานดังกล่าวแล้วข้างต้น

๒.๑.๒ ประเพณีงานเทศน์มหาชาติ

งานเทศน์มหาชาตินี้ นิยมทำกันหลังออกพรรษาพ้นหน้ากฐินไปแล้ว อาจทำในวันขึ้น ๘ ค่ำกลางเดือน ๑๒ หรือในวันแรม ๘ ค่ำก็ได้ ซึ่งในช่วงนี้น้ำเริ่มลดและข้าวปลาอาหารกำลังอุดมสมบูรณ์ จึงพร้อมใจกันทำบุญทำทานและเล่นสนุกสนานรื่นเริง แต่ในภาคอีสานนั้นนิยมทำกันในเดือน ๔ เรียกว่า "งานบุญผะเหวด" ซึ่งเป็นช่วงที่เสร็จจากการทำบุญลานเอาข้าวเข้ายุ้ง ในภาคกลาง บางท้องถิ่นทำกันในเดือน ๕ ต่อเดือน ๖ ก็มี งานเทศน์มหาชาตินั้นจะทำในกาลพิเศษจะทำในเดือนไหนก็ได้ไม่จำกัดฤดูกาล โดยมากเพื่อเป็นการหาเงินเข้าวัด บางแห่งนิยมทำในเดือน ๑๐

การเทศน์มหาชาตินั้น มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระบรมโพธิสัตว์ ก่อนที่จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและออกบวชจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังตำนานต่อไปนี้

ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์

การเทศน์มหาชาติ คือการมหากรรมที่เตือนบุคคลให้หมั่นรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือความดีที่ยิ่งยวด อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สูงอันไพศาลของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญ เป็นเทศกาลที่คงความหมายอย่างแท้จริง^๒

การเทศน์ทุกกัณฑ์จะมีผู้เป็นเจ้าภาพจัดกัณฑ์เทศน์ถวาย เมื่อพระที่ตนรับกัณฑ์เทศน์ขึ้นเทศน์เจ้าภาพจะจุดเทียนบูชาคาถาหวานข้าวตอกข้าวสาร การเทศน์ในสมัยก่อนพระเจ้าของกัณฑ์จะอ่านจากอักษรธรรม(อักษรลาว) ซึ่งจารลงบนใบลานเป็นแผ่นยาว คำว่า "จาร" มาจากภาษาเขมร แปลว่า การเขียนด้วยเหล็กแหลมบนใบลาน แต่ปัจจุบันจะนิยมพิมพ์ลงบนใบลานเป็นตัวหนังสือไทย ปัจจุบัน เป็นเรื่องราวในแต่ละกัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสำหรับพระรุ่นใหม่

เมื่อจบกัณฑ์จะต้องเป็นสัญญาณ การเป็นเจ้าของกัณฑ์ในหมู่บ้านในชนบทอาจแบ่งเจ้าภาพเป็นคุ้ม เรื่องราวและประวัติความเป็นมาแต่ละกัณฑ์ มีดังนี้

๑) กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร ภาคสวรรค์ พระนางผุสดีเทพอัปสรสิ้นบุญท้าวสักกะเทวราช สวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร้อมให้พร ๑๐ ประการ คือให้ได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสิริราชแห่งนครสีพี ขอให้มิจักขุคำคุณนัยนัตถาทุกเนื้อ ขอให้มิคิ้วดำสนิท ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้มิไอรสที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีใจบุญ ขอให้มิกรรมที่ผิดไป

^๒เกษม บุญศรี, ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ: ศรีสยาม, ๒๕๓๘), หน้า ๖๓.

จากสตรีสามัญคือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มิถันงามอย่ารู้ดำและหย่อนยาน ขอให้มิเกศาดำสนิท ขอให้มิผิวงาม และข้อสุดท้ายขอให้มิอำนาจปลดปล่อยนักโทษได้

๒) กัณฑ์ที่ ๒ ทิมพานต์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช้างปัจจัยนาค ประชาชนสี่ปีโกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต พระนางเทพมูสิได้จุติลงมาเป็นราชธิดาของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์ได้ ๑๖ ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสยชัยแห่งสิวีรัฐนคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า "เวสสันดร" ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางข้างฉันทันต์ตกลูกเป็นช้างเผือกขาวบริสุทธิ์จึงนำมาไว้ในโรงช้างต้นคูบารมี ให้นามว่า "ปัจจัยนาค" เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ ๑๖ พรรษา ราชบิดาก็ยกราชสมบัติให้ครอบครองและทรงอภิเษกกับนางมัทรี พระราชบิดาราชวงศ์มัททราชมีพระโอรส ๑ องค์ชื่อ ชาลี ราชธิดาชื่อกัณหาพระองค์ได้สร้างโรงงาน บริจาคทานแก่ผู้เข็ญใจ ต่อมาพระเจ้ากาลิงคะแห่งนครกาลิงครรัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช้างปัจจัยนาค พระองค์จึงพระราชทานช้างปัจจัยนาคแก่พระเจ้ากาลิงคะ ชาวกรุงสยชัย จึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร

๓) กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตสดกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนที่พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี ชาลีและกัณหาออกจากพระนคร จึงทูลขอพระราชทานโอกาสบำเพ็ญมหาสัตตสดกทาน คือ การให้ทานครั้งยิ่งใหญ่ อันได้แก่ ช้าง ม้า โคมนนารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถุภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งสุราปานอย่างละ ๗๐๐

๔) กัณฑ์ที่ ๔ วนประเวศ เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบายพระพักตร์สู่เขาวงกต เมื่อเดินทางถึงนครเจตราชทั้งสี่กษัตริย์จึงแวะเข้าประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชจึงทูลเสด็จครองเมือง แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ และเมื่อเสด็จถึงเขาวงกตได้พบศาลาอาศรมซึ่งทำวชิษณุกรรมเนรมิตตามพระบัญชาของท้าวสักกะเทวราช กษัตริย์ทั้งสี่จึงทรงผนวชเป็นฤๅษีพำนักในอาศรมสืบมา

๕) กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก เป็นกัณฑ์ที่ชูชกได้นางอมิตตมาเป็นภรรยา และหมายจะได้โอรสและธิดาพระเวสสันดรมาเป็นทาส ในแคว้นกาลิงคะมีพราหมณ์แก่ชื่อ ชูชก พำนักในบ้านทุนวิฐะเที่ยวขอทานตามเมืองต่างๆ เมื่อได้เงินถึง ๑๐๐ กหาปณะ จึงนำไปฝากไว้กับพราหมณ์ผู้เมีย แต่ได้นำเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว เมื่อชูชกมาทวงเงินคืนจึงยกนางอมิตตลูกสาวให้แก่ชูชก นางอมิตตมาเมื่อมาอยู่ร่วมกับชูชก ได้ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี ทำให้ชายในหมู่บ้านเปรียบเทียบกับภรรยาตนหญิงในหมู่บ้านจึงเกลียดชังและรุมทำร้ายทุบตี นางอมิตตมา ชูชกจึงเดินทางไปทูลขอกัณหาชาลีเพื่อเป็นทาสรับใช้ เมื่อเดินทางมาถึงเขาวงกตก็ถูกขัดขวางจากพรานเจตบุตรผู้รักษาประตูป่า

๖) กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน เป็นกัณฑ์ที่พรานเจตบุตรหลงกลชูชก และชี้ทางสู่อาศรมจุดดาบส ชูชกได้ชุกลักพริกขิงแก่พรานเจตบุตรอ้างว่าเป็นพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงสยชัย จึงได้พาไปยังต้นทางที่จะไปอาศรมฤๅษี

๗) กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่อจตุฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไปหา เมื่อถึงอาศรมฤๅษี ชูชกได้พบกับจตุฤๅษี ชูชกใช้คารมหลอกล่อจตุฤๅษีจึงให้ที่พักหนึ่งคืนและบอกเส้นทางไปยังอาศรมพระเวสสันดร

๘) กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่เฒ่าชูชก พระนางมัทรีฝันร้ายเหมือนบอกเหตุแห่งการพลัดพราก รุ่งเช้าเมื่อนางมัทรีเข้าป่าหาอาหารแล้ว ชูชก

จึงเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมาร สองกุมารจึงพากันลงไปซ่อนตัวอยู่ที่สระ พระเวสสันดรจึงลงเสด็จติดตามสองกุมาร แล้วจึงมอบให้แก่ชูชก

๙) **กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี** เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือด อนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชูชก พระนางมัทรีเดินเข้าไปหาผลไม้ในป่าลึก จนคล้อยเย็นจึงเดินทางกลับอาศรม แต่มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทาง จนค่ำเมื่อกลับถึงอาศรมไม่พบโอรส พระเวสสันดรได้กล่าวว่านางนอกใจ จึงออกเที่ยวหาโอรสและกลับมาสิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์ พระองค์ทรงตกพระทัยลืมนว่าเป็นดาบสจึงทรงเข้าอุ้มพระนางมัทรีและทรงกันแสง เมื่อพระนางมัทรีฟื้นจึงถวายบังคมประทานโทษ พระเวสสันดรจึงบอกความจริงว่าได้ประทานโอรสแก่ชูชกแล้ว หากชีวิตไม่สิ้นคงจะได้พบ นางจึงได้ทรงอนุโมทนา

๑๐) **กัณฑ์ที่ ๑๐ สักกบรรพ** เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี แล้วถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการ ท้าวสักกเทวราชเสด็จแปลงเป็นพราหมณ์เพื่อทูลขอนางมัทรี พระเวสสันดรจึงพระราชทานให้ พระนางมัทรีก็ยินดีอนุโมทนาเพื่อร่วมทานบารมีให้สำเร็จพระสัมโพธิญาณ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวสะท้าน ท้าวสักกเทวราชในร่างพราหมณ์จึงฝากนางมัทรีไว้ยังไม่รับไป ตรัสบอกความจริงและถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการ

๑๑) **กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช** เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จนิวัติถึงมหานครสีพี เมื่อเดินทางผ่านป่าใหญ่ชูชกจะผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตนเองปีนขึ้นไปนอนต้นไม้ เหล่าเทพเทวดาจึงแปลงร่างลงมาปกป้องสองกุมาร จนเดินทางถึงกรุงสีพี พระเจ้ากรุงสีพีเกิดนิमितฝันตามคำทำนายยังความปีติปราโมทย์ เมื่อเสด็จลงหน้าลานหลวงตอนรุ่งเช้าทอดพระเนตรเห็นชูชกพากุมารน้อยสององค์ ทรงทราบความจริงจึงพระราชทานค่าไถ่คืน ต่อมาชูชกก็ดับชีพตักชีพด้วยเพราะเดโชชาติไม่ย่อย ชาลีจึงได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดา นิวัติพระนครในขณะเดียวกันเจ้านครลิงคะได้โปรดคืนช้างปัจจัยนาคแก่นครสีพี

๑๒) **กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์** เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกษัตริย์ถึงวิสัยัญญาพลสลบลงเมื่อได้พบหน้า ณ อาศรมดาบสที่เขาวงกตพระเจ้ากรุงสยชัยใช้เวลา ๑ เดือน กับ ๒๓ วัน จึงเดินทางถึงเขาวงกตเสียงให้ร้องของทหารทั้ง ๔ เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็นข้าศึกมารบนครสีพี จึงชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขา พระนางมัทรีทรงมองเห็นกองทัพพระราชบิดาจึงได้ตรัสทูลพระเวสสันดรและเมื่อหกษัตริย์ได้พบหน้ากันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพ ทำให้ป่าใหญ่สนั่นครื้นครืนท้าวสักกเทวราชจึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประพรมหกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

๑๓) **กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์** เป็นกัณฑ์ที่หกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดาพระเจ้ากรุงสยชัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรจึงทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จกลับสู่สีพีนคร เมื่อเสด็จถึงจึงรับสั่งให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่กักขัง ครั้นยามราตรีพระเวสสันดรทรงปริวิตกว่า รุ่งเช้าประชาชนจะแตกตื่นมารับบริจาคทาน พระองค์จะประทานสิ่งใดแก่ประชาชน ท้าวโกสีที่ได้ทราบจึงบันดาลให้มีฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงมาในนครสีพีสูงถึงหน้าแข้ง พระเวสสันดรจึงทรงประกาศให้ประชาชนขนเอาไปตามปรารภนา ที่เหลือให้ขนเข้าพระคลังหลวง ในกาลต่อมาพระเวสสันดรเสด็จราชสมบัติปกครองนครสีพีโดยทศพิธราชธรรม บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดพระชนมายุ

๒.๒ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องใช้กระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เข้ามา ร่วมกันศึกษา ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing)^๓ คือ การที่กลุ่มคนที่มีความสนใจ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน มารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความ เข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ โดยมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) มีอยู่ด้วยกัน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่

คน (People) ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งศูนย์รวมของความรู้ ที่สมควรนำออกมาแบ่งปันเป็นอย่างยิ่ง โดยก็ควรจะเป็นคนที่มีความรู้จากการปฏิบัติจริง และอยาก จะมาแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้นั้น ด้วยความเต็มใจ

สถานที่ และบรรยากาศ (Place) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้มีชีวิตชีวาและน่าสนใจ เพราะสถานที่และบรรยากาศที่ดี (สบายๆ ผ่อนคลาย) มีความเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มคน จะทำให้คนเหล่านั้นมาเจอกันพูดคุย ปรีกษา วิเคราะห์ปัญหา แบ่งปัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสบายใจ

สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Infrastructure) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้การ แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดได้ง่ายและสะดวกขึ้น เช่น กระดานสำหรับเขียน คอมพิวเตอร์ สำหรับการสรุปและจัดเก็บความรู้รวมถึงการแบ่งปัน (Share) หรือการส่งต่อข้อมูล

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ ได้นิยามการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ว่าหมายถึง การที่กลุ่มคนที่มีความสนใจในศาสนาและวัฒนธรรมมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในศาสนาและวัฒนธรรม

เมื่อมีองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการพร้อมแล้ว การที่จะทำให้การแลกเปลี่ยนรู้นั้น ประสบความสำเร็จ และใช้ประโยชน์ได้จริง ก็ควรคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่มีประสิทธิผล (Effective Knowledge Sharing) ดังนี้ ปัจจัยหลักของการแบ่งปันและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ๖ ประการ ได้แก่ ๑. กำหนดเป้าหมายการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ชัดเจนและสัมพันธ์ กับเป้าหมายทางธุรกิจ ๒. สร้างผู้นำที่เป็นแบบอย่าง ๓. สร้างเครือข่ายของผู้มีความรู้จากการปฏิบัติ (Human Networks) ๔. กำหนดวิธีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เหมาะกับวัฒนธรรมองค์กร ๕. แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปใช้ในงานประจำวันได้ ๖. สร้างแรงจูงใจที่สนับสนุนการ แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ที่มี ประสิทธิภาพนั้น จะต้องประกอบไปด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก คือ คน, สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยพิจารณา ๖ ปัจจัยหลัก ข้างต้น ด้วยการ ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่าง แท้จริง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแลกเปลี่ยนความรู้เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์และความรู้ของ อีกคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง เพื่อพัฒนาความรู้ของบุคคลให้เป็นความรู้ของกลุ่ม และเป็นความรู้ของ

^๓Ikujiro Noraka, Knowledge Based Management Synthesizing East and West. Ministry of Education With the Collaboration of JICA, 27 June 2006.

องค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรและการสร้างสรรค์สังคม การแลกเปลี่ยนความรู้เป็นกระบวนการสำคัญขั้นตอนหนึ่งของการจัดการความรู้ ที่ทำให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การต่อยอดความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่ โดยมุ่งสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ การที่คนจะแลกเปลี่ยนความรู้กันได้นั้น จำเป็นจะต้องมีความรู้พื้นฐานในเรื่องนั้นๆก่อน จึงมาเรียนรู้จากข้อดีของกันและกัน จากประสบการณ์ที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี(Best practice) จากการทำงานที่ประสบความสำเร็จมาก่อน นำมาประยุกต์และสร้างเป็นความรู้ใหม่ที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ทำให้เกิดกระบวนการของการสร้างความรู้ เป็นวงจรความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาที่เรียกว่า นวัตกรรม นวัตกรรมมีทั้งนวัตกรรมที่คิดขึ้นใหม่ทั้งหมดและนวัตกรรมส่วนเพิ่มเพื่อปรับปรุงกระบวนการหรือผลิตภัณฑ์ให้ดีกว่าเดิม

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge sharing) ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบทั้งเวทีจริง (F2F) และเวทีเสมือน (B2B) ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เราสามารถเลือกรูปแบบหรือกระบวนการได้หลายรูปแบบ เช่น ชุมชนนักปฏิบัติ Community of practice : Co P การศึกษาดูงาน (Study tour) การทบทวนหลังปฏิบัติการหรือการถอดบทเรียน การเรียนรู้ร่วมกันหลังงานสำเร็จ (Retrospect) เรื่องเล่าเจ้าพลัง (Springboard Storytelling) การค้นหาสิ่งดีๆ รอบๆตัว (Appreciative Inquiring) เวทีเสวนา (Dialogue) เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) การมาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) การสอนงาน (Coaching) การเป็นที่เลี้ยง (Mentoring)

อุปสรรคของการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการแลกเปลี่ยนความรู้มีสาเหตุหลัก ๓ ประการ คือ ^๔

๑. ตัวบุคคล

- ๑.๑ มีทัศนคติว่า ความรู้ คือ อำนาจ จึงหวงความรู้
- ๑.๒ ไม่ทราบว่ามีประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือไม่
- ๑.๓ ไม่เห็นประโยชน์ ไม่มีแรงจูงใจของการแลกเปลี่ยนความรู้
- ๑.๔ ไม่มีความมุ่งมั่นเพียงพอในการเรียนรู้จากผู้อื่น
- ๑.๕ ไม่มีความคุ้นเคยเพียงพอกับบุคคลที่ต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ด้วย (ยังไม่ไว้

เนื้อเชื่อใจกัน)

๒. ส่วนรวม / โครงสร้าง

- ๒.๑ ยังไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
- ๒.๒ ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุน
- ๒.๓ ระบบสารสนเทศไม่เอื้อ
- ๒.๔ ยังไม่มีระบบการยกย่องชมเชยหรือให้รางวัลแก่ผู้ที่แลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น

๓. ค่านิยม / วัฒนธรรมองค์กร

- ๓.๑ มีการแข่งขันภายในหน่วยงานสูง
- ๓.๒ บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือในการให้ความรู้

^๔บุญดี บุญญากิจ และคณะ, การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ: จีรวัฒน์ เอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๗), หน้า ๗๖.

๓.๓ ผู้บริหารไม่ยอมรับความล้มเหลวที่เกิดขึ้น จากการทดลองสิ่งใหม่

๒.๓ แขวงไชยบุรี

แขวงไชยบุรี หรือ ไชยะบุรี (ออกเสียงในภาษาลาว) มีพรมแดนติดต่อกับแขวงห้วยทราย, อุดมไซ และหลวงพระบางทางด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกติดกับแขวงเวียงจันทน์ ทิศตะวันตกจรด ทิศใต้ติดกับชายแดนไทยหลายจังหวัด เช่น เชียงราย, พะเยา, น่าน, อุตรดิตถ์ และจังหวัดเลย บนเนื้อ ที่ ๑๖,๓๘๙ ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรประมาณ ๓๘๒,๒๐๐ คน (ข้อมูลปี ๕๒) ประกอบไป ด้วยเมือง (อำเภอ) ทั้งหมด ๑๑ เมือง คือ เมืองไชยบุรี เมืองเงิน (น้ำเงิน) เมืองหงสา เมืองคอบ เมือง เชียงฮ่อน เมืองเพียง เมืองทุ่งมีไช เมืองปากลาย เมืองแก่นท้าว เมืองไชสถาน และเมืองบ่อแต่น พรมแดนส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ตามประวัติศาสตร์แต่เดิมแขวงไชยบุรีเคยเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย และเป็น ๑ ใน ๔ จังหวัด ที่ต้องเสียดินแดนพร้อมกับแขวงจำปาสัก ให้แก่ฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ต่อมาช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไทยยึดกลับคืนมาได้ และตั้งชื่อใหม่เป็น “จังหวัดลาน ช้าง” หรือล้านช้าง เนื่องจากบริเวณนี้มีช้างเป็นจำนวนมาก ภายหลังเหตุการณ์พลิกผัน ทำให้ไทยต้อง ส่งมอบพื้นที่ให้อยู่ในการดูแลของฝรั่งเศสอีกครั้ง ตัวเมืองไชยบุรีมีขนาดกว้างพอสมควร มีการตั้ง บ้านเรือนอยู่ห่างๆ กัน ทำให้มองดูโล่งตา ความเจริญของเมืองจะอยู่บริเวณสี่แยกซึ่งเป็นที่ตั้งของ ตลาดและส่วนราชการเท่านั้น

ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับ แขวง บ่อแก้ว แขวงอุดมไซ แขวงหลวงพระบาง และแขวงเวียงจันทน์ประชากร ๓๔๖,๕๑๒ คน การแบ่ง เขตปกครอง ๑๑ เมือง

๑. เมืองไชยบุรี
๒. เมืองคอบ
๓. เมืองเชียงฮ่อน
๔. เมืองเงิน
๕. เมืองหงสา
๖. เมืองเพียง
๗. เมืองปากลาย
๘. เมืองแก่นท้าว
๙. เมืองบ่อแต่น
๑๐. เมืองทุ่งมีไช
๑๑. เมืองไชสถาน

หลังจากแม่น้ำโขงไหลผ่านแขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไซ มายังแขวงหลวงพระบาง จาก หลวงพระบางแม่น้ำโขงไหลต่อไปยังแขวงไชยบุรี แขวงที่อาจจะไม่โดดเด่นในเรื่องการท่องเที่ยวมาก สักเท่าไร ถ้าเทียบกับเมืองหลวงพระบาง และนครเวียงจันทน์แล้ว แต่ในอนาคตอาจได้รับความนิยม จากนักท่องเที่ยว หากถนนที่เชื่อมต่อจังหวัดน่านเข้าสู่แขวงไชยบุรีตัดผ่านไปยังหลวงพระบาง ไชยบุรี เมืองแห่งป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และธรรมชาติอันสวยงาม ตั้งอยู่บนภูเขาและที่ราบสูง มีเขตแดนติดกับ ไทยยาว ๖๔๕ กิโลเมตร ชาวพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นพวกไทดำ ไทลื้อ ขมุ ขนั๊น กรี อาฮา และมลาบรี

ทางตะวันออกติดกับฝั่งแม่น้ำโขง จะเห็นยอดเขาที่มองไกลๆ จะเหมือนช้างกำลังเดิน จึงได้ชื่อว่า ผาช้าง ส่วนทางทิศตะวันตกของตัวเมืองเป็นที่ตั้งของป่าสงวนแห่งชาติน้ำพูน ถัดมาทางตอนใต้ริมชายแดนมีน้ำตกให้เที่ยวชม ได้แก่ น้ำตกบ้านคำ น้ำตกตาดเหือง แต่ยังไม่มียอดเขาถึง ส่วนน้ำตกที่มีถนนเข้าถึงได้แก่ น้ำตกตาดแจว สูงราว ๓๐ เมตร การเดินทางสะดวก อยู่ใกล้ตัวเมือง ห่างจากท่าเดื่อประมาณ ๑ กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมมาเที่ยวพักผ่อนซึ่งเจ้าชีวิตศรีสว่างวงศ์โปรดให้สร้างขึ้น ภูมิประเทศทั่วไปของแขวงไซบุรีเป็นป่าบนภูเขาและที่ราบสูง ทางตะวันตกมีต้นไม้ขึ้นหนาที่บเป็นที่ตั้งป่าสงวนแห่งชาติน้ำพูน ทางตะวันออกจรดแม่น้ำโขง มีภูเขาที่มองไกลๆ เหมือนช้างกำลังเดิน จึงได้ชื่อว่า ผาช้างทางตอนใต้เป็นพื้นที่ทางไกลริมชายแดน มีน้ำตกหลายแห่ง เช่น นาข่า บ้านคำ ตาดเหือง ฯลฯ แต่ยังไม่มียอดเขาถึง น้ำตกที่มีถนนเข้าถึงสะดวกสบายอยู่ใกล้ตัวเมือง และเป็นที่ยอดนิยมของชาวบ้าน คือ ตาดแจว สูง ๓๐ เมตร อยู่ห่างจากท่าเดื่อประมาณ ๑ กิโลเมตร ไซบุรีมีเขตแดนติดกับไทยยาว ๖๔๕ กิโลเมตร ชาวพื้นเมืองอาทิ ไทดำ ไทลื้อ ขมุ ขฉิ่น กรี อาข่า และมลาบรี จึงมีการอพยพข้ามไปมาระหว่างสองประเทศ เป็นแขวงที่มีการทำไม้ซุงมากจึงมีช้างงานมากที่สุด ในประเทศ

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไซบุรี สปป.ลาว คณะผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียด ดังนี้

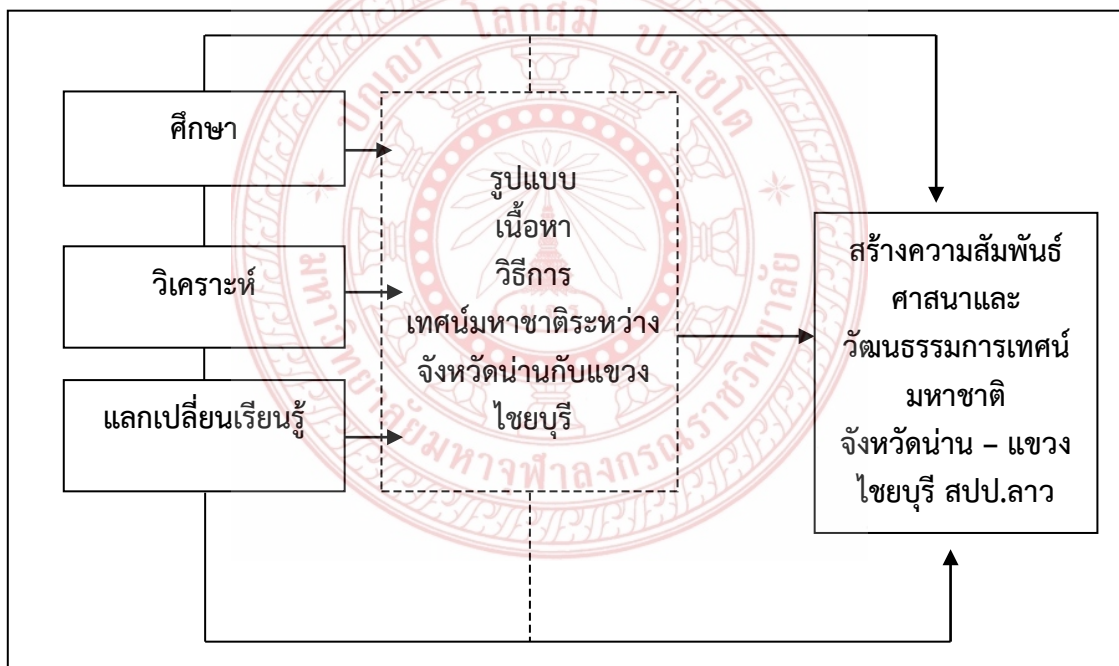
ธนาภัส อยู่ใจเย็น งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการฝึกอบรมแบบผสมผสานตามแนวคิดการเรียนรู้เป็นทีมเพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านการตลาดและพฤติกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับพนักงานบริษัทประกันชีวิต สามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการฝึกอบรมแบบผสมผสานตามแนวคิดการเรียนรู้เป็นทีมฯ มี ๔ องค์ประกอบ คือ (๑) กลุ่มบุคคล (๒) เทคโนโลยีสารสนเทศ (๓) วัฒนธรรมองค์กร (๔) การประเมินผล สำหรับขั้นตอนประกอบด้วย (๑) การปฐมนิเทศเชิงปฏิบัติการ (๒) การดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฯ ได้แก่ ๑) การกำหนดประเด็นความรู้ที่ต้องการ ๒) การตั้งทีมสร้างความรู้ ๓) แสวงหาความรู้ร่วมกันผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ๔) พบปะแลกเปลี่ยนแบบพบหน้า ๕) สร้างผลงานร่วมกันผ่านระบบอินเทอร์เน็ต^๕

สุนิษา ชันนุ้ย ได้ทำงานวิจัยเรื่องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ๗๙ แห่ง จำนวน ๑,๑๒๙ คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๖๑๓ คน โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑) บรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๔๖$) โดยใช้วิธี

^๕ ธนาภัส อยู่ใจเย็น, “การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการฝึกอบรมแบบผสมผสานตามแนวคิดการเรียนรู้เป็นทีม เพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านการตลาดและพฤติกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับพนักงานบริษัทประกันชีวิต”, *ปริญาญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗).

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านสื่อบุคคลมากที่สุด ($x = ๓.๕๖$) รองลงมาเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ($x = ๓.๒๗$) และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ($x = ๓.๒๗$) ๒) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($x = ๓.๗๙$) ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ($x = ๔.๒๐$) ปัจจัยด้านทัศนคติ ($x = ๓.๙๐$) และปัจจัยด้านองค์กร ($x = ๓.๕๖$) ตามลำดับ ๓) บรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐประสบปัญหาและอุปสรรคในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับปานกลาง ($x = ๒.๕๖$) ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคด้านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ($x = ๒.๗๒$) ปัญหาและอุปสรรคด้านองค์กร ($x = ๒.๕๗$) ปัญหาและอุปสรรคส่วนบุคคล ($x = ๒.๕๖$) ส่วนปัญหาและอุปสรรคด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอยู่ในระดับน้อย ($x = ๒.๒๐$)^๒

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๒.๑ รูปแบบการสร้างองค์ความรู้ วิธีการดำเนินงานการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

^๒สุนิษา ชันนุ้ย, “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว” คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาในลักษณะวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed method) กล่าวคือ เป็นการผสมผสานระหว่างวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑. การประชุมปฏิบัติการระดมสมอง
๒. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
๓. การสังเคราะห์งานวิจัยร่วมกัน
๔. การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี
กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- ๑) ประชาชนใน จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี จำนวน ๒๐ รูป/คน
- ๒) ผู้นำชุมชน ในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี จำนวน ๒๐ รูป/คน
- ๓) ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง (นักวิชาการนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) จำนวน ๑๗ คน

โดยกระบวนการสุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Selection) เป็นการคัดเลือก กลุ่มตัวอย่างโดยบังเอิญพบหรือไม่เฉพาะเจาะจง แต่กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะเบื้องต้น บางประการที่สอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ หรือเลือกบุคคลที่อยู่ใกล้ขีด หาได้

ง่ายที่สุดเป็นตัวอย่างเพื่อให้ประหยัดเวลา แรงงาน และงบประมาณ^๑ โดยเปิดตารางการสุ่มตัวอย่างของเครซี่ และมอร์แกน^๒ ได้นำเสนอตารางการสุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปที่มีประชากรขนาดเล็ก โดยมีระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % (.๙๕) หรือมีความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น ๕ % (.๐๕)

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ ลักษณะของเครื่องมือ

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี ๒ ชนิด ดังนี้

๑) แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งคณะผู้วิจัยได้รวบรวมการศึกษาจากหนังสือ เอกสารงานวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหาในการจัดทำแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป และส่วนที่ ๒ ความพึงพอใจการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไซบุรี สปป.ลาว

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิดที่ได้มีการกำหนดหัวข้อศึกษาไว้อย่างกว้างๆ ล่วงหน้า โดยคณะผู้วิจัยต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถยืดหยุ่นหรือปรับปรุงคำถามได้ตลอดตามสถานการณ์ของการสัมภาษณ์โดยจะเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอาชีพ

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยได้ดำเนินการหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของเนื้อหา ดังนี้

๑) การตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยในแบบสอบถามนี้ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ ในการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) ของแบบสอบถาม พร้อมนำเสนอแนวทางในการสร้างแบบสอบถามที่เหมาะสม เพื่อความถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหา ผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) อยู่ในระดับมากกว่า ๐.๕

๒) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่มีการปรับปรุงเนื้อหาไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ที่ใกล้เคียงกับประชากรที่จะศึกษา (try out) อย่างน้อย ๓๐ ชุด แล้วจากนั้นจะนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbachalphi coefficient) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น ๐.๗๕ จึงจะสามารถนำมาใช้ได้

^๑ Bailey Charles-jamesN, (1987) Variation and Linguistic Theory. Washington,DC: Center for Applied Linguistics: 93

^๒Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), pp. 607-610.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ประเภท กล่าวคือ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บข้อมูลแบบข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรูปแบบการวิจัยจากเอกสาร (Documentary research) จากหนังสือวารสารทางวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย ฐานข้อมูลออนไลน์ สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมถึงเป็นการศึกษารูปแบบและเนื้อหา เทศมณฑลชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีอีกด้วย

๓.๔.๒ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ประกอบด้วย

๑) การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaires) เรื่อง ความพึงพอใจในการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว คณะผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลลักษณะนี้เพื่อให้ได้คำตอบว่าการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ว่ามีเนื้อหาอย่างไร มีพิธีกรรมอย่างไร การโดยใช้สถิติพื้นฐานอย่างง่ายหรือร้อยละ (Percentage) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๒) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview research) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลในลักษณะนี้เพื่อศึกษาองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๓) การจัดประชุมระดมสมอง (Focus Group) เรื่อง การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว : รูปแบบ เนื้อหา และพิธีกรรม ร่วมกันระหว่าง ผู้นำชุมชน ในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้การวิเคราะห์ถ้อยแถลงและสังเคราะห์โดยใช้กรอบตัวแบบแนวคิดการศึกษาวิจัยมาประยุกต์เป็นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive method) โดยใช้วิธีอุปมาน (Inductive reasoning) กล่าวคือเริ่มต้นค้นหาความรู้ความจริงย่อยๆ ก่อน แล้วจึงสรุปไปสู่ความรู้ความจริงที่เป็นหลัก

๒) คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ผ่านโปรแกรมประเมินผลสำเร็จรูปสำหรับการวิจัย (SPSS for windows) ประมวลผลซึ่งเป็นการใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ๒) เพื่อศึกษาพิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐ รูป/คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอน รูปแบบการเทศน์ในกลุ่มเป้าหมาย คือ จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเทศน์มหาชาติสามสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอน รูปแบบการเทศน์ในกลุ่มเป้าหมาย คือ จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี

การเทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกภาคของประเทศซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีความเชื่อว่า การฟังเทศน์มหาชาติทำให้ผู้ฟังได้บุญมาก และในขณะที่ฟังก็ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย และหากการเทศน์ พระเทศน์มีน้ำเสียงไพเราะน่าฟัง ก็จะเพิ่มอรรถรส ในการฟังให้น่าสนใจ สนุกและน่าฟังมากขึ้น การเทศน์มหาชาติเป็นงานใหญ่โดยส่วนมากแล้วไม่สามารถจัดการเทศน์ได้โดยมีเจ้าภาพในการจัดการเพียงแค่วัดใดวัดหนึ่ง เนื่องจากจะต้องมีการระดมทรัพย์การไม่ว่าจะเป็นกำลังคน กำลังสมองในการประชุมปรึกษาหารือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ โดยจะต้องมีการวางแผนดำเนินงานไว้ในระยะยาว เช่น จัดทำความสะอาดบริเวณวัด ประดับตกแต่งธรรมาสน์ ศาลาการเปรียญ เตรียมหาต้นกล้วยต้นอ้อย ตลอดจนจัดทำธงทิวประดับประตูกำแพงวัด งานการเทศน์มหาชาติจึงเป็นงานใหญ่ประจำปีซึ่งจำเป็นต้องมี การเตรียมงานเทศน์มหาชาติ รวมถึงประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ และเป็นงานที่ต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนทั้งยังส่งเสริมความสามัคคีของประชาชน ทำให้ประชาชนรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักแบ่งหน้าที่และรับผิดชอบร่วมกัน

เมื่อ พ.ศ.๒๐๒๕ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงโปรดฯ ให้ประชุมสงฆ์นักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นภาษาไทย สำหรับสวดในพระราชพิธีเข้าพรรษาและสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟังระหว่างพรรษา เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ

พุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนจะทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยทานบารมีชั้นสุดยอดที่ยากยิ่งจึงเรียกว่า มหาชาติการเทศน์มหาชาติในส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์ นอกจากจะรักษาขนบแบบราชสำนักที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังแฝงด้วยความสนุกสนานและการละเล่นแทรกอยู่ด้วย เช่น พระที่เทศน์มหาชาติกัณฑ์ต่างๆ อาจว่าแหล่เพื่อให้ผู้ฟังได้ร่ายรำขึ้นแหล่ต่างๆ ที่มีประจำกัณฑ์ที่เรียกว่าแหล่อกนี้ จะแต่งเป็นพิเศษนอกเนื้อเรื่องพระเวสสันดรก็ได้หรือชาวบ้านในบางท้องถิ่นแถบภาคกลาง จะมีการเล่นมหาชาติทรงเครื่องเวลาที่มีพิธีเทศน์มหาชาติ ซึ่งชาวบ้านจะรับมาจากวัดและไปเล่นกันเอง ต่อมาชาวบ้านกลับไปชวนพระมาเล่นด้วยกันจึงเป็นการเล่นระหว่างแม่เพลงที่มีเสียงดีที่มีกรับบทเป็นพระนางผุสดี หรือพระ-นางมัทรี กับพระที่มักจะได้รับบทพระเวสสันดรและชูชก เป็นต้น

คำว่า “เทศน์มหาชาติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๑ (๒๕๔๒:๕๔๐:๘๓๘) ให้ความหมาย “เทศน์” ว่าการแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา และ “มหาชาติ” เรียกเวสสันดรชาดก ว่า มหาชาติ มี ๑๓ กัณฑ์ เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” คำว่าชาดก นั้นเป็นชื่อเรียกคัมภีร์ประเภทหนึ่งของพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนประเภทบุคลาธิษฐาน คือ ยกตัวละครขึ้นมาเล่าแล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปในการเล่าเรื่องนั้นๆ ชาดกมีอยู่มากมาย แต่ที่นับว่าสำคัญที่สุดมีอยู่ ๑๐ ชาดก หรือสิบชาติ ตามที่นิยมเรียกกันว่า พระเจ้าสิบชาติในแต่ละชาติพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีต่างๆ กัน เพื่อมุ่งหวังที่จะให้สำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ การบำเพ็ญบารมีก็คือการกระทำความดี ซึ่งการบำเพ็ญบารมีนั้นย่อมจะทำให้เกิดผลดีทั้งแก่ตัวผู้กระทำและประชาชนโดยส่วนรวมโดยแท้ เช่น “การบำเพ็ญสัจจะบารมี” ผู้บำเพ็ญยึดมั่นแต่เฉพาะความเป็นจริง ความเที่ยงตรง บุคคลอื่นได้รับผลก็คือไม่ถูกหลอกลวง เป็นต้น อนึ่ง การบำเพ็ญบารมีนั้น แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น หรือ ๓ ระดับ คือระดับธรรมดาขั้นต้นๆ เรียกว่า บารมีระดับสูง คือระดับที่ทำได้ค่อนข้างยากเรียกว่า อุบารมี และระดับสูงสุด คือระดับที่บุคคลซึ่งยังเป็นปุถุชนอยู่ไม่สามารถจะทำได้เรียกว่า ปรมัตถบารมี

ความนิยมและความสำคัญของเรื่องมหาชาติชาดกปรากฏให้เห็นได้จากวรรณกรรมที่แต่งขึ้นมากมาย ทั้งต่างสำนวนและต่างยุคสมัยเฉพาะที่เป็นฉบับหลวงก็มีมากมายในลักษณะของรูปแบบคำประพันธ์ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีมหาชาติฉบับท้องถิ่นต่างๆ อีก เช่น ทางภาคเหนือมีมหาชาติภาคพายัพเขียนเป็นภาษาล้านนามีหลายฉบับและหลายสำนวน ทางภาคอีสานมีมหาชาติคำเดียว ส่วนทางภาคใต้มีมหาชาติชาดกฉบับวัดมัชฌิมาวาสสงขลา เป็นต้น และยังมีมหาชาติสำนวนต่างๆ อีกมากมายที่แต่งกันเองโดยอิสระกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติจึงปรากฏในสังคมไทยทุกภูมิภาคทั้งในราชสำนักและในหมู่ประชาชนทั่วไป

การเทศน์มหาชาติในราชสำนักปรากฏเป็นพระราชพิธีในวังหลวงมาแต่สมัยสุโขทัยแล้วในสมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์ถึงกับทรงโปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งทรงธรรมด้วยพระราชประสงค์ให้เป็นที่ทรงธรรมในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ พระราชพิธีนี้สืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓๘.

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ ทำกระजाตใหญ่บูชาภัณฑ์เทศนาคราวหนึ่ง แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยครั้งที่ทรง ดำรงอยู่ในสมณเพศก็ทรงหัดเทศน์กัณฑ์มัทรี จนกลายเป็นธรรมเนียมให้พระราชโอรสถวายเทศน์ มหาชาติในวังหลวง

“ในท้องถิ่นโดยเฉพาะในเขตภาคอีสานถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่สำคัญที่สุดของปีจะจัดขึ้น ในราวเดือน ๔ เรียกว่า บุญพระเวสทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลนี้ด้วย เช่น พิธีแห่พระเวส เข้าเมืองและพิธีแห่ข้าวพันก้อน เพื่อบูชาคาถาพันทางภาคเหนือก็ให้ความสำคัญกับการเทศน์มหาชาติ มากเห็นได้จากมีประเพณีสร้างหลาบเงินหรือแผ่นเงินแกะลาย แขนวน้อยรอบฉัตรถวายเป็นเครื่อง ชันธตั้งธรรมหลวงในงานบุญเทศน์มหาชาติแผ่นเงินเหล่านี้จะจำหลักเป็นรูป ลวดลายต่างๆ ส่วนทาง ภาคใต้นั้นประเพณีเทศน์มหาชาติได้คลี่คลายไปเป็นประเพณีสวดด้าน ซึ่งคล้ายคลึงกับการสวดโ้อ้ว วิหารรายอย่างกรุงเทพฯ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดม สมอง

เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วประเพณีเทศน์มหาชาติที่เป็นประเพณีหลวงได้ส่งผลกระทบต่อ ประเพณีราษฎร์อย่างกว้างขวาง แต่ท้องถิ่นได้พัฒนารูปแบบการเทศน์และประเพณีต่างๆ ให้แตกต่างกัน ไป เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมเนียมท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละภาคในภาคกลางจะคงลักษณะ สำคัญของประเพณีหลวงไว้มาก เช่น ในการเทศน์มักจะมีปีพาทย์ประกอบขณะดำเนินพิธีตามแบบของ หลวงด้วย เชื่อว่าเป็นการเสริมศรัทธาให้เกิดความปิติในผลบุญที่ได้บำเพ็ญกับทั้งเป็นเครื่องเตือนใจให้ ผู้ที่ได้ยินเสียงปีพาทย์ได้ทราบที่กำลังมีพิธีเทศน์มหาชาติอยู่ ผู้ได้รับกัณฑ์เทศน์ใดไว้จะได้เตรียม ตัวได้ทันปีพาทย์ในงานเทศน์มหาชาติจะเริ่มด้วยเพลงโหมโรงและกำหนดเพลงปีพาทย์ประจำกัณฑ์ไว้ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ตามแบบหลวงที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และถือเป็นเพลงชั้นสูงทั้งสิ้น เช่น กัณฑ์ทศ พร ใช้เพลงสาธุการ กัณฑ์หิมพานต์ใช้เพลงดวงพระธาตุ เป็นต้น

๔.๑.๑ การศึกษาดูงานประเพณีการเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน

เทศน์มหาชาติ คือ เทศนาเวสสันดรชาดก ถือเป็นงานบุญพิธีที่สำคัญ เป็นประเพณีที่มี คุณค่าที่ต้องสืบทอดที่นิยมจัดให้มีการมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัด เป็นหน้าที่ของชาวบ้านและ วัดนั้นๆ จะตกลงร่วมกันจัด ปกติจัดหลังวันออกพรรษาและพันหน้าทอดกฐินไปแล้วจนตลอดฤดูหนาว ทางภาคเหนือนิยมจัดเทศน์ในเดือนยี่ นอกจากจะเป็นประเพณีลอยกระทงแล้วยังมีประเพณี “ตั้งธัมม์หลวง”

“ตั้งธัมม์หลวง หมายถึง การฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรม หลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้มา ประสูติแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ คำว่า “ตั้ง” แปลว่าเริ่มต้น การ ตั้งธรรมหลวง แปลว่า การสดับพระธรรมเทศนาจากคัมภีร์ที่จารขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกด้วย ประเพณีนี้ ตรงกับงานประเพณีฟังเทศน์มหาชาติของภาคกลาง การตั้งธรรมหลวงนี้ จะจัดขึ้นในเดือนเพ็ญที่ เรียกว่าเดือนยี่เพ็ง (ยี่เป็ง) คือวันเพ็ญเดือน ๑๒ จะมีการเตรียมงานมากมาย นับตั้งแต่การเตรียม สถานที่ในการเทศน์และการเตรียมตัวของผู้จะมาฟังเทศน์ ถือเป็นพิธีใหญ่คู่งานทานสลากภัตต์” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

ดังนั้นจึงมีคตินิยมว่า ในวัดหนึ่งนั้นปีใดที่จัดงานทานสลากภัตต์ก็จะไม่จัดงานตั้งธรรมหลวง และปีใดที่จัดงานตั้งธรรมหลวงก็จะไม่จัดงานทานสลากภัตต์ นอกจากเทศน์มหาชาติ หรือ เวสสันดรชาดกแล้ว ธรรมหรือคัมภีร์ที่นำมาเทศน์ในงานตั้งธรรมหลวงนี้ อาจเป็นคัมภีร์ขนาดยาวเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งทางวัดและคณะศรัทธาจะช่วยกันพิจารณา โดยอาจเป็นเรื่องในหมวดทศชาติชาดก ปัญญาชาดก หรือชาดกนอกนิบาตเรื่องอื่น แต่ที่นิยมกันมากคือเรื่อง “มหาชาติ” หรือเวสสันดรชาดก ซึ่งมีความเชื่อกันว่า หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ จะไปเกิดในแผ่นดินยุคราชอาริยะเมตไตรยในอนาคตเช่นกัน ซึ่งหากเป็นธรรมที่ไม่ใช่เรื่องมหาชาติแล้วก็จะฟังกันไม่เกิน ๓ วัน แต่หากเป็นเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติแล้วอาจมีการฟังเทศน์ต่อเนื่องกันไปถึง ๗ วัน โดยแบ่งการเทศน์เป็นวันแรกเทศน์ธรรมวัตร วันที่สองเทศน์คาถาพัน ก่อนที่จะเทศน์มหาชาติก็จะเทศน์เรื่องอื่นไปเรื่อยๆ พอถึงวันสุดท้ายก็จะเทศน์ด้วยคัมภีร์ชื่อ มาลัยต้น มาลัยปลาย และอานิสงสัมมหาชาติ รุ่งขึ้นเวลาเข้ามิดก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติ ตั้งแต่กัณฑ์ทศพรเรื่อยไปจนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งมักจะไปเสร็จเอาในเวลาทุ่มเศษ แล้วจะมีการเทศน์ธรรมพุทธานิเชกปฐมสมโพธิ สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ ธรรมจักกัปปวัตตสูตร และสวดพุทธานิเชก ปัจจุบันนิยมเทศน์จบภายในวันเดียว

การเทศน์มหาชาติของแต่ละจังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน จะมีเอกลักษณ์ของท่วงทำนองหรือที่เรียกว่า “ระบำ” เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ของทางเมืองน่าน เรียกว่า “ระบำข้างข้ามท่ง” คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับข้างที่ค่อยๆ เยื้องย่างผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ จัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน และความเชื่อที่ว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียว จะได้เกิดร่วม และพบพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

“...ส่วนเรื่องราวของมหาชาติชาดก นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนจะทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ดังนั้น เทศน์มหาชาติ คือเทศนาเวสสันดรชาดก ถือเป็นงานบุญพิธีที่สำคัญ” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

“...เป็นประเพณีที่มีคุณค่าที่ต้องสืบทอดที่นิยมจัดให้มีการมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัด เป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้น ๆ จะตกลงร่วมกันจัด ปกติจัดหลังวันออกพรรษาและพ้นหน้าทอดกฐินไปแล้วจนตลอดฤดูหนาว ส่วนใหญ่ทางภาคกลางนิยมทำกันในวันขึ้น ๘ ค่ำหรือวันแรม ๘ ค่ำ กลางเดือนสิบสอง ซึ่งในช่วงนี้ น้ำเริ่มลดและข้าวปลาอาหารกำลังอุดมสมบูรณ์ จึงพร้อมใจกันทำบุญทำทานและเล่นสนุกสนานรื่นเริง ส่วนทางภาคเหนือนิยมจัดเทศน์ในเดือนยี่ นอกจากจะเป็นประเพณีลอยกระทงแล้ว ยังมีประเพณี “ตั้งธัมมหลวง” หมายถึง การฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้มาประสูติแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา มีทั้งหมด ๑๓ และการเทศน์ที่นิยมกันมากคือเรื่อง มหาชาติหรือ เวสสันดรชาดก” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติ

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ จะเริ่มต้นด้วยการที่เจ้าของกัณฑ์จะนิมนต์พระที่เทศน์เฉพาะกัณฑ์นั้นๆ มาเทศน์ เรียก “เทศน์กัณฑ์” “ทำนองที่ใช้เทศน์แบบพื้นเมืองเรียกตามแบบลานนาว่า “ระบ่า” การเรียกชื่อกัณฑ์ ทางภาษาเหนือเรียกว่า “ผูก” ด้วยเหตุที่เทศน์มหาชาติเป็นที่นิยม จึงมีนักปราชญ์ฉบับล้านนาแต่งธรรมเป็นจำนวนถึงประมาณ ๑๕๐ ฉบับหรือสำนวน เช่น ฉบับวิงวอนน้อย วิงวอนหลวง วิงวอนตอนกลาง หิงแก้วมโนวอน ท่าแป้น ริมคง สร้อยสังกร เป็นต้น ส่วนฉบับที่เป็นภาษาบาลีล้วนเรียกว่า “คาถาพัน”

๑) ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดก โดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบๆ ธรรมมาสน์ ประดับธงทิว และราวตี ฉัตร ตามสมควร

๒) ตั้งขันสาครใหญ่ หรือจะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำนี้ตั้งหน้าธรรมมาสน์ กลางบริเวณพิธี

๓) เตรียมเทียนเล็กๆ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวนเท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึงคราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็จะเอาเทียนมัดนั้นออกจุกบูชาติดรอบๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบกัณฑ์ให้หมดมัดพอดี ครบ ๑๓ กัณฑ์ถ้วน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็กๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์เช่นอย่างเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยมอย่างเทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้นๆ การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ

ภาพ การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

ภาพ การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

ขอเชิญร่วมมหากาชาดบารมี
เป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์มหาชาติ
 ในงาน หอดกรีนสามัคคีสืบสานประเพณีฟังเทศน์มหาชาติเดือนยี่เป็ง
 ณ วัดป่าง่าม ต.ไชยสถาน อ.เมือง จ.น่าน 16 - 17 พฤศจิกายน 2556
 ทั้งหมด 13 กัณฑ์ **ร่วมเป็นเจ้าภาพบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติ**
กัณฑ์ละ 2,900 บาท
รวมทำบุญได้ทันที หมายเลขบัญชี 732-227401-0
ชื่อบัญชี พระกัณติกร พจนร
ธนาคารไทยพาณิชย์สาขาน่าน
ขออุทิศบุญคุณ ด้วยอานิสงส์แห่งกาชาดบารมี
ด้วยการให้ธรรมทาน ส่งแสงสว่างแก่ปวงญา
แก่สาธุชนทั้งมวล สาธุ...
โทร 099-185886

ภาพ การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

ภาพ การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

กิจกรรมที่จัดในงานเทศน์มหาชาติจังหวัดน่าน

ในงานเทศน์มหาชาตินั้นนอกจากจะมีกิจกรรมการเทศน์แล้ว นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่ทุกภาคส่วนของจังหวัดน่าน จัดทำขึ้นมาเพื่อสร้างความสามัคคีและเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง โดยมีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑) พิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะนั้นมักนิยมทำกันในสมัยเมื่อ บุตรหลานของตนเจริญวัยอยู่ในระหว่างอายุ ๑๒ - ๑๕ ปี ทำเพื่อให้เด็กสืบความเป็นพุทธศาสนิกตามสกุล โดยมักจะส่งบุตรหลานของตนไปเพื่อศึกษาหรือเพื่อประโยชน์ใดๆ ก็ตาม ซึ่งจะต้องจากไปนานแรมปี เช่น ไปศึกษาในต่างประเทศ เพื่อที่จะปลูกฝังนิสัยของเยาวชนให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา เช่น อยางที่โรงเรียนสอนวิชาสามัญและวิสามัญศึกษา จัดประกอบพิธีแก่นักเรียนที่เข้าศึกษาใหม่ในรอบปี

ประเพณีวิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้รวมเป็น ๔ วิธี คือ

๑. มีผู้มาทูลขอบวช พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ผู้นั้นถือเพศเป็นเสรีจพิธี

๒. ขอบวชต่อพระสาวก แล้วลั่นวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่ฟังที่ระลึก ๓ หน เป็นเสรีจพิธี

๓. ผู้มีอายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขอบวช ก็บวชด้วยวิธีที่ ๒ สำเร็จเป็นสามเณร

๔. คฤหัสถ์ผู้ไม่ต้องการบวช ลั่นวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่ฟังที่ระลึก เป็นอุบาสก อุบาสิกา พุทธมามกะ พุทธามามิกา ตามเพศ ตามวัย

คำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีดังนี้ เอสาหัง ภันเต, สุจิริะปรินิพพุตัมปิ, ตัง ณะคะวันตัง สระระณัง คัจฉามิ, ธัมมัญจะ สังฆัญจะ พุทธะมามะโกติ, มัง สังโฆ ธาเรตุ ๆ คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น, แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว, ทั้งพระธรรมและ

พระสงฆ์, เป็นสภณที่ระลึกนั้บถือ, ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นพุทธมามกะ ผู้รับเอา
พระพุทเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทเจ้า ฯ

“โดยปกติแล้วเมื่อมีงานเทศน์มหาชาติ ทางโรงเรียนในจังหวัดน่านก็จะมีกิจกรรมนี้ขึ้น
เพื่อให้เยาวชนในจังหวัด มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม” คำสัมภาษณ์จากการประชุม ปฏิบัติการระดม
สมอง

๒) การแสดงนิทรรศการวิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลก

กิจกรรมนี้คณะสงฆ์จังหวัดน่าน ร่วมกับจังหวัดน่าน ปกครองจังหวัดน่าน สำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน และพุทธสมาคมจังหวัดน่าน จะมีการ
จัดกิจกรรม “สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา” ในเทศกาลวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลกขึ้น

“..... ยกตัวอย่างเช่น ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ณ วัดภูมินทร์ และ
บริเวณช่วงเมืองน่าน โดยมีกิจกรรมประกอบด้วย นิทรรศการทางพระพุทธศาสนา การบรรยายธรรม
การตอบปัญหาธรรมะ การสวดมนต์เจริญจิตตภาวนา การเทศน์มหาชาติ การสืบชะตา การส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม การแสดงพระธรรมเทศนา การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน การไหว้พระฟังธรรมะ
สัญจรลานวัฒนธรรมสวนสัมพันธ์ครอบครัว และกิจกรรมต่างๆ อีกมากมาย เพื่อน้อมระลึกถึง
เหตุการณ์ที่สำคัญขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น วันประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ ซึ่งตรงกับ
วันวิสาขบูชา” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

นับว่าเป็นกิจกรรมการส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจอย่างมาก ทั้งนี้ในการจัด
นิทรรศการอาจจะมีการร่วมมือกันระหว่างวัดและโรงเรียนในเขตพื้นที่ เพื่อเป็นการส่งเสริมความ
สามัคคีปรองดองและสร้างเครือข่ายในการเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่พระธรรมภายในจังหวัด
น่านอีกทางหนึ่ง

๓) กิจกรรมธรรมะม่วนใจ๋

คณะสงฆ์จังหวัดน่าน ได้ขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยหน่วยอบรมประชาชน
ได้จัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโครงการ “ธรรมะม่วนใจ๋” โดยจะมีการจัดในวันที่มีการเทศน์
มหาชาติ และวันพระโดยเป็นโครงการต่อเนื่องที่ได้มีการจัดในพื้นที่จังหวัดน่านในหลายอำเภอ

ภาพกิจกรรมธรรมะม่วนใจ๋ จังหวัดน่าน

ภาพกิจกรรมธรรมะม่วนใจ๋ จังหวัดน่าน

๔) สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ

กิจกรรมนี้มีความตระหนักว่าการสวดมนต์เป็นกุศโลบายสำคัญที่ใช้ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ทำให้ทุกคนรู้จักคิด รู้จักทำต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน เป็นการเสริมสร้างคุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความสามัคคี ที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างศาสนิกชนกับหลักธรรมคำสอนเข้าด้วยกัน และในหลักเศรษฐกิจพอเพียง

บทสวดทำนองสรภัญญะเป็นบทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของพระรัตนตรัย มีท่วงทำนองที่ไพเราะ ก่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจ ผู้สวดจะมีความเบิกบานใจ สงบและเป็นสุข ซึ่งเป็นการปิดกั้นมิให้ประพฤตินสิ่งที่ไม่ดีไม่งามทั้งปวง

ทั้งนี้นโยบายของรัฐบาลที่เน้นการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรมในระดับเยาวชน ให้ความสำคัญแก่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมให้ศาสนาได้ทำหน้าที่ในการกลมเกลียว เสริมสร้างและยกระดับจิตใจของเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้น ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนให้มีโอกาสได้สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ เพื่อได้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย ศึกษาและนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปกลมเกลียวจิตใจ ประพฤติปฏิบัติขัดเกลานิสัยให้เป็นเยาวชนที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคต

"ในการสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ จะมีนักเรียนแต่ละโรงเรียนส่งเข้าประกวดโดยมีการตัดสินความถูกต้องของอักขระ ความถูกต้องของจังหวะ รู้จักวรรคตอนว่าตรงไหน ควรหยุด ตรงไหนไม่ควรหยุด ตรงไหนควรว่าติดต่อกันไป ตรงไหนควรเอื้อน โดยจังหวะที่ถือว่าผิดจังหวะที่ว่าซ้ำยืดขาดหรือเร็วจนเกินไป และหยุดในแต่ละวรรคนานเกินไป ความถูกต้องของทำนอง ความไพเราะของน้ำเสียง ความพร้อมเพรียงขณะสวด ท่าทางขณะสวด มารยาทคือต้องมีกริยาที่เข้าไปในสถานที่แข่งขันสวดมนต์ การเดินเข้าไปที่ประชุม การเดินเข้า การนั่งคุกเข่า การกราบพระรัตนตรัย การทำความเคารพต่อธงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์ " คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

๕) การแสดงตีกลองสะบัดชัย หรือกิจกรรมแข่งขันตีกลองบูชา

กลองสะบัดชัย เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ ตียามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะ ทำนองที่ใช้ในการตีกลองสะบัดชัยโบราณมี ๓ ทำนอง คือ ชัยเกร์, ชัยดีถิ และชนะมารการตีกลองสะบัดชัยเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาอย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะพบเห็นในขบวนแห่หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านในระยะหลังโดยทั่วไป ลีลาในการตีมีลักษณะโลดโผนเร้าใจมีการใช้อวัยวะหรือส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น ศอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการตีด้วย ทำให้การแสดงการตีกลองสะบัดชัยเป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้ชม จนเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

บทบาทและหน้าที่ของกลองสะบัดชัยจากหลักฐานทางวรรณกรรมดังกล่าวแสดงว่าแต่เดิมนั้นเกี่ยวข้องกับฝ่ายอาณาจักรกษัตริย์ หรือเจ้าเมืองและกองทัพทั้งนั้น ต่อมาเมื่อสถาบันกษัตริย์เจ้าเมืองของล้านนาถูกลดอำนาจจนสูญไปในที่สุด กลองสะบัดชัยซึ่งถือว่าเป็นของสูง จึงเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ไปอยู่กับ ศาสนจักร ซึ่งมีบทบาทคู่กับ " อาณาจักร มาตลอดศาสนสถานของพุทธศาสนา คือ

วัด ฉะนั้นวัดจึงน่าจะเป็นสถานที่รองรับกลองสะบัดชัยมาอีกทอดหนึ่ง และเมื่อเข้าไปอยู่ในวัดหน้าที่ใหม่ที่เพิ่มขึ้น คือ ติเป็น ‘ พุทธบูชา จนได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า กลองบูชา (อ่าน ก่องบูชา) เวลาตีก็บอกว่า ตีกลองบูชา กระนั้นก็ตามหลายแห่งยังพูดว่า ตีกลองสะบัดชัย อยู่ดี

องค์ความรู้เกี่ยวกับกลองในล้านนา มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนานเพราะกลองมีบทบาทหน้าที่ในสังคมล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านราชการสงคราม การเป็นอาณัติสัญญาณในกิจกรรมการสื่อสารในพิธีกรรม การบอกสัญญาณวันโกนวันพระ และการให้ความรื่นเริงบันเทิงหรือการแสดงศิลปวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนดาบ การฟ้อนเชิง การฟ้อนหอก การฟ้อนลาย การฟ้อนผางประทีป เป็นต้น นอกจากนี้ในอดีตยังไม่มีระบบการสื่อสารที่ทันสมัย จึงอาศัยกลองเป็นสื่อในกิจกรรมต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกลองกับชุมชนล้านนา เห็นได้ชัดเจนในงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนา ที่มีมีการประโคนกันอย่างครึกครื้นทำให้ผู้คนเกิดความปีติยินดีในงานบุญประเพณีนั้นๆ ดังนั้น กลองจึงเป็นเครื่องดนตรีประจำพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา กลองบูชา หรือ กลองปฐจา มีประวัติและความเป็นมาไม่ชัดเจนว่าเกิดขึ้นในสมัยใด รู้แต่เพียงว่าเป็นกลองโบราณชนิดหนึ่ง ซึ่งได้มีการพัฒนารูปร่าง และลักษณะการตีของกลองมาอย่างต่อเนื่อง โดยจากกลองใบใหญ่ใบเดียว ใช้ตีเป็นเครื่องส่งสัญญาณในการจัดกระบวนทัพหรือโจมตีข้าศึกของกองทัพในเวลาสงคราม ตีส่งสัญญาณบอกข่าวแก่ชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือดนตรีประกอบมหรสพ เป็นเครื่องประโคนฉลองชัยชนะ และความสนุกสนาน ฯลฯ วิธีตีหรือจังหวะการตี เรียกว่า “สะบัดชัย” กลองชนิดนี้ จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กลองสะบัดชัย เมื่อไม่มีการรบทัพจับศึก ก็ได้พัฒนาทั้งรูปร่างลักษณะ จังหวะการตี และได้นำมาอยู่ฝ่ายศาสนจักรใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เรียกว่า กลองบูชา ก่องบูชา หรือ กลองปฐจา ต่อมาได้พัฒนาเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การตีเพื่อให้เกิดความบันเทิงสนุกสนาน ตามงานบันเทิงต่างๆ สามารถพบเห็นได้ในขบวนแห่ หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านโดยทั่วไปกลองบูชาใช้ตีได้หลายโอกาสทั้งในพิธีกรรมทางศาสนาและงานต่างๆ ของชาวบ้าน และงานรัฐพิธีของทางราชการกลองบูชา (กลองปฐจา) เป็นกลองของคนเมืองน่าน ที่ใช้ตีเป็นพุทธบูชาซึ่งเป็นกลองประจำวัดและอยู่คู่กับพุทธศาสนาในเมืองน่านและถิ่นล้านนามาช้านาน

“.....กลองที่มีความสำคัญในระดับหมู่บ้าน และระดับเมือง เพราะเป็นกลองตีบอกสัญญาณต่างๆ อาทิ บอกเหตุข้าศึกเข้าโจมตีเมือง น้ำท่วม ไฟไหม้ เรียกประชุม บอกเวลา บอกเหตุสำคัญที่เกิดขึ้นในวัด หรือบอกเหตุในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และในอดีตกลองชนิดนี้ ยังมีบทบาทต่อสังคม ไม่จำเป็นต้องใช้กับพุทธศาสนาเท่านั้น ยังคงใช้เป็นสัญญาณบอกให้คนในชุมชนได้รับรู้ อาทิ หากอยู่ในช่วงศึกสงคราม ได้ยินเสียงตีกลองรัวเร็ว เป็นสัญญาณว่าอาจเกิดเหตุไฟไหม้ที่วัดหรือในหมู่บ้าน หรือในเมือง โจรปล้นบ้านหรือเมือง หากอยู่ในช่วงฤดูฝน ก็เป็นสัญญาณบอกเหตุน้ำท่วม” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

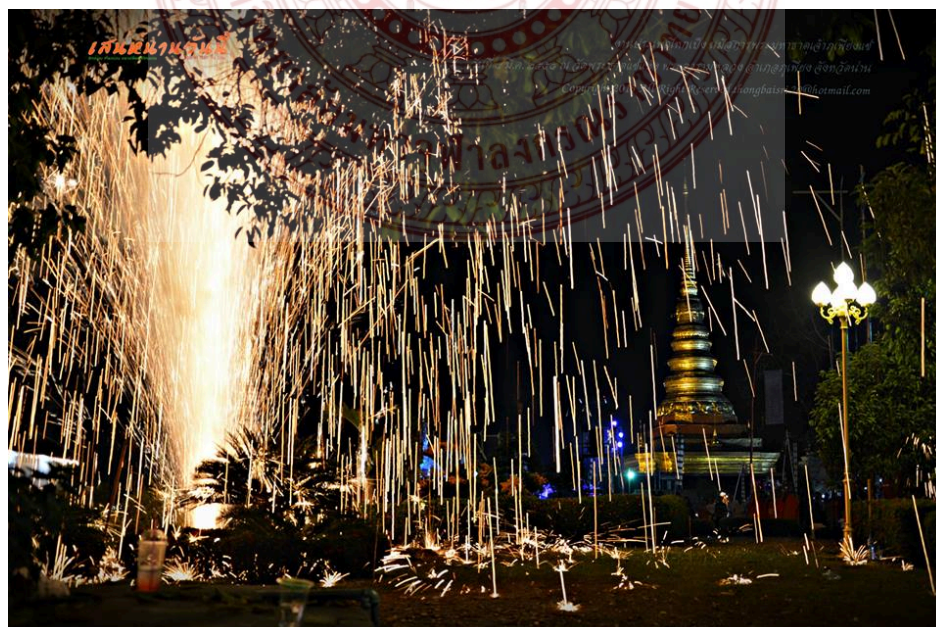
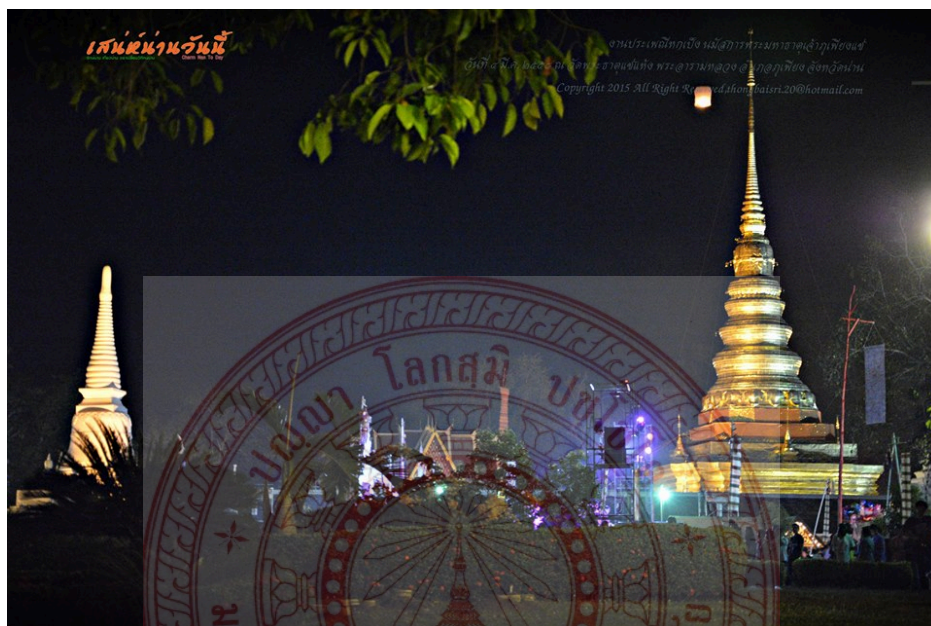
ภาพกิจกรรมการตีกลองสะบัดชัย

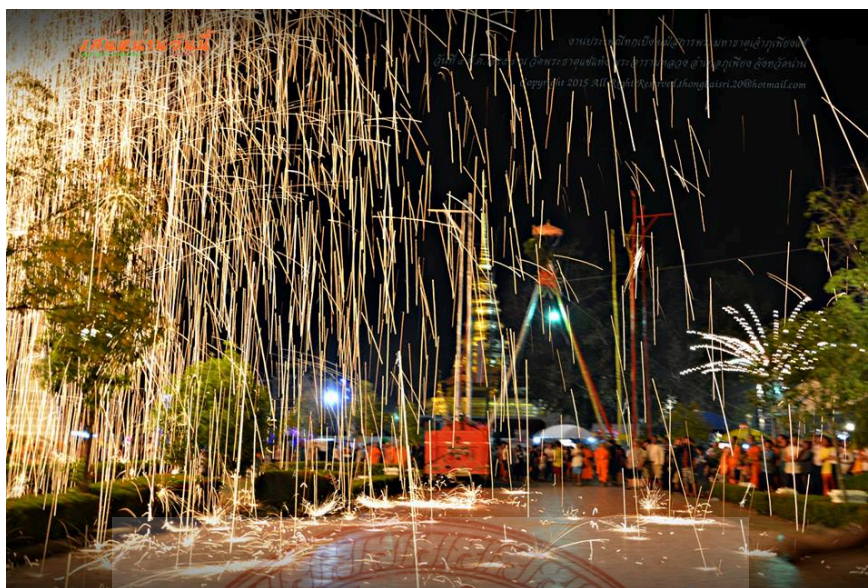
๖) การจุดบอกไฟดอก

หนึ่งประเพณี ที่คนน่านถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปีช่วงเทศกาลสงกรานต์ นั่นคือการแข่งบอกไฟดอก ซึ่งชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านช่วยกันทำขึ้น ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

“ในช่วงใกล้เข้าสู่ช่วงเทศกาลยี่เป็ง หรือประเพณีเดือนยี่ ตามวัดวาอารามและบ้านสล่าบอกไฟ จะมีการจัดเตรียมทำบอกไฟชนิดต่างๆ เพื่อใช้จุดเป็นพุทธบูชา บูชาพระเกศแก้วจุฬามณี จุดบูชาประกอบพิธีเทศน์มหาชาติหรือตั้งธรรมหลวง และเป็นเครื่องเล่นของเด็กๆ ล้านนา ทำให้บรรยากาศแห่งยี่เป็งเต็มไปด้วยสีสันที่สนุกสนาน บอกไฟล้านนา หรือดอกไม้ไฟที่ทำขึ้นมีหลายชนิด เช่น บอกไฟยิง บอกไฟข้าวต้ม บอกไฟหมื่น บอกไฟขึ้น บอกไฟจกจั่น บอกไฟดอก บอกไฟดาว บอกไฟน้ำตัน หรือบอกไฟมะขี้เภา บอกไฟข้างร้อง บอกไฟเทียน ... ส่วนเด็กๆก็มักจะเล่นบอกถบ หรือประทัด หรือจุดมะผาบ และสะโปก เพื่อให้เกิดเสียงดัง เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงว่าประเพณียี่เป็งมาถึงแล้ว” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

บอกลไฟที่นิยมจุดบูชาในช่วงประเพณียี่เป็ง เน้นที่เกิดประกายแสงงดงาม เพราะใช้จุดในเวลากลางคืน ตั้งแต่พระอาทิตย์ลับฟ้าเป็นต้นไป บอกลไฟที่นิยมจุด ได้แก่ บอกลไฟยิง บอกลไฟข้าวต้ม บอกลไฟดอก บอกลไฟดาว บอกลไฟบะขี้เถ้า หรือบอกลไฟน้ำตัน การทำบอกลไฟแต่ละชนิดมีสูตรการทำซึ่งแตกต่างกันไปตามสูตรของส่ล่ำหรือช่างแต่ละคน

๗) ถวายผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ

ประเพณีผ้าขึ้นธาตุ คือการนำผ้าผืนยาวขึ้นไปห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวันสำคัญทางศาสนา ชาวพุทธในอินเดียเชื่อว่าการทำบุญและการกราบไหว้บูชาที่ให้ได้กุศลจริง จะต้องปฏิบัติต่อพระพักตร์และให้ใกล้ชิดกับพระพุทธรูปเจ้าให้มากที่สุด แม้พระพุทธรูปเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้วแต่ก็ยังมีสัญลักษณ์ของพระพุทธรูปอยู่ ได้แก่ พระบรมธาตุเจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น การกราบไหว้บูชาสิ่งเหล่านี้เท่ากับเป็นการกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปเจ้าโดยตรงเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อว่าการนำผ้าไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ถือเป็นการบูชาที่ใกล้ชิดกับพระพุทธรูปองค์

“ กิจกรรมจะมีตั้งแต่ พุทธศาสนิกชนชาวน่านอัญเชิญผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ ขบวนอัญเชิญ แห่งเครื่องหลวงถวายสักการะผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ อย่างยิ่งใหญ่แบบโบราณ จัดขบวนอัญเชิญยาวถึงกว่า ๒ กิโลเมตร โดยมีพุทธศาสนิกชนนักท่องเที่ยวและ ประชาชนในจังหวัดน่านสนใจเข้าร่วมชมขบวนแห่พร้อมทั้งร่วมกันทำบุญอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวและชาวน่านที่เกิดในปี นักษัตรปีเถาะหรือปีกระต่าย พวกกันมาทำบุญ พระมหาธาตุธาตุเจ้าภูเพียงแห่งถวายเป็นพระราชกุศล และเพื่อความป็นศิริมงคลแก่ ตนเองและครอบครัว” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

ภาพขบวนแห่ประเพณีหกเบ็อง วัดพระธาตุแช่แห้งพระอารามหลวง

๘) กิจกรรมแข่งขันตีกลองแอว

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมการแข่งขัน โดยมีตัวแทนภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแข่งขัน เพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ตลอดจนจนเป็นการสร้างสีสันในงานเพื่อให้สามารถเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น

กลองแอว เป็นกลองพื้นบ้านมีในภาคเหนือ มีลักษณะคล้ายกับกลองยาว แต่ใหญ่และยาวกว่ามาก ตัวกลองทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เป็นกลองซึ่งด้วยหนังหน้าเดียว มีหนังเส้นใหญ่ดึงหน้ากลองไว้ โดยรอบยาวตลอดไหล่กลอง เอวคอด ตอนท้ายเรียวและบานปลายคล้ายรูปกรวย ช่วงท้ายของกลองกลิ้งคว้นเป็นปล้องๆ มีหลายขนาด โดยมีหน้ากลองกว้างประมาณ ๓๕-๔๐ ซม. ความยาวของไหล่กลองประมาณ ๗๕-๘๐ ซม. และความยาวช่วงท้ายประมาณ ๙๕-๑๐๐ ซม. กลองแอว เป็นชื่อเรียกที่มีความหมายถึง ลักษณะรูปร่างของหุ่นกลองที่คล้ายกับ "สะเอาว" นอกจากนั้นยังมีชื่ออื่นเรียกขาน

แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บ้างก็เรียกตามรูปร่างลักษณะที่เห็น หรือเรียกตามเสียงที่ได้ยิน บ้างก็เรียกตามตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมา เช่น กลองเป็งมง, กลองตักเส็ง และกลองอืด เป็นต้น

๔.๑.๒ การศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติ แขวงไชยบุรี

บุญผะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คือ งานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ ความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษยชาติ เป็นสำคัญ ดังนี้

“...บรรพชนไชยบุรี จึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษสืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาจนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษเป็นวัฒนธรรมสืบไป” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

นอกจากนี้ยังเป็นการสังสรรค์ ระหว่างญาติพี่น้องจากแดนไกลสมกับคำกล่าวที่ว่า "เอาบุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ" ในไชยบุรีนั้นจะมีการจัดเดือนสี่ข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ โดยงานบุญพระเวสหรืองานบุญมหาชาติ คือ งานฟังเทศพระเวสสันดรชาดก อันเป็นชาดกที่ยิ่งใหญ่ชาวบ้านจะช่วยกันตกแต่งประดับประดาโรงธรรมด้วยดอกไม้ ใช้ดอกบัวประดับธรรมมาสน์ มีการจัดรูปขบวนแห่พระเวสสันดรและนางมัทรีออกจากป่าเข้าไปในเมืองไปสิ้นสุดที่พระอุโบสถ มีการเทศน์มหาเวสสันดรตลอดวัน

ประเพณีงานเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรีนั้น เรียกว่า “บุญผะเหวด” หรือ “บุญพระเวสส์” (มาจาก พระเวสสันดร) เป็นการจัดเพื่อรำลึกถึงพระเวสสันดร ผู้บำเพ็ญทานบารมีอันยิ่งใหญ่ ก่อนที่จะมาเสวยชาติเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าในชาติต่อมาซึ่งหัวใจในการจัดงานอยู่ที่การเทศน์มหาชาติ มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ หรือ ๑๓ ตอน ในพระเวสสันดร คือ กัณฑ์ทศพร, หิมพานต์, ทานกัณฑ์, วนปเวศน์, ชูชก, จุลพน, มหาพน, กุมาร, มัทรี, สักกบรรพ, มหาราช, ฉกษัตริย์ และนครกัณฑ์ เชื่อกันว่าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติจบในวันเดียวจะเป็นผู้มีบุญบารมี และผลแห่งบุญบารมีนั้นจะหนุนส่งให้ได้ไปเกิดในชาติภพของพระศรีอริยเมตไตรย์ ซึ่งเป็นดินแดนที่มีแต่ความมั่งคามและความสุข

“...บุญผะเหวด หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสอง แต่ถ้าถือเป็นเรื่องทาน ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ โดยจะจัดทำ บุญผะเหวด ปีละ ๑ ครั้ง ระหว่างเดือน ๓ เดือน ๔ ไปจนถึงกลางเดือน ๕ พุทธศาสนิกชนมาช่วยกันจัดตกแต่งศาลาหรือสถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพันท่อน มีการตั้งธงใหญ่ ไว้แปดทิศ และมีศาลเล็กๆ เป็นที่เก็บข้าวพันท่อน และเครื่องคาวหวาน สำหรับ ผีเปรต และมารรอบๆ ศาลาการเปรียญจะแขวนผ้าผะเหวด เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร ตั้งแต่กัณฑ์ที่ ๑ ถึงกัณฑ์สุดท้าย” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

งานเทศน์มหาชาตินิยมที่อัญเชิญพระอุปัชฌาย์ มาปกป้องคุ้มครองมิให้เกิดเหตุเภทภัยอันตรายทั้งปวง และให้โชคลาภแก่พุทธศาสนิกชนในการทำบุญมหาชาติ จึงมีการแห่พระอุปัชฌาย์ ซึ่งสมมุติว่า อัญเชิญมาจากสะดือทะเล นอกจากนั้นพุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้ มาร้อยเป็นมาลัย เพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาติและในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่า

เป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงามความดี จะได้
อานิสงส์ไปเกิดในภพหน้า

ภาพงานประเพณีงานเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรี

ภาพงานประเพณีงานเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรี

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติ

“อีตหนึ่ง พอถึงเดือนสี่ได้ให้เก็บดอกบุปผา หามาลา
 ดวงหอมสูตนเก็บไว้
 อย่าได้โลคอนี้เสียศรีสุญเปล่า
 หาเอาตากแดดไว้ได้ทำแท้สูคน
 อย่าได้โลหนีเว้นแนวคองตั้งแต่เก่า
 ไฟทั้งหลายสีแล่นเข้าเผาบ้านสี่ล้อมสูญได้”

บุญพระเวส หรือ บุญมหาชาติ ซึ่งเป็นการทำบุญในเดือนสี่ บางครั้งก็เรียก “บุญเดือนสี่” ส่วนมากจะกระทำกันในเดือนสี่ แต่จะกำหนดเอาไว้วันใดนั้นแล้วแต่ความพร้อม เพราะว่าต้องมีการปรึกษาหารือและลงมติกันระหว่างผู้นำในหมู่บ้าน เช่น ผู้อาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพระสงฆ์ ตลอดผู้ทรงวุฒิต่างๆ ในหมู่บ้านการทำบุญเฉพาะเขต เป็นการทำบุญเนื่องด้วยการรำลึกถึงอดีตชาติ สุตท้ายของพระพุทธเจ้าที่ได้เกิดมาเป็นพระเวสสันดร และได้บำเพ็ญทานบารมีย่างแก่กล้า บรรพบุรุษชาวอีสานได้นำมาประสมประสานกับการละเล่นพื้นบ้านให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง

การกำหนดวันงาน มี ๒ วัน คือ วันโสม (วันรวม) และ วันฟังเทศน์ ในวันโสม ฝ่ายสตรีแม่บ้านเป็นผู้จัดบ้านเรือนไว้รับแขกบ้านอื่น เตรียมของหวาน หมากพลู บุหรี่ และที่นอนไว้คอยรับแขกด้วย เพราะอาจจะมีผู้มาพักค้างคืน ส่วนฝ่ายชายซึ่งเป็นพ่อบ้านจะพากันไปเตรียมไว้ที่วัด จัดสถานที่ ทำที่ฟังเทศน์ ประดับประดาธรรมาสน์ ปักธงทิวไว้รอบวัด และทำที่ห่ออุปคุต รูปนก รูปสัตว์ แขนงไว้ที่ศาลาการเปรียญ สำหรับพระภิกษุ-สามเณร ก็เตรียมสถานที่ต้อนรับพระภิกษุสามเณร ที่มาจากบ้านอื่น ที่จะต้องมาพักแรมเพื่อร่วมเทศน์ในวันรุ่งขึ้นพิธีห่ออุปคุต ในตอนเย็นของวันรวม

“...จะมีการอัญเชิญพระอุปคุตจากแหล่งน้ำมาสู่ศาลาวัด มีเรื่องราวกล่าวไว้ว่า ในอดีตพระอุปคุต ซึ่งเป็นพระเถระผู้ทรงฤทธิ์ นรมิตกฤ อู่กลางแม่น้ำใหญ่ สามารถปราบภูตผีปีศาจได้ ครั้งสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้รวบรวมพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากที่ต่างๆ มาบรรจุไว้ในสถูปเจดีย์ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นใหม่เสร็จแล้ว จะทำการฉลองจึงทรงปริวิตกถึงमारผู้เป็นศัตรูคู่แ้วของพระพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งให้ไปนิมนต์ พระอุปคุตมาในพิธีฉลองนั้น เมื่อมารรู้ว่าพระเจ้าอโศกมหาราชจะฉลองสถูปเจดีย์ก็มาแสดงฤทธิ์โต้ตอบกับพระอุปคุต ครั้งสุดท้ายพระอุปคุตได้เนรมิตหนังสุนัขเฝ้าผูกแขนคอมารไว้ มารไม่สามารถแก้ไขให้หลุดได้ในที่สุดมารก็ยอมแพ้ พระอุปคุตจึงแก้หนังสุนัขออกจากคอมาร และนำเอาตัวไปกักขังไว้บนยอดเขา การฉลองพระสถูปเจดีย์ ครั้งนั้นจึงปลอดภัยและสำเร็จลงด้วยดี ดังนั้น บุญเฉพาะเขตจึงนำเรื่องราวของพระอุปคุตมาเกี่ยวข้อง โดยถือความเชื่อจากเรื่องราวดังกล่าวนั้น จัดเป็นห่อเล็กๆ ข้างในบรรจุธูปบริวารไว้ครบชุด เรียกว่า “ห่ออุปคุต” ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของศาลาการเปรียญ เพื่อให้งานบุญเฉพาะเขตมีความสงบเรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

ภาพงานบุญพะเหวด

ภาพงานบุญพะเหวด

การทำบุญพะเหวด มีกิจกรรมเป็นขั้นตอน ดังนี้

๑. การใส่หนังสือ เมื่อได้กำหนดวันงานแล้ว จะกำหนดการใส่หนังสือ คือ เอาหนังสือใบลานหรือ “ลำพะเหวด” มาแบ่งย่อยๆ ออกประมาณ ๓๐-๔๐ ผูกเป็นชุดแล้วนำเอาหนังสือที่แบ่งไว้นั้นไปให้ตามวัดต่างๆ เพื่อพระสงฆ์จากวัดนั้นๆ จะนำไปเทศน์ตามวันที่กำหนดไว้

"...พระจะทราบเองว่าไบลานซุดของตัวเองได้มาน้อยกัณฑ์ไหน เมื่อถึงผูกของตนก็จะนำขึ้นไปเทศน์และทั้งหมดนั้นจะเป็นอักษรตัวธรรม" การกระทำเช่นนี้เรียกว่า "การใส่หนังสือ" คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

๒. การแห่แหวด และ การแห่ข้าวพันก้อน ในตอนเย็นของวันโฮมจะมีการไปรวมกันที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งสมมติกันว่าเป็นป่า ตามเรื่องราวในพระเวสสันดรชาดกและพากันแห่ผ้าซึ่งเขียนภาพเป็นเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เข้าสู่หมู่บ้าน ตามระยะทางจะมีผู้ตั้งหมอน้ำหอมไว้สำหรับให้ผู้ที่แห่แหวดไว้เอาดอกไม้จุ่มเป็นการบูชาพระเวสสันดร พอถึงบริเวณวัดก็จะนำผ้าไปขึงไว้บริเวณรอบศาลาการเปรียญหมู่บ้านบางแห่งจะแห่ข้าวพันก้อนไปด้วย แต่ส่วนใหญ่นิยมแห่ข้าวพันก้อนในตอนเช้ามีดของวันรุ่งขึ้น "ข้าวพันก้อน" หมายถึง ข้าวเหนียวทำเป็นก้อนเล็กๆ โดยการแบ่งคนละกัณฑ์ หรือคุ่มละ ๕ กัณฑ์ ก็ได้ แล้วไปจัดทำข้าวมาตามจำนวนพระคาถาในแต่ละกัณฑ์บ้านละเล็กบ้านละน้อยเข้ากันได้ ๑,๐๐๐ ก้อน และนำมาถวายพุทธบูชา ในวันเทศน์มหาชาติ เป็นการบูชา "พระคาถา" และมีชื่อดังนี้ ๑) ทศพร ๑๙ พระคาถา ๒) ทิมพานต์ ๑๓๔ พระคาถา ๓) ทานกัณฑ์ ๒๐๙ พระคาถา ๔) วณปเวส ๕๗ พระคาถา ๕) ชูชก ๗๙ พระคาถา ๖) จุลพน ๓๕ พระคาถา ๗) มหาพน ๘๐ พระคาถา ๘) กุมาร ๑๐๑ พระคาถา ๙) มัทรี ๙๐ พระคาถา ๑๐) สักกบรรพ ๔๓ พระคาถา ๑๑) มหาราช ๖๙ พระคาถา ๑๒) ฉกษัตริย์ (หกกษัตริย์) ๓๖ พระคาถา ๑๓) นครกัณฑ์ ๔๖ พระคาถา นอกจากนี้ยังมีธงทิวอีก ๑,๐๐๐ ฟันซึ่งมีจุดประสงค์ให้ครบ ๑,๐๐๐ คาถาเหมือนกับข้าวพันก้อน จะปักไว้หน้าพระพุทธรูป หรือตามธรรมมาสน์ หรือวางไว้ตามต้นเสาธงทิว ธงทิว ทำเป็นรูปช้าง ม้า เจริญ และอื่นๆ ซึ่งให้ยาวประมาณ ๑๐ เมตร ปักอยู่บนรอบบริเวณวัด

ขั้นตอนพิธีทำ เมื่อกำหนดวันจัดงาน ชาวบ้านจะช่วยกันหาดอกไม้มาตากแห้งไว้ ช่วยกันผานดอกโน (ทำจากลำต้นหม่อน) งานนี้เป็นงานใหญ่ทำติดต่อกัน ๓ วัน

วันที่ ๑ ของงาน ตอนเย็น (บ่ายๆ) จะมีการแห่พระอุปคุตรอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา แล้วนำไปประดิษฐานไว้ห่ออุปคุต ภายในบริเวณงานเพราะเชื่อว่าเป็นพระเถระผู้มีฤทธิ์ นิรมิตกุฏิอยู่กลางแม่น้ำมหาสมุทร สามารถขจัดเภทภัยทั้งหมดได้

วันที่ ๒ ของงานเป็นการแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง แต่ละคุ้มวัดจะจัดขบวนแห่ แต่ละกัณฑ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์แห่รอบเมือง ตอนเย็นมีมหรสพสมโภช ในวันที่ ๒ ที่ ๓ จะมีโรงทานเลี้ยงข้าวปุ้น บุญผะเหวด ผู้คนที่มาในงานกินได้ตลอดเวลา (ฟรี) มีชาวบ้าน ร้านค้า และหน่วยงานราชการมาตั้งโรงทานมากมาย

วันที่ ๓ ของงานเริ่มตั้งแต่เช้ามืด ประมาณตี ๔ ชาวบ้านจะนำข้าวเหนียวมาป้อนเสียบไม้จำนวน ๑,๐๐๐ ก้อน เพื่อเอาบูชากัณฑ์เทศน์ คาถาพัน เรียกว่า "ข้าวพันก้อน" ชาวบ้าน จะพากันแห่ข้าวพันก้อนรอบศาลาวัด มีหัวหน้ากล่าวคำบูชา ดังนี้ "นะโม นะโม จอมไตรปิฎก ยกออกมาเทศนาธรรม ขึ้นหมากเบ็งงานสะพาส ข้าวพันก้อนเอาบูชา ซาเฮฮาซา สามดวงยอดแก้ว ข้าไหว้แล้วถวายเอาบูชา สาธุ" ว่าดังนี้ไปเรื่อยๆ จนครบ ๓ จบ แล้วนำขึ้นไปศาลาโรงธรรม แล้วญาติโยมพากันทำวัตรเข้าอาราธนาศีลอาราธนาเทศน์ โดยอาราธนาเทศน์พระเวสโดยเฉพาะ การอาราธนาเทศน์พระเวสนั้น ถ้าไม่ต้องว่ายาวจะตัดบทสั้นๆ ก็ได้ ให้ขึ้นตรง "อาทิกัลยาณังฯ เปฯ อาราธนัง กโรม"

แล้วพระสงฆ์จะเริ่มเทศน์สังกาด เป็นการพรรณนาอายุกาลของพระพุทธศาสนาเริ่มแต่ต้นจนถึงอันตรธาน เมื่อเทศน์สังกาดจบแล้วจึงเริ่มเทศน์กัณฑ์เทศน์ไปจนจบจนครบกัณฑ์ อันเป็นกัณฑ์ที่ ๑๓ เทศน์แต่เช้ามืดไปจนค่ำ จบแล้วจัดขันขอมมาโทษพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธี ในวันที่ ๓ นี้เองชาวบ้านชาวเมืองจะแห่กัณฑ์หลอนมาร่วมถวายกัณฑ์เทศน์ตลอดทั้งวัด

กัณฑ์เทศน์จะมี ๒ ลักษณะ

๑. กัณฑ์หลอน เป็นการแห่กัณฑ์เทศน์มาถึงบริเวณที่พระกำลังเทศน์ก็ถวายกัณฑ์เทศน์โดยไม่เจาะจงว่าจะเป็นพระสงฆ์รูปใด

๒. กัณฑ์จอบ เป็นกัณฑ์เทศน์ที่กลุ่มผู้ถวายปรารภจะถวายเฉพาะภิกษุที่ตนชอบ เคารพศรัทธา จึงมีการส่งคนไปสอดแนมว่าขึ้นเทศน์หรือยัง ภาษาอีสานเรียกว่า "จอบ" แอบดู จึงเรียกกัณฑ์เทศน์ประเภทนี้ว่า "กัณฑ์จอบ"

กิจกรรมที่จัดในงานเทศน์มหาชาติ

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานประเพณีนั้นล้วนแต่เป็นการเผยแพร่ศาสนาและการสร้างความสามัคคีของบุคคลในแขวงไชยบุรี

๑) ขบวนแห่พระอุปคุตรอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา

ในวันแรกของการจัดงานจะมีการแห่พระอุปคุตรอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา แล้วนำไปประดิษฐานไว้ห่ออุปคุต

"...เป็นพระเถระสำคัญองค์หนึ่ง(พระอุปคุต) ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (ผู้นำกองทัพธรรมแผ่กระจายไปทั่วโลก) เป็นพระเถระผู้เปี่ยมด้วยพุทธานุภาพ และฤทธิ์เดช เกரியงไกรสามารถปราบพญามารและกำจัดสิ่งชั่วร้ายที่จะมาทำลายพิธีกรรมใหญ่ๆ มาแต่ครั้งโบราณ"

ภาพขบวนแห่พระอุปคุตรอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา

๒) ประภวด "นางสาวงามบุนพะเหวด"

ภายในงานเทศน์การนั้นได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสนุก รื่นเริง และเป็นการสร้างความสามัคคีกันระหว่างประชาชนทุกวัย และระหว่างประชาชนและวัด

“...งานประภวดนางสาวบุนพะเหวดนั้นเป็นการประภวดที่มีความคล้ายคลึงการประภวดนางงามทั่วไป โดยมีจุดประสงค์ในการจัดที่เพื่อสร้างให้ชุมชนมีความสามัคคีกัน ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ และสร้างสีสันเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงวัด และพระพุทธศาสนาได้ง่าย มากขึ้น”

คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

ภาพประกวด "นางสาวงามบุนพะเทอด"

๔.๑.๓ การวิเคราะห์และวางแผนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเทศน์มหาชาติของ จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาการเทศน์

เนื้อหาในการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” กล่าวถึงอดีตชาติของ พระพุทธเจ้าเป็นคำสอนประเภทบุคลาธิษฐาน คือยกตัวละครขึ้นมาเล่าแล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปใน การเล่าเรื่องนั้นๆ แต่จะแตกต่างกันที่จังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือ ตอนบนรวมถึงจังหวัดน่าน จะมีเอกลักษณ์ของท่วงทำนองหรือที่เรียกว่า “ระบำ” เอกลักษณ์ของทาง เมืองน่าน เรียกว่า “ระบำข้างข้ามท่ง” คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับข้างที่ค่อยๆ เยื้องย่าง ผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ แต่ที่แขวงไชยบุรี จะเป็นทำนองที่มีคำคล้องจองภาษาร่าย เป็นคำขับลำ ของหมอผีในพิธีสู่ขวัญ แล้วถูกพัฒนาเป็นคำและทำนองอ่านโองการของพราหมณ์กับเทศน์มหาชาติ ของพระสงฆ์ และคำขับลำมีพัฒนาการต่อไปเป็นหมอลำ ที่ลำทำนองต่างๆ ซึ่งมีลูกคอและเสียง โหยหวน ทำนองดังกล่าว เรียกว่า “แหล่ผะเหวด”

“...ชาวบ้านจะไปนิมนต์พระเสียงดีมาเป็นพิเศษเรียกว่า “เทศน์เสียง” พระนักเทศน์เสียง เก๋าๆ เป็นพระนักเทศน์อาชีพ มีผู้ฟังนิยมมากเหมือนกับ “หมอลำ” ที่ลำเก่งๆ ชาวอีสานถือคติว่าผู้ใด ฟังเทศน์มหาชาติครบพันพระคาถาในวันเดียว ผู้นั้นจะมีบุญบารมีมาก ไม่ตกนรก และจะได้ไปเกิดใน สมัยของพระพุทธเจ้าองค์สุดท้าย คือ พระศรีอริยเมตไตรย หรือ ที่ชาวอีสานเรียกว่า พระศรีอารย การเทศน์มหาชาตินั้นในอดีตจะเทศน์ให้จบทั้งพระพันคาถาในวันเดียว ตั้งแต่เวลาเช้ามีดจนถึงค่ำมีด เลยทีเดียว” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

“...การเทศน์ของไชยบุรีนั้น มีทำนองคล้ายสรภัญญะ ในประเทศไทย หากแต่อยู่ที่ไชยบุรี ไม่ได้มีคำ ครุ-ลหุ แบบวสันตดิถีภณที่ที่ไทยสวดหรือร้องกัน” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการ ระดมสมอง

ทำนองเทศน์มหาชาติแบบลาว ส่งแบบแผนลงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ใน พ.ศ.๑๗๐๐ แต่เดิม ทำนองเทศน์มหาชาติแบบดั้งเดิมเก่าสุดเป็นวัฒนธรรมลาวลุ่มแม่น้ำโขง สมเด็จฯ กรมพระยาดำรง ราชานุภาพ มีนิพนธ์ว่า “พระเทศน์เวสสันดรชาดกโดยทำนองต่างๆ เห็นจะมีทางเมืองลาวก่อน แล้วจึง แพร่หลายลงมาข้างใต้”

นอกจากนั้นในส่วนของเนื้อหาในการเทศน์นั้นมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก จึงสามารถสรุปความคล้ายคลึงของเนื้อหาการเทศน์ได้ดังนี้

ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์การเทศน์มหาชาติ คือการมหากุศลที่เตือนบุคคลให้หมั่น รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อ ผลประโยชน์สูงอัน ไพศาลของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญเป็นเทศกาลที่คงความหมายอย่างแท้จริง

การเทศน์ทุกกัณฑ์จะมีผู้เป็นเจ้าภาพจัดกัณฑ์เทศน์ถวาย เมื่อพระที่ตนรับกัณฑ์เทศน์ขึ้น เทศน์เจ้าภาพจะจุดเทียนบูชาคาถาหวานข้าวตอกข้าวสาร การเทศน์ในสมัยก่อนพระเจ้าของกัณฑ์จะ อ่านจากอักษรธรรม (อักษรลาว) ซึ่งจารลงบนใบลานเป็นแผ่นยาว คำว่า “จาร” มาจากภาษาเขมร แปลว่า การเขียนด้วยเหล็กแหลมบนใบลาน แต่ปัจจุบันจะนิยมพิมพ์ลงบนใบลานเป็นตัวหนังสือไทย ปัจจุบัน เป็นเรื่องราวในแต่ละกัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสำหรับพระรุ่นใหม่

เมื่อจบกัณฑ์จะตีฆ้องเป็นสัญญาณ การเป็นเจ้าของกัณฑ์ในหมู่บ้านในชนบทอาจแบ่งเจ้าภาพเป็นคุ้ม เรื่องราวและประวัติความเป็นมาแต่ละกัณฑ์มีดังนี้

กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี ก่อนที่จะจุติลงมา เป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร ภาคสวรรค์ พระนางผุสดีเทพอัปสรสิ้นบุญท้าวลักกะเทวราช สวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร้อมให้พร ๑๐ ประการ คือให้ได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสิริราชแห่งนครสีพี ขอให้มิจักขุดำจนย่นตาลูกเนื้อ ขอให้มิคว่ำคานินท ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้มิโอรสที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีใจบุญ ขอให้มิครรภ์ที่ผิดไปจากสตรีสามัญคือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มิถันงามอย่ารู้ดำและหย่อนยาน ขอให้มิเกศาคำนินท ขอให้มิผิวงาม และข้อสุดท้ายขอให้มิอำนาจปลดปล่อยนักรโฆษได้

กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช้างปัจจัยนาค ประชาชนสีพี โกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต พระนางเทพผุสดีได้จุติลงมาเป็นราชิดา ของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์ได้ ๑๖ ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสญชัย แห่งสีวีร์ฐนคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า “เวสสันดร” ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางช่าง ฉันทันต์ตกลูกเป็นช้างเผือกขาวบริสุทธิ์ จึงนำมาไว้ในโรงช้างต้นคูบารมี ให้นามว่า “ปัจจัยนาค” เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ ๑๖ พรรษา ราชบิดาก็กราชสมบัติให้ครอบครอง และทรงอภิเษกกับนางมัทรี พระราชบิดาราชวงศ์มัททราช มีพระโอรส ๑ องค์ชื่อขาลี ราชิดาชื่อกัณหา พระองค์ได้สร้างโรงงาน บริจาคทานแก่ผู้เข็ญใจ ต่อมาพระเจ้ากาลิงคะแห่งนครกาลิงครรัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช้างปัจจัยนาคพระองค์จึงพระราชทานช้างปัจจัยนาคแก่พระเจ้ากาลิงคะ ชาวกรุงสญชัย จึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร

กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนที่พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี ขาลีและกัณหาออกจากพระนคร จึงทูลขอพระราชทานโอกาสบำเพ็ญมหาสัตตกทาน คือ การให้ทานครั้งยิ่งใหญ่อันได้แก่ ช้าง ม้า โคนม นารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถุธรรมต่างๆ รวมทั้งสุราปานอย่างละ๗๐๐

กัณฑ์ที่ ๔ วนประเวศ เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบ้ายพระพักตร์สู่เขาวงกต เมื่อเดินทางถึงนครเจตราชทั้งสี่กษัตริย์จึงแวะเข้าประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชจึงทูลเสด็จครองเมือง แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ และเมื่อเสด็จถึงเขาวงกตได้พบศาลาอาศรมซึ่งท้าววิษณุกรรมเนรมิตตามพระบัญชาของท้าวลักกะเทวราช กษัตริย์ทั้งสี่จึงทรงผนวชเป็นฤๅษีพำนักในอาศรมสืบมา

กัณฑ์ที่ ๕ ชุชก เป็นกัณฑ์ที่ชุชกได้นางอมิตตามาเป็นภรรยา และหมายจะได้โอรสและธิดา พระเวสสันดรมาเป็นทาส ในแคว้นกาลิงคะมีพราหมณ์แก่ ชื่อชุชก พำนักในบ้านทุนวิฐะ เทียวขอทานตามเมืองต่างๆ เมื่อได้เงินถึง ๑๐๐ กหาปณะ จึงนำไปฝากไว้กับพราหมณ์ผิวเมีย แต่ได้นำเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว เมื่อชุชกมาทวงเงินคืนจึงยกนางอมิตดาลูกสาวให้แก่ชุชก นางอมิตดาเมื่อมาอยู่ร่วมกับชุชก ได้ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี ทำให้ชายใน หมู่บ้านเปรียบเทียบกับภรรยาตน หญิงในหมู่บ้านจึงเกลียดชังและรุมทำร้ายทุบตี นางอมิตดา ชุชกจึงเดินทางไปทูลขอกัณหาขาลีเพื่อเป็นทาสรับใช้ เมื่อเดินทางมาถึงเขาวงกตก็ถูกขัดขวางจากพรานเจตบุตรผู้รักษาประตูป่า

กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน เป็นกัณฑ์ที่พระนางเจตบุตรหลงกลชูชก และชี้ทางสู่อาศรมจตุดาบส ชูชกได้ชูกลักพริกขิงแก่พระนางเจตบุตรอ้างว่าเป็นพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงสยุมชัย จึงได้พาไปยังต้นทางที่จะไปอาศรมฤๅษี

กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่อจตุฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไปหา เมื่อถึงอาศรมฤๅษี ชูชกได้พบกับจตุฤๅษี ชูชกใช้คารมหลอกล่อจนจตุฤๅษีจึงให้ที่พักหนึ่งคืนและบอกเส้นทางไปยังอาศรมพระเวสสันดร

กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่แม่ชู้ชก พระนางมัทรีฝันร้ายเหมือนบอกเหตุแห่งการพลัดพราก รุ่งเช้าเมื่อนางมัทรีเข้าป่าหาอาหารแล้ว ชูชกจึงเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมาร สองกุมารจึงพากันลงไปซ่อนตัวอยู่ที่สระ พระเวสสันดรจึงลงเสด็จติดตามสองกุมารแล้วจึงมอบให้แก่ชูชก

กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือดอนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชูชก พระนางมัทรีเดินเข้าไปหาผลไม้ในป่าลึก จนคล้อยเย็นจึงเดินทางกลับอาศรม แต่มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทาง จนค่ำเมื่อกลับถึงอาศรมไม่พบโอรส พระเวสสันดรได้กล่าวว่านางนอกใจ จึงออกเที่ยวหาโอรสและกลับมา สิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์ พระองค์ทรงตกพระทัยลืมนึกว่าเป็นดาบสจึงทรงเข้าอุ้มพระนางมัทรีและทรงกินแสง เมื่อพระนางมัทรีฟื้นจึงถวายบังคมประทานโทษ พระเวสสันดรจึงบอกความจริงว่าได้ประทานโอรสแก่ชูชกแล้ว หากชีวิตไม่สิ้นคงจะได้พบ นางจึงได้ทรงอนุโมทนา

กัณฑ์ที่ ๑๐ ลักกัณฐก เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรีแล้วถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการ ท้าวสักกะเทวราชเสด็จแปลงเป็นพราหมณ์เพื่อทูลขอนางมัทรี พระเวสสันดรจึงพระราชทานให้ พระนางมัทรีก็ยินดีอนุโมทนา เพื่อร่วมทานบารมีให้สำเร็จ พระลัมโพธิญาณ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวสะท้าน ท้าวสักกะเทวราชในร่างพราหมณ์จึงฝากนางมัทรีไว้ยังไม่รับไป ตรัสบอกความจริงและถวายคืนพร้อม ถวายพระพร ๘ ประการ

กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จนิวัติถึงมหานครสีพี เมื่อเดินทางผ่านป่าใหญ่ชูชกจะผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตนเองปีนขึ้นไปนอนต้นไม้ เหล่าเทพเทวดาจึงแปลงร่างลงมาปกป้องสองกุมาร จนเดินทางถึงกรุงสีพี พระเจ้ากรุงสีพีเกิดนิมิตฝันตามคำทำนายยังความปิติปราโมทย์ เมื่อเสด็จลงหน้าลานหลวงตอนรุ่งเช้าทอดพระเนตรเห็นชูชกพากุมารน้อยสององค์ ทรงทราบความจริงจึงพระราชทานค่าไถ่คืน ต่อมาชูชกก็ดับชีพตักษัยด้วยเพราะเดโชธาตุไม่ย่อย ชาลีจึงได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดานิวัติพระนคร ในขณะเดียวกันเจ้านครลิงคะได้โปรดคืนช้างปัจจัย นาคแก่นครสีพี

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกษัตริย์ถึงวิสัยวิญญาภาพสลดลงเมื่อได้พบหน้า อาศรมดาบสที่เขาวงกตพระเจ้ากรุงสยุมชัยใช้เวลา ๑ เดือน กับ ๒๓ วันจึงเดินทางถึงเขา วงกต เสี่ยงโห่ร้องของทหารทั้ง ๔ เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็นข้าศึกมารบนครสีพี จึงชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขา พระนางมัทรีทรงมองเห็นกองทัพพระราชบิดาจึงได้ตรัสทูลพระเวสสันดรและเมื่อหกษัตริย์ได้พบหน้ากันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพ ทำให้ป่าใหญ่สนั่นครื้นครืน ท้าวสักกะเทวราชจึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประพรมหกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่หกกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดาพระเจ้ากรุงสมุชชัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรจึงทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จกลับสู่สี่พันนคร เมื่อเสด็จถึงจึงรับสั่งให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่กักขัง ครั้นยามราตรีพระเวสสันดรทรงปริวิตกว่า รุ่งเช้าประชาชนจะแตกตื่นมารับบริจาคทาน พระองค์จะประทานสิ่งใดแก่ประชาชน ท้าวโกสีห์ได้ทราบจึงบันดาลให้มีฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงมา ในนครสี่พันถึงหน้าแจ้ง พระเวสสันดรจึงทรงประกาศให้ประชาชนขนเอาไปตามปรารภณา ที่เหลือให้ขนเข้าพระคลังหลวง ในกาลต่อมาพระเวสสันดรเสด็จราชสมบัติปกครองนครสี่พัน โดยทศพิธราชธรรม บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดพระชนมายุ

โดยสรุปแล้วภายใต้การเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่าน และแขวงไซบุรีไม่ได้มีความแตกต่างอันในด้านเนื้อหา หากแต่ว่าจะแตกต่างกันในวิถีปฏิบัติและทำนองการสวดเท่านั้น

ข้อคิดที่ได้จากการเทศน์

การเทศน์เรื่อง พระเวสสันดร มีคติสอนใจหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องทานบารมี ทำให้คนฟังมีความซาบซึ้งในเนื้อหาและสนุกสนานในทำนองเทศน์ไปด้วย การเทศน์งานประเพณีของชาวไซบุรี นอกจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และภาษาที่ไทย - ลาว มีความคล้ายคลึงกันแล้ว งานประเพณีต่างๆ ตลอดปีของลาวก็ดูไม่ต่างจากชาวไทยในภาคอีสานนัก เกือบทั้งหมดเป็นงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเรียกกันว่า ฮีตสิบสอง ฮีต หมายถึง จารีต สิบสอง หมายถึง เดือนทั้ง ๑๒ เดือนในรอบหนึ่งปี จะเห็นได้ว่าคติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาโดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทานการกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดรความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมอยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณาการทางศาสนาให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อประเพณีหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ทำให้เกิดความกลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

ดังนั้นแล้วการเทศน์ชาดกเรื่องนี้มีคติธรรม สั่งสอนให้คนเราเพียรประกอบคุณงามความดี โดยมีท้อถอย หากรู้จักสละทรัพย์บริจาคทานเนื่องนิจก็จะเป็นที่สรรเสริญทั่วไป คนโลกคนจิตบาปหยาบร้ายก็ต้องได้ภัยเพราะตัวเอง ดังซุชก โดยมีรายละเอียดข้อคิดที่ได้จากแต่ละกัณฑ์ดังนี้

กัณฑ์ทศพร ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ การทำบุญจักให้สำเร็จสมประสงค์ต้องอธิษฐานจิตตั้งเป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ ความปรารถนาที่จะสำเร็จสมดังตั้งใจผู้นั้นต้องมีศัลบิรบูรณ์ กล่าวคือ ๑. ต้องกระทำความดี ๒. ต้องรักษาความดีนั้นไว้ ๓. หมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น

กัณฑ์หิมพานต์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. คนดีเกิดมานำพาโลกให้ร่มเย็น ๒. โลกต้องการผู้เสียสละมีคุณนั้นหายจะบังเกิด ๓. การทำดียอมมีอุปสรรค "มารไม่มีบารมีไม่มาบารมียิ่งแก่กล้า" ๔. จุดหมายแห่งการเสียสละอยู่ที่พระโพธิญาณมิหวั่นไหวแม้จะได้รับทุกข์

ทานกัณฑ์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ความรักของแม่ ความหวังของเมีย ๒. โทษทัณฑ์ของการเป็นหม้าย คือถูกประณามหมิ่นอาถึงจบชีวิตด้วยการก่อกองไฟให้รุ่งโรจน์แล้วโดดฆ่าตัวตาย ๓. เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม พึงยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว ๔. ยามบุญมีเขาก็ยกยามตกต่ำเขาก็หยาม ชีวิตมีทั้งขึ้นบานและขึ้นขม

วนประเวศน์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ยามเห็นใจ ยามจน ยามเจ็บ ยามจากเป็นยามที่ควรจะได้รับ ความเหลียวแล ๒. ผลดีของมิตรแท้ คือ ไม่ทอดทิ้งในยามเพื่อนทุกข์ ช่วยอุ้มชูยามเพื่อนอ่อนล้า ช่วยฉุดดึงยามเพื่อนตกต่ำ ๓. น้ำใจของคนดี หากรู้ซัดว่าปกติสุขของคนส่วนมากจะตั้งอยู่ได้ เพราะการเสียสละของตน ก็สมควรสละโอกาสและโชคลาภอันจะพึงได้ ด้วยความชื่นชม

กัณฑ์ชูชก ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ของที่รักและหวงแหน ที่โบราณห้ามฝากผู้อื่นไว้คือเงิน ม้า เมีย ยิ่งน้องเมียห้ามฝากเด็ดขาด อันตรายมาก ๒. ภรรยาที่ดียอมไม่ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ข้าวดำ น้ำตัก ฟืนตอกหักหา น้ำร้อน น้ำชาเตรียมไว้เสร็จ ๓. ของไม่คู่ควรยอมมีปัญหาค่าราหิโตปเทศกล่าวว่า "ความรู้เป็นพิษเพราะเหตุที่ไม่ใช้ อาหารเป็นพิษเพราะเหตุไฟธาตุไม่ย่อย เมียสาวเป็นพิษเพราะผิวแก่"

กัณฑ์จุลพน ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. มีอำนาจหากขาดปัญญา่อมถูกหลอกได้ง่าย ๒. คนโง่งยอมเป็นเหยื่อของคนฉลาด ๓. ไว้ใจทาง วางใจคน จะจนใจตัว

กัณฑ์มหาพน ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ฉลาดแต่ขาดเฉลียว มีปัญญาแต่ขาดสติก็เสียที่พลาดท่าได้ ๒. สงสารฉิบหาย เชื่อง่ายเป็นทุกข์ ๓. คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ ซื่อเสื่อให้ดูลาย

กัณฑ์กุมาร ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ความเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ ไม่ผลิผลามเข้าไปขอรอจนพระมัทรีเข้าป่าจึงเข้าเฝ้า เพื่อขอสองกุมาร เป็นเหตุให้ชูชกประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา ดังภาษิตโบราณว่า "ซ้าๆ จะได้พริ้วเล่มงาม ด่วนได้สามผลามมักพลิกแพลง" ซ้าเป็นการนานเป็นคุณ ผู้รู้จักโอกาส มีมารยาท กล่าวหาญ ใจเย็น เป็นสำเร็จ ๒. พ่อแม่ทุกคนรักลูกเหมือนกัน แต่เป็นห่วงไม่เท่ากัน ห่วงหญิงมากกว่าห่วงชาย เพราะท่านเปรียบไว้ว่า "ลูกหญิงเหมือนข้าวสาร ลูกชายเหมือนข้าวเปลือก" ๓. สติ เตสติ นินวณัง สติเป็นเครื่องป้องกันอันตรายทั้งปวงได้ ขันติ สาหสวารณา ขันติป้องกันความหุนหันพลันแล่นได้ เป็นเหตุให้พระเวสสันดรไม่ประหารชูชกด้วยพระขรรค์ เมื่อถูกชูชกประนาม ๔. วิสัยหญิงนั้น แม้จะมากอยู่ด้วยเมตตากรุณา ขอบปลดเปลื้องทุกข์แก่ผู้อื่นก็จริงอยู่ แต่เว้นอย่างเดียว ที่ผู้หญิงนั้นไม่มีวันจะสละสิ่งนั้น คือ "ลูก"

กัณฑ์มัทรี ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ลูกคือแก้วตาดวงใจของผู้เป็นพ่อแม่ "ลูก ดีเป็นที่ชื่นใจของพ่อแม่ ลูกแย่งพ่อแม่เข้าใจ รักใคร่เล่าจะเท่าพ่อแม่รัก ห่วงใดเล่าจะเท่าพ่อแม่ห่วง หวงใดเล่าจะเท่าพ่อแม่หวง ให้ใครเล่าจะเท่าพ่อแม่ให้ เพราะฉะนั้นพึงเป็นลูกแก้ว ลูกขวัญ ลูกกตัญญู ที่ชาวโลกชื่นชมพรหมก็สรรเสริญ"

กัณฑ์สักกบรรพ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ การทำดีแม้ไม่มีใครเห็น ก็เป็นความดีอยู่วันยังค่ำ ดุจทองคำแม้จะอยู่ในตู้โชว์ หรือในกำปั้นก็เป็นทองคำอยู่นั่นเอง เข้าลักษณะว่าความ(ของ)ดี ดีเด็ดเหมือนเพชรเหมือนทอง ถึงไร้เจ้าของก็เหมือนตัวยัง ถึงใส่ตู้อุด ถึงซุดหลุมฝัง ก็มีวันปลั่งอะหลังฉั่งชู การทำความดีแม้ไม่มีใครเห็น แต่เทพยดาอารักษ์เบื้องบนท่านย่อมรู้

กัณฑ์มหาราช ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ย่อมได้รับความปกป้องคุ้มครองภัยในที่ทุกสถาน

กัณฑ์ฉกษัตริย์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. พรากมีวันพบ จากมีวันเจอ จากกันยามเป็นได้ เห็นน้ำใจจากกันยามตายได้เห็นน้ำตา ๒. การให้อภัยเป็นเพราะได้สำนึกเป็นเหตุให้ลบรอยร้าวฉาน บันดาลสันติสุขแก่ส่วนรวม ๓. สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้ผิด บรรพชิตยังรู้เปลอ ความผิดพลาดเป็นเรื่องของมนุษย์ แต่การให้อภัยเป็นวิสัยของเทวดา

นครกัณฑ์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ การทำความดี ย่อมได้รับผลดีตอบแทน การใช้ธรรมะในการปกครองย่อมทำให้เกิดความสงบร่มเย็น

ทั้งนี้การเทศน์ยังให้ประโยชน์ทางอ้อมอีกด้วย เช่น การใช้ถ้อยคำไพเราะ มีการเล่นคำ เล่นสัมผัสอักษร มีการใช้โวหารภาพพจน์ และการพรรณนาให้เกิดความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน รวมทั้งเกิดจินตภาพชัดเจน สะท้อนให้เห็นค่านิยมแนวโลกุตตรธรรมของประชาชนว่า มีความปรารถนาจะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

กิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนา

การเทศน์มหาชาติแสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถิ่น โดยตรงอิทธิพลของประเพณีหลวงที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนสอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้นแบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกัน แต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบประเพณีหลวงตามธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนักเป็นพื้นเดิมของสังคมชานาอยู่ แล้วทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่างโดยที่ราชสำนักเองไม่ได้มีเจตนาหรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใด

ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ในปัจจุบันประเพณีการเทศน์มหาชาติเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในทุกพื้นที่และหน่วยงานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมคือ “วัด” ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางในชุมชน

จะเห็นได้ว่าจากกิจกรรมการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีนั้นมีกิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนาและเป็นกิจกรรมที่พยายามสอดแทรกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพระพุทธรูปได้ง่าย และกิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมที่สร้างความรื่นเริงและสร้างสีสันให้กับงานเทศน์มหาชาติที่เป็นประเพณีที่สืบเนื่องกันมาอย่างช้านาน

กิจกรรมเสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนาของทั้ง ๒ แห่งนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือเป็นลักษณะของความรื่นเริง ไม่ว่าจะเป็นขบวนแห่การประกวดนางงาม หรือการแข่งขันต่างๆ ที่จัดขึ้น นอกจากจะเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พระพุทธรูปให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็กที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมในการแข่งขันต่างๆ วัยกลางคนที่ช่วยการจัดกิจกรรมจัดขบวนแห่ และผู้สูงอายุที่เข้ามาช่วยเป็นเสมือนพี่เลี้ยงหรือผู้ที่มีประสบการณ์มาคอยแนะนำชี้แนะ ในการจัดกิจกรรมซึ่งนั่นทำให้กิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาภายใต้งานการเทศน์มหาชาติ ทำให้กิจกรรมการเทศน์มหาชาติเป็นกิจกรรมที่สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการปฏิบัติงานรวมถึงสร้างความสามัคคีปรองดองแก่คนในชุมชนและเขตพื้นที่ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนจะทำให้ ประชาชนในพื้นที่ได้มีกิจกรรมร่วมกันปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทางนี้ยิ่งเป็นการเสริมพลังอำนาจของ บ้าน วัดและโรงเรียน ที่จะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

๔.๒ การเทศน์มหาชาติสานสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่าน - แวงไชยบุรี

๔.๒.๑ กระบวนการสร้างวัฒนธรรมเพื่อการจัดงานสานสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่าน - แวงไชยบุรี

เมื่อมีการศึกษาลักษณะและวิธีการในการจัดงานเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแวงไชยบุรีแล้ว จากการสัมภาษณ์และประชุมเพื่อระดมสมองนั้นทำให้ คณะผู้ศึกษาได้เริ่มประชุมระดมสมองในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรมเพื่อจัดงานสานสัมพันธ์จังหวัดน่านและแวงไชยบุรี ทั้งนี้ในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรมนั้นจะมีรายละเอียด ของผลการศึกษากระบวนการสร้างวัฒนธรรมเพื่อจัดงานสานสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่านและแวงไชยบุรี เริ่มต้นจากการที่มีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติให้กับประชาชนในพื้นที่โดยมีทั้งหมด ๕ ขั้นตอนในการสร้างวัฒนธรรมดังนี้

๑. การสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์กร

โดยเป็นการพยายามที่จะเลือกวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับแวงไชยบุรีและจังหวัดน่าน เพื่อดำเนินการในการจัดงาน โดยจะต้องมีการคำนึงถึงเป้าหมายในการจัดงาน เป้าหมายในครั้งก็คือ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนั้นในการระดมสมองจึงมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรว่าเป็นอย่างไร และมีวัฒนธรรมไปในทางไหน และรวบรวมกันปรับแนวทางให้ได้วัฒนธรรมที่ต้องการ

ในการสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมกับสถาบัน สถาบันที่ต้องการจะเชื่อมคือ วัด โดยมีสถาบันที่วัดต้องการจะให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานครั้งนี้คือ บ้านหรือชุมชน ในเขตพื้นที่และอีกองค์กรหนึ่งที่สำคัญ คือโรงเรียน สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่สร้างการเรียนรู้ และสามารถเผยแพร่ความรู้ให้ไปสู่เยาวชนได้ง่าย รวมถึงเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมในครั้งนี้จึงเป็นการสร้างวัฒนธรรมที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยมีเครือข่ายสถาบันการศึกษาและชุมชนเข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์

๒. มีเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

เนื่องจากการจัดงานครั้งนี้เป็นการจัดงานความสัมพันธ์ที่ใช้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ และมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องมีการอธิบายถึงเป้าหมายที่ชัดเจนในการจัดงานครั้งนี้ และจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของประเทศไทยและประเทศลาวอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นการเผชิญหน้ากับความอ่อนไหว หรือการเกิดปัญหาในลักษณะของการดูถูกเหยียดหยาม เหยียดชนชาติ จำเป็นจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและมีความเป็นกลาง รวมถึงจะต้องคำนึงถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดงานครั้งนี้ วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดงานครั้งนี้ก็คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแวงไชยบุรี ซึ่งมีกิจกรรมที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือกิจกรรมในการแข่งขันต่างๆ กิจกรรมรื่นเริงต่างๆ ที่จะสามารถทำให้ประชาชนได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

๓. ทัศนคติ ของผู้ปฏิบัติ

หลังจากมีการกำหนดวัฒนธรรม วัตถุประสงค์จำเป็นจะต้องมีผู้ปฏิบัติทั้งฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการในการจัดงานครั้งนี้ จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของ

การจัดงาน และเข้าใจถึงวัฒนธรรมของทั้งสองฝั่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องมีคนประสานงานและมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบดูแลให้ชัดเจน ในการจัดงานครั้งนี้ก็มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และการจัดกิจกรรมส่งเสริม โดยทั้งหมดมีการประชุมร่วมกันเพื่อหาหรือถึงลักษณะของการจัดกิจกรรม รวมถึงหาหรือในส่วนของการติดต่อประสานงาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้กิจกรรมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ทาง วัฒนธรรมเกิดประโยชน์สูงสุด และผู้จัดกิจกรรมมีทัศนคติที่ดีต่อการเทศน์มหาชาติไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ที่ใดๆ และจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการเปิดใจรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง และมีการประยุกต์วัฒนธรรมที่ดีมาพัฒนาวัฒนธรรมของตนเองอยู่เสมอ

๔. การติดตามกำกับดูแล และแนะนำ

เมื่อมีวัฒนธรรมที่ต้องการมีวัตถุประสงค์ที่จะปฏิบัติรวมทั้งมีบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีการกำกับดูแลกิจกรรมและความคืบหน้าของการจัดกิจกรรมจำเป็นจะต้องมีการติดตามตลอดทุกระยะเวลา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ และเมื่อมีปัญหาจะได้มีการแก้ไขอย่างทันท่วงที ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นการจัดกิจกรรมที่พื้นที่ทั้งสองคือจังหวัดน่านและแขวงไซบุรี ไม่ได้อยู่ใกล้กันจำเป็นจะต้องมีการประสานงานกัน และติดตามผลซึ่งกันและกัน รวมทั้งต้องมีการประสานความช่วยเหลือของกันและกันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะมีปัญหาใดๆ ควรจะมีการพูดคุยและปรึกษาหารือกัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้จุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้นตั้งแต่ความความคิดริเริ่มในการจัดกิจกรรมบรรลุเป้าหมาย และสามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้อย่างมีแบบแผน และประสบความสำเร็จในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการเทศน์มหาชาติ

๕. การติดตามและประเมินผล ความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม

นอกจากจะกำกับดูแลบุคคลที่เป็นผู้จัดกิจกรรมที่เป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ แล้ว จำเป็นจะต้องมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่รวมถึงชุมชนในพื้นที่ว่ามีความต้องการ หรือพึงพอใจหรือไม่ที่จะให้มีการจัดกิจกรรม เพราะหากไม่มีผู้รับบริการหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว การจัดกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพียงแค่การเทศน์ของพระภิกษุจังหวัดน่าน และจากแขวงไซบุรีเท่านั้น แต่ในกิจกรรมครั้งนี้ต้องการที่จะให้พระภิกษุสงฆ์รวมถึงประชาชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของการเทศน์มหาชาติ วัฒนธรรมของการจัดงานรื่นเริงหรือกิจกรรมที่จะเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้ประชาชนสามารถเปิดรับวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อปรับปรุงวัฒนธรรมของตนเอง และจะเป็นการเปิดโลกทัศน์ที่ให้กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องของสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานการดำเนินชีวิตตลอดจนการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไป

๔.๒.๒ ความพึงพอใจจากพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

หลังจากการจัดกิจกรรมแล้ว ได้มีการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจในการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านและแขวงไซบุรี สปป.ลาว โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ๔๐ คน ประกอบด้วยประชาชนในจังหวัดน่าน จำนวน ๒๐ คน และประชาชนในแขวงไซบุรี จำนวน ๒๐ คน แบบสอบถามมีทั้งหมด ๒ ตอน ได้แก่ ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ ๒) ความพึงพอใจของการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านและแขวงไซบุรี ซึ่งมีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการเก็บข้อมูลในส่วนที่ ๑ ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔๐ คน พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕ และหญิง จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕ ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุในช่วงน้อยกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕ ช่วงอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕ และช่วงอายุ ๓๐-๕๐ ปี จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕ และช่วงอายุตั้งแต่ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕ สามารถสรุปข้อมูลเหล่านี้เป็นตารางได้ ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปจากแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป		ความถี่	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๑๘	๔๕
	หญิง	๒๒	๕๕
อายุ	น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒	๕
	๒๐-๓๐ ปี	๑๐	๒๕
	๓๐-๕๐ ปี	๑๘	๔๕
	ตั้งแต่ ๕๐ ปี ขึ้นไป	๑๐	๒๕
กลุ่มตัวอย่าง	ประชาชนในจังหวัดน่าน	๒๐	๕๐
	ประชาชนในแขวงไชยบุรี	๒๐	๕๐

๒) ความพึงพอใจการจัดงานเทศกาลมหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

แบบสอบถามในส่วนที่สองเป็นส่วนที่ผู้ตอบแบบสอบถามประชาชนชาวน่านและแขวงไชยบุรี โดยแบบสอบถามได้แบ่งเป็น ๑๐ ข้อ ที่สอบถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ ผู้ตอบแบบสอบถามจะมีการให้ค่าน้ำหนักของแต่ละระดับความคิดเห็นดังนี้

โดยมีรายละเอียดแต่ละข้อคือ เนื้อหาและความรู้ที่ได้รับจากการเทศกาลมหาชาติแต่ละกัณฑ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศกาลมหาชาติ กิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนา เช่น การแข่งขันและประกวดต่างๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ การสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่างชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ การประชาสัมพันธ์งาน และกิจกรรมความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อไปในอนาคต

การตอบแบบสอบถามให้ค่าน้ำหนักโดยใช้มาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) ผู้ที่สร้างมาตรวัดนี้คือ R.A. Likert โดยอาศัยหลักการวัดค่ารวม (Summative Scale) มาตรวัดทัศนคติของลิเคิร์ตเป็นวิธีการที่นิยมมากที่สุดวิธีการหนึ่ง เพราะง่ายกว่าวิธีการอื่นๆ เน้นคุณสมบัติของการวัดในด้านความเป็นมิติเดียว (Unidimensionality) กล่าวคือ ข้อความต่างๆ ที่นำมาประกอบกันเพื่อใช้วัดความคิดเห็นในแต่ละด้านของเรื่องที่ต้องการศึกษานั้นต้องเป็นข้อความที่ใช้วัดในเรื่องเดียวกัน ระดับความ

คิดเห็น คะแนนจากแบบสอบถามมีการให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ค่าน้ำหนักของแต่ละข้อทั้งหมด ๕ ลำดับ ดังนี้

คะแนนค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
๕	พึงพอใจมากที่สุด
๔	พึงพอใจมาก
๓	พึงพอใจปานกลาง
๒	พึงพอใจน้อย
๑	พึงพอใจน้อยที่สุด

ความกว้างของอันตรภาคชั้นของค่าเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ ๐.๘ ซึ่งได้จากการคำนวณโดยใช้สมการทางคณิตศาสตร์ ดังนี้^๒

$$\frac{(\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด})}{\text{จำนวนอันตรภาคชั้น}} = \frac{(5 - 1)}{5} = 0.8$$

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะมีเกณฑ์การแปลความค่าเฉลี่ยตามตาราง ดังนี้

คะแนนค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
๔.๕๑ - ๕.๐๐	พึงพอใจมากที่สุด
๓.๕๑ - ๔.๕๐	พึงพอใจมาก
๒.๕๑ - ๓.๕๐	พึงพอใจปานกลาง
๑.๕๑ - ๒.๕๐	พึงพอใจน้อย
๑.๐๐ - ๑.๕๐	พึงพอใจน้อยที่สุด

^๒ชัชวาล เรื่องประพันธ์, สถิติพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

สามารถแสดงผลการศึกษาเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ตารางความพึงพอใจการจัดงานการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

ระดับความ พึงพอใจ	พึง พอใจ มาก ที่สุด (๕)	พึง พอใจ มาก (๔)	พึง พอใจ ปาน กลาง (๓)	พึงพอใจ น้อย (๒)	พึงพอใจ น้อย ที่สุด(๑)	ค่าเฉลี่ย	ค่า เบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปล ความ
๑. เนื้อหา และความรู้ ที่ได้รับจาก การเทศน์ มหาชาติแต่ ละกันท์	๕๗.๖๓ %	๑๓.๕๖ %	๑๐.๑๗ %	๑๑.๘๖ %	๖.๗๘%	๔.๐๓	๑.๓๔	มาก
๒. การ แลกเปลี่ยน เรียนรู้เรื่อง วัฒนธรรม ในการเทศน์ มหาชาติ	๓๐.๐๐ %	๒๐.๐๐ %	๓๐.๐๐ %	๑๓.๓๓ %	๖.๖๗%	๓.๕๓	๑.๒๔	มาก
๓. กิจกรรม ส่งเสริมการ เผยแพร่ พุทธศาสนา เช่น การ แข่งขันและ ประกวด ต่างๆ	๓๓.๙๑ %	๓๙.๑๓ %	๑๕.๖๕ %	๙.๕๗%	๑.๗๔%	๓.๙๔	๑.๐๒	มาก
๔. การ แลกเปลี่ยน เรียนรู้วิถี ชีวิตและ วัฒนธรรม ความ เป็นอยู่	๓๑.๒๘ %	๓๗.๔๔ %	๒๓.๕๙ %	๗.๖๙%	-	๓.๙๒	๐.๙๒	มาก

ระดับความพึงพอใจ	พึงพอใจมากที่สุด (๕)	พึงพอใจมาก (๔)	พึงพอใจปานกลาง (๓)	พึงพอใจน้อย (๒)	พึงพอใจน้อยที่สุด(๑)	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
๕. การสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่างชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี	๗๔.๕๘ %	๑๓.๕๖ %	๓.๓๙%	๖.๗๘%	๑.๖๙%	๔.๕๓	๐.๙๗	มากที่สุด
๖. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม	๓๕.๕๕ %	๑๖.๙๕ %	๒๐.๓๔ %	๑๖.๙๕ %	๑๐.๑๗ %	๓.๕๑	๑.๓๙	มาก
๗. ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม	๓๕.๖๕ %	๒๖.๙๖ %	๒๘.๒๖ %	๖.๙๖%	๒.๑๗%	๓.๘๗	๑.๐๕	มาก
๘. การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	๒๙.๙๖ %	๓๓.๐๔ %	๒๔.๖๗ %	๘.๓๗%	๓.๙๖%	๓.๗๗	๑.๐๙	มาก
๙. การประชาสัมพันธ์งานและกิจกรรม	๓๓.๕๐ %	๒๕.๘๙ %	๒๙.๔๔ %	๖.๖๐%	๔.๕๗%	๓.๗๗	๑.๑๒	มาก

ระดับความพึงพอใจ	พึงพอใจมากที่สุด (๕)	พึงพอใจมาก (๔)	พึงพอใจปานกลาง (๓)	พึงพอใจน้อย (๒)	พึงพอใจน้อยที่สุด (๑)	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
๑๐. ความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อไปในอนาคต	๒๖.๖๗ %	๒๖.๖๗ %	๒๘.๓๓ %	๑๑.๖๗ %	๖.๖๗%	๓.๕๕	๑.๒๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ ตารางความพึงพอใจการจัดงานการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว สามารถอนุมานได้ว่าการจัดกิจกรรมการเทศน์มหาชาติมีความพึงพอใจในการจัดงานในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในช่วง ๓.๕๑ - ๔.๕๐ โดยมีรายละเอียดในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านเนื้อหาและความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๔.๐๓ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ ๑.๓๔ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับ มาก

ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๕๓ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๒๔ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนา เช่น การแข่งขันและประกวดต่างๆ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๙๔ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๐๒ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๙๒ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๐.๙๒ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่างชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านกับแขวงไชยบุรี มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๔.๕๓ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๐.๙๗ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด

ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๕๑ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๓๙ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๘๗ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๐๕ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๗๗ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๐๘ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการประชาสัมพันธ์งานและกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๗๗
มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๑๒ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อในอนาคต มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็น
ร้อยละ ๓.๕๕ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๒๐ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ๒) เพื่อศึกษาพิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐ รูป/คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ รูปแบบเนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๕.๒ พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๕.๓ รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๕.๔ ข้อเสนอแนะของการวิจัย

๕.๑ รูปแบบเนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

จากการศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว พบว่า ทั้งสองแห่งด้วยวิธีการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมระดมสมอง กับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ รูปแบบการการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

การเทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาติทำให้ผู้ฟังได้บุญมาก และในขณะที่ฟังก็ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย และหากการเทศน์พระเทศน์มีน้ำเสียงไพเราะน่าฟัง ก็จะเพิ่มอรรถรส ในการฟังให้น่าสนใจสนุกและน่าฟังมากขึ้น การเทศน์มหาชาติเป็นงานใหญ่โดยมีเจ้าภาพในการจัดการเพียงแค่วัดใดวัดหนึ่ง เนื่องจากจะต้องมีการระดมทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นกำลังคน กำลังสมองในการประชุมปรึกษาหารือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ โดยจะต้องมีการวางแผนดำเนินงานไว้ในระยะยาว เช่น จัดทำความสะดวกบริเวณวัด ประดับตกแต่งธรรมาสน์ ศาลาการเปรียญ เตรียมหาต้นกล้วยต้นอ้อย ตลอดทั้งจัดทำธงทิวประดับประตูกำแพงวัด งานการเทศน์มหาชาติจึงเป็นงานใหญ่ประจำปีซึ่งจำเป็นจะต้อง

มีการเตรียมงานเทศน์มหาชาติ รวมถึงประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ และเป็นงานที่ต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนที่ยังส่งเสริมความสามัคคีของประชาชน ทำให้ประชาชนรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักแบ่งหน้าที่และรับผิดชอบร่วมกัน

รูปแบบในการจัดงานนั้น การเทศน์มหาชาติของแต่ละจังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน จะมีเอกลักษณ์ของท่วงทำนองหรือที่เรียกว่า “ระบำ” เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ของทางเมื่อน่าน เรียกว่า “ระบำช้างข้ามท่ง” คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับช้างที่ค่อยๆ เอื้อนย่างผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ

ในงานเทศน์มหาชาตินั้นนอกจากจะมีการกิจกรรมการเทศน์แล้ว นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่ทุกภาคส่วนของจังหวัดน่าน จัดทำขึ้นมาเพื่อสร้างความสามัคคีและเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น ๑) พิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ ๒) การแสดงนิทรรศการวิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลก ๓) กิจกรรมธรรมะม่วนใจ๋ ๔) สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ ๕) การแสดงตีกองสะบัดชัย หรือกิจกรรมแข่งขันตีกองปูจา ๖) การจุดบอกไฟดอก ๗) ถวายผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ ๘) กิจกรรมแข่งขันตีกองแอม

ประเพณีงานเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรีนั้น เรียกว่า “บุญพะเหวด” หรือ “บุญพระเวสส์” (มาจาก พระเวสสันดร) ในส่วนของจังหวัดน่านนั้น บุญพะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คืองานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญความดีที่ยิ่งยวด อันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลคือ ประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษย์ชาติเป็นสำคัญ บรรพชนไชยบุรีจึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาจนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและ อนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไป

บุญพระเวส หรือ บุญมหาชาติ เป็นการทำบุญในเดือนสี่ บางครั้งก็เรียก “บุญเดือนสี่” ส่วนมากจะกระทำกันในเดือนสี่ แต่จะกำหนดเอาไว้วันใดนั้นแล้วแต่ความพร้อม เพราะว่าต้องมีการปรึกษาหารือและลงมติกันระหว่างผู้นำในหมู่บ้าน เช่น ผู้อาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพระสงฆ์ตลอดผู้ทรงวุฒิต่างๆ ในหมู่บ้านการทำบุญพะเหวด เป็นการทำบุญเนื่องด้วยการรำลึกถึงอดีตชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ได้เกิดมาเป็นพระเวสสันดร และได้บำเพ็ญทานบารมีอย่างแก่กล้า บรรพบุรุษชาวอีสานได้นำมาประสมประสานกับการละเล่นพื้นบ้านให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานประเพณีนั้นล้วนแต่เป็นการเผยแพร่ศาสนาและการสร้างความสามัคคีของบุคคลในแขวงไชยบุรี เช่น ๑) ขบวนแห่พระอุปัชฌาย์รอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา ๒) ประกวด "นางสาวงามบุญพะเหวด"

การเทศน์มหาชาติแสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถิ่นโดยตรง อิทธิพลของประเพณีหลวงที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนสอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้นแบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกันแต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบประเพณีหลวงตามธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนักเป็นพื้นเดิมของสังคมชาวนาอยู่แล้วทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่าง โดยที่ราชสำนักเองไม่ได้มีเจตนาหรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใดทำให้ในปัจจุบันประเพณีการเทศน์มหาชาติเกิดขึ้นอย่าง

แพร่หลายในทุกพื้นที่ และหน่วยงานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมคือ “วัด” ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางในชุมชน

กิจกรรมเสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนาของทั้ง ๒ แห่งนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ เป็นลักษณะของความรื่นเริง ไม่ว่าจะเป็นขบวนแห่ การประกวดนางงาม หรือการแข่งขันต่างๆ ที่จัดขึ้น นอกจากจะเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นทำให้กิจกรรมการเทศน์มหาชาติเป็นกิจกรรมที่สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการปฏิบัติงาน รวมถึงสร้างความสามัคคีปรองดองแก่คนในชุมชนและเขตพื้นที่ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนจะทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีกิจกรรมร่วมกันปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทางนี้ยิ่งเป็นการเสริมพลังอำนาจของบ้านวัดและโรงเรียนที่จะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

๕.๑.๒ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

เนื้อหาในการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนประเภทบุคาธิฐาน คือยกตัวละครขึ้นมาเล่าแล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปในการเล่าเรื่องนั้นๆ แต่จะแตกต่างกันที่จังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนรวมถึงจังหวัดน่าน จะมีเอกลักษณ์ของท่วงทำนองหรือที่เรียกว่า “ระบำ” เอกลักษณ์ของทางเมืองน่าน เรียกว่า “ระบำช้างข้ามท่ง” คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับช้างที่ค่อยๆ เยื้องย่างผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ แต่ที่แขวงไชยบุรี จะเป็นทำนองที่มีคาล้องจองภาษาร่าย เป็นคำขับลำของหมอผีในพิธีสู่ขวัญ แล้วถูกพัฒนาเป็นคำและทำนองอ่านโองการของพราหมณ์กับเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ และคำขับลำมีพัฒนาการต่อไปเป็นหมอลำ ที่ลำทำนองต่างๆ ซึ่งมีลูกคอและเสียงโหยหวานทำนองดังกล่าว เรียกว่า “แหล่ผะเหวด”

ทำนองเทศน์มหาชาติแบบลาว ส่งแบบแผนลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาใน พ.ศ. ๑๗๐๐ แต่เดิมทำนองเทศน์มหาชาติแบบดั้งเดิมเก่าสุดเป็นวัฒนธรรมลาวลุ่มแม่น้ำโขง สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นอกจากนั้นในส่วนของเนื้อหาในการเทศน์นั้นมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก จึงสามารถสรุปความคล้ายคลึงของเนื้อหาการเทศน์ได้ดังนี้ ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ การเทศน์มหาชาติ คือการมหากุศลที่เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ โดยมีรายละเอียดแต่ละกัณฑ์คือ

กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี

กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคตานช้างปัจจัยนาค ประชาชนสี่ที โกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต

กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่

กัณฑ์ที่ ๔ วนประเวศ เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบายพระพักตร์สู่เขาวงกต

กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก เป็นกัณฑ์ที่ชูชกได้นางอมิตตมาเป็นภรรยา และหมายจะได้ไอรสและธิดาพระเวสสันดรมาเป็นทาส

กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน เป็นกัณฑ์ที่พระานเจตบุตรหลงกลชูชก และชี้ทางสู่อาศรมจตุดาบส
กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่อจตุฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรม
พระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไปหา

กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่เฒ่าชูชก

กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความหวังหาอ้ายในสายเลือด

กัณฑ์ที่ ๑๐ สักกบรรพ เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพรหมณ์มาขอพระนางมัทรี

กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จ
นิวัตถึงมหานครสี่พิ

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกษัตริย์ถึงวิสัยญญาพลบลง

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่หกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัตพระนคร
พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์

ในส่วนขององค์ความรู้และข้อคิดที่ได้รับนั้น การเทศน์เรื่อง พระเวสสันดร มีคติสอนใจ
หลายประการ โดยเฉพาะเรื่องทานบารมี ทำให้คนฟังมีความซาบซึ้งในเนื้อหาและสนุกสนานใน
ทำนองเทศน์ไปด้วย การเทศน์งานประเพณีของชาวไชยบุรี และจังหวัดน่านนั้น นอกจากวิถีชีวิตความ
เป็นอยู่ และภาษาที่ไทย - ลาว มีความคล้ายคลึงกันแล้ว งานประเพณีต่างๆ ตลอดปีของลาวก็ดูไม่
ต่างจากชาวไทยในภาคอีสานนัก จะเห็นได้ว่าคตินิยมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา
โดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทาน การกลับชาติมาเกิดของพระโพลีสัตว์ คือ พระเวสสันดรความเชื่อ
เรื่องบุญ-กรรม อยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูง
ในการสร้างบูรณาการทางศาสนา ให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์
เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อบรรณกรรมสู่ประเพณีราชภรณ์ทำให้เกิดความ
กลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ท่ามกลางคติ
ความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เทศน์ชาดกเรื่องนี้มีคตินิยม สั่งสอนให้คนเราเพียรประกอบคุณงาม
ความดีโดยมิท้อถอย หากรู้จักสละทรัพย์บริจาคทานเนื่องนี้จักจะเป็นที่สรรเสริญทั่วไป คนโลกคน
จิตบาปหยาบร้ายก็ต้องได้ภัยเพราะตัวเอง ดังชูชก ทั้งนี้การเทศน์ยังให้ประโยชน์ทางอ้อมอีกด้วย
เช่น การใช้ถ้อยคำไพเราะ มีการเล่นคำ เล่นสัมผัสอักษร มีการใช้โวหารภาพพจน์ และการพรรณนา
ให้เกิดความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน รวมทั้งเกิดจินตภาพชัดเจน สะท้อนให้เห็นค่านิยมแนวโลกุตตรธรรม
ของประชาชนว่า มีความปรารถนาจะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

๕.๒ พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

พิธีกรรมและวิธีการของการเทศน์มหาชาติของทั้งสองแห่ง มีดังนี้

๕.๒.๑ พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านแต่ละกัณฑ์ จะเริ่มต้นด้วยการที่เจ้าของ
กัณฑ์จะนิมนต์พระที่เทศน์เฉพาะกัณฑ์นั้นๆ มาเทศน์ เรียก “เทศน์กัณฑ์” “ทำนองที่ใช้เทศน์แบบ
พื้นเมืองเรียกตามแบบลานนาว่า “ระบำ” การเรียกชื่อกัณฑ์ทางภาษาเหนือเรียกว่า “ผูก” ด้วยเหตุที่
เทศน์มหาชาติเป็นที่นิยม จึงมีนักปราชญ์ฉบับล้านนาแต่งธรรมเป็นจำนวนถึงประมาณ ๑๕๐ ฉบับ

หรือสำนวน เช่น ฉบับวิงวอนน้อย วิงวอนหลวง วิงวอนตอนกลาง หึงแก้วมโนวอน ท่าแป้น ริมตง สร้อยสังกร เป็นต้น ส่วนฉบับที่เป็นภาษาบาลีล้วนเรียกว่า “คาถาพัน”

๑) ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดก โดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบๆ ธรรมาสน์ ประดับธงทิว และ ราวตี ฉัตร ตามสมควร

๒) ตั้งชั้นสาครใหญ่ หรือจะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียน บูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธรณ์ ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำนี้ตั้งหน้าธรรมาสน์ กลางบริเวณพิธี

๓) เตรียมเทียนเล็กๆ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวน เท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึง คราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็เอาเทียนมัดนั้นออกจุดบูชาติดรอบๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบกัณฑ์ให้หมด มัดพอดี ครบ ๑๓ กัณฑ์ถ้วน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็กๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์อย่างเช่นเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยมอย่างเทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชา กัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพ ผู้รับกัณฑ์นั้นๆ การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษา ต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ

๕.๒.๒ พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

เมื่อได้กำหนดวันงานแล้วจะมีการใส่หนังสือเพื่อจะกำหนดการใส่หนังสือ คือ เอาหนังสือ ไบลานหรือ “ลำพะเหวด” มาแบ่งย่อยๆ ออกประมาณ ๓๐-๔๐ ผูก เป็นชุดแล้วนำเอาหนังสือที่แบ่ง ใวนั้นไปให้ตามวัดต่างๆ เพื่อพระสงฆ์จากวัดนั้นๆ จะนำไปเทศน์ตามวันที่กำหนดไว้

ขั้นต่อไปจะมีการแห่พะเหวด และการแห่ข้าวพันก้อน ในตอนเย็นของวันโฮมจะมีการ ไปรวมกันที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งสมมติกันว่าเป็นป่า ตามเรื่องราวในพระเวสสันดรชาดกและพากันแห่ผ้า ซึ่งเขียนภาพเป็นเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เข้าสู่หมู่บ้าน ตามระยะทางจะมีผู้ตั้ง หม้อน้ำหอมไว้

หลังจากนั้นชาวบ้านจะนำข้าวเหนียวมาปั้นเสียบไม้จำนวน ๑,๐๐๐ ก้อน เพื่อเอาบูชา กัณฑ์เทศน์ คาถาพัน เรียกว่า “ข้าวพันก้อน” ชาวบ้าน จะพากันแห่ข้าวพันก้อนรอบศาลาวัด มีหัวหน้า กล่าวคำบูชา ดังนี้ “นะโม นะโม จอมไตรปิฎก ยกออกมาเทศนาธรรม ชันหมากเบ็งงานสะพาส ข้าว พันก้อนอาดบูชา ซาเฮาซา สามดวงยอดแก้ว ข้าไหว้แล้วถวายอาดบูชา สาธุ” ว่าดังนี้ไปเรื่อยๆ จนครบ ๓ จบ แล้วนำขึ้นไปศาลาโรงธรรม แล้วญาติโยมพากันทำวัตรเช้า อาราธนาศีลอาราธนาเทศน์ โดย อาราธนาเทศน์พระเวสโดยเฉพาะการอาราธนาเทศน์พระเวสนั้น ถ้าไม่ต้องการยาวจะตัดบทสั้นๆ ก็ได้ ให้ขึ้นตรง “อาทิกัลยาณังฯ เปฯ อาราธนัง กโรม”

ต่อมาพระสงฆ์จะเริ่มเทศน์สังกาด เป็นการพรรณนาอายุกาลของพระพุทธศาสนาเริ่ม แต่ต้นจนถึงอันตรธาน เมื่อเทศน์สังกาดจบแล้วจึงเริ่มเทศน์กัณฑ์เทศน์ไปจนจบจนครบ กัณฑ์ อันเป็น กัณฑ์ที่ ๑๓ เทศน์แต่เช้ามีดไปจนค่ำ จบแล้วจัดขันขอมาโทษพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธี ในวันที่ ๓ นี้เอง ชาวบ้านชาวเมืองจะแห่กัณฑ์หลอนมาร่วมถวายกัณฑ์เทศน์ตลอดทั้งวัด กัณฑ์เทศน์จะมี

๒ ลักษณะ คือ ๑) กัณฑ์หลอน เป็นการแห่กัณฑ์เทศน์มาถึงบริเวณที่พระกำลังเทศน์ก็ถวายกัณฑ์เทศน์โดยไม่เจาะจงว่าจะจะเป็นพระสงฆ์รูปใด ๒) กัณฑ์จอบ เป็นกัณฑ์เทศน์ที่กลุ่มผู้ถวายปรารภนาจะถวายเฉพาะภิกษุที่ตนชอบ เคารพศรัทธา จึงมีการส่งคนไปสอดแนมว่าขึ้นเทศน์หรือยัง ภาษาอีสานเรียกว่า "จอบ" แอบดู จึงเรียกกัณฑ์เทศน์ประเภทนี้ว่า "กัณฑ์จอบ"

๕.๓ รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

การศึกษา ลักษณะและวิธีการในการจัดงานเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี คณะผู้ศึกษาได้เริ่มประชุมระดมสมองในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรม เพื่อจัดงานสานสัมพันธ์จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ทั้งนี้ในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรมนั้นจะมีรายละเอียดของผลการศึกษากระบวนการสร้างวัฒนธรรม เพื่อจัดงานสานสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีเริ่มต้นจาก การที่มีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติให้กับประชาชน ในพื้นที่ โดยมีทั้งหมด ๕ ขั้นตอนในการสร้างวัฒนธรรม ดังนี้

๑. การสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์กร โดยค้นหาวัฒนธรรม ที่เหมาะสม กับแขวงไชยบุรีและจังหวัดน่าน และมีเป้าหมาย คือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนั้นในการระดมสมองจึงมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรว่าเป็นอย่างไร และมีวัฒนธรรมไปในทางไหน และรวบรวมกันปรับแนวทางให้ได้วัฒนธรรมที่ต้องการ การสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมกับสถาบัน สถาบันที่ต้องการจะเชื่อมคือวัด โดยมีสถาบันที่วัดต้องการจะให้เข้ามามีส่วนร่วม นั่นก็คือ บ้านหรือชุมชนในเขตพื้นที่ และอีกองค์กรหนึ่งที่สำคัญ คือ โรงเรียน สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่สร้างการเรียนรู้ และสามารถเผยแพร่ความรู้ ให้ไปสู่เยาวชนได้ง่าย รวมถึงเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมในครั้งนี้ จึงเป็นการสร้างวัฒนธรรมที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยมีเครือข่ายสถาบันการศึกษา และชุมชนเข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์

๒. มีเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง การจัดงานครั้งนี้เป็นการจัดงานความสัมพันธ์ที่ใช้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ และมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง จำเป็นจะต้องมีการอธิบายถึงเป้าหมายที่ชัดเจนในการจัดงานครั้งนี้ และจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของประเทศไทยและประเทศลาวอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นการเผชิญหน้ากับความอ่อนไหว รวมถึงจะต้องคำนึงถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดงานครั้งนี้ เป้าหมายในการจัดงานครั้งนี้ก็คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี ซึ่งมีกิจกรรมที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ กิจกรรมรีนเรจ ที่จะสามารถทำให้ประชาชนได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

๓. ทัศนคติ ของผู้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติทั้งฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการในการจัดงานครั้งนี้ จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และเข้าใจถึงวัฒนธรรมของทั้งสองฝั่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องมีคนประสานงานและมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบดูแลให้ชัดเจน เพื่อให้กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเกิดประโยชน์สูงสุด และผู้จัดกิจกรรมมีทัศนคติที่ดีต่อการเทศน์มหาชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ที่ใดๆ และจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีความ

พร้อม ในการเปิดใจรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง และมีการประยุกต์วัฒนธรรมที่ดีมาพัฒนาวัฒนธรรมของตนเองอยู่เสมอ

๔. การติดตามกำกับดูแล และแนะนำ การกำกับดูแลกิจกรรมและความคืบหน้าของการจัดกิจกรรมจำเป็นจะต้องมีการติดตามตลอดทุกระยะเวลา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ และเมื่อมีปัญหาจะได้มีการแก้ไขอย่างทันท่วงที ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นการจัดกิจกรรม เพื่อที่จะทำให้จุดมุ่งหมายบรรลุเป้าหมาย และสามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้อย่างมีแบบแผน และประสบความสำเร็จในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการเทศน์มหาชาติ

๕. ผู้จัดกิจกรรมที่เป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ จำเป็นจะต้องมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่รวมถึงชุมชนในพื้นที่ที่มีความต้องการ หรือพึงพอใจ หรือไม่ที่จะให้มีการจัดกิจกรรม เพราะหากไม่มีผู้รับบริการ หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วการจัดกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จ จะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพียงแค่ว่า การเทศน์ของพระภิกษุจังหวัดน่านและจากแขวงไชยบุรีเท่านั้น แต่หากประสบความสำเร็จจะเป็นการเปิดโลกทัศน์ที่ให้กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานการดำเนินชีวิตตลอดจนการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไป

ความพึงพอใจจากพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

จากการจัดกิจกรรมแล้ว ได้มีการประเมินความพึงพอใจ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจในการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี สปป.ลาว โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ๔๐ คน ประกอบด้วยประชาชนในจังหวัดน่าน จำนวน ๒๐ คน และประชาชนในแขวงไชยบุรี จำนวน ๒๐ คน โดยภาพรวมในทุกๆ ด้านนั้น ประชาชนมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดงานประสบความสำเร็จในระดับมาก สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕.๑ ความพึงพอใจจากพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ระดับความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
๑. เนื้อหาและความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์	๔.๐๓	๑.๓๔	มาก
๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติ	๓.๕๓	๑.๒๔	มาก
๓. กิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนา เช่น การแข่งขันและประกวดต่างๆ	๓.๙๔	๑.๐๒	มาก
๔. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่	๓.๙๒	๐.๙๒	มาก
๕. การสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่าง ชุมชน และระหว่าง จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี	๔.๕๓	๐.๙๗	มากที่สุด
๖. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม	๓.๕๑	๑.๓๙	มาก
๗. ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม	๓.๘๗	๑.๐๕	มาก
๘. การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	๓.๗๗	๑.๐๙	มาก
๙. การประชาสัมพันธ์งาน และกิจกรรม	๓.๗๗	๑.๑๒	มาก
๑๐. ความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อไปในอนาคต	๓.๕๕	๑.๒๐	มาก

จากตารางที่ ๕.๑ ความพึงพอใจจากพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรม สามารถอนุมานได้ว่าการจัดกิจกรรมการเทศน์มหาชาติมีความพึงพอใจในการจัดงานในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในช่วง ๓.๕๑ - ๔.๕๐ โดยมีรายละเอียด คือ ด้านเนื้อหาและความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ ความพึงพอใจระดับมาก, ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติ มีความพึงพอใจระดับมาก, ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนา มีความพึงพอใจระดับมาก, ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ มีความพึงพอใจระดับมาก, ด้านการสร้างควมสามัคคีปรองดองกันระหว่างชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด, ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม มีความพึงพอใจระดับมาก, ด้านความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม มีความพึงพอใจระดับมาก ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ มีความพึงพอใจระดับมาก, ด้านการประชาสัมพันธ์งานและกิจกรรม มีความพึงพอใจระดับมาก, ด้านความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อไปในอนาคต มีความพึงพอใจระดับมาก

**แผนภาพที่ ๕.๑ แผนภูมิแสดงความพึงพอใจในการจัดงานเทศน์มหาชาติ
ในจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี**

จากแผนภาพที่ ๕.๑ แผนภูมิแสดงความพึงพอใจในการจัดงานเทศน์มหาชาติ ในจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี อธิบายได้ว่า ประชาชนทั่วไปเห็นว่ากิจกรรมเทศน์มหาชาติสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่าง ชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีได้มากที่สุด และทำให้ประชาชนได้รับความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ ทั้งงานนี้ยังมีกิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนาที่พึงพอใจ และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติได้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ได้ในระดับมากอีกด้วย นอกจากนี้ ระยะเวลา สถานที่ และเจ้าหน้าที่ก็สร้างความพึงพอใจเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนมีความต้องการที่จะให้มีกิจกรรมการเทศน์มหาชาติเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวัฒนธรรมในอนาคต

๕.๔ ข้อเสนอแนะของการวิจัย

๑) ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมควรมีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการระดมสมอง และร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ให้มากขึ้นกว่านี้ อาจจะเป็นในระดับร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative) เพื่อความยั่งยืนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในอนาคต

๒) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ใช้ระยะเวลามากกว่า เพื่อเพิ่มเวลาในการเรียนรู้มากขึ้น โดยปัจจัยด้านกลยุทธ์หรือเป้าหมายในการจัดกิจกรรมเป็นเป้าหมายที่ต้องใช้เครือข่ายความร่วมมือ (Network) และการที่จะให้เครือข่ายเหนียวแน่นต้องใช้เวลา ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปัจจัยเอื้อระดับกระบวนการคือ ทักษะของบุคคล เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๓) ควรมีการพัฒนาองค์ความรู้ในการเทศน์มหาชาติ ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการเทศน์มหาชาติ รวมไปถึงปรับปรุงและพัฒนาพิธีกรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่ออนุรักษ์ประเพณีดังกล่าวให้มีความยั่งยืนสืบไป

ข้อจำกัดในการศึกษาและแนวทางการศึกษาในครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการใช้วิธีการศึกษาแบบผสม หากแต่ว่าควรมีการใช้การศึกษาแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เพื่อให้ระหว่างการศึกษาครั้งนี้ ผู้จัดทำและผู้วิจัยมีการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติ และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการศึกษา

บรรณานุกรม

(๑) ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

เกษม บุญศรี. **ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: ศรุสสภา, ๒๕๓๘.

คณะกรรมการชำระพจนานุกรม. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ :

บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

ชัชวาล เรื่องประพันธ์. **สถิติพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๓๙.

บุญดี บุญญากิจ และคณะ. **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: จิรวัดน์ เอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๗.

๑.๒ วิทยานิพนธ์

ธนภาส อยู่ใจเย็น. “การพัฒนาารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการฝึกอบรมแบบผสมผสานตามแนวคิดการเรียนรู้เป็นทีม เพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านการตลาดและพฤติกรรมกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับพนักงานบริษัทประกันชีวิต”. **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

สุนิษา ชันนุ้ย. “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. แควงวิชาสารสนเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖.

๒) ภาษาอังกฤษ

Bailey Charles-jamesN, (1987) *Variation and Linguistic Theory*. Washington, DC: Center for Applied Linguistics: 93

Ikujiro Noraka, **Knowledge Based Management Synthesizing East and West**. Ministry of Education With the Collaboration of JICA, 27 June 2006.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), pp. 607-610.

ภาคผนวก ก
บทความวิจัย

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ
จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว
The relation exchanging of religious and culture about the
VessantaraJataka between Nan and Xaignabouli of Lao PDR

นายเชษฐ นิมมาทพัฒน์
นายสถิระ ราชรินทร์
พระอุดม แหวนคำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน – แขวงไชยบุรี สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว และ ศึกษาพิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติ ในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ใช้วิธีการศึกษาในลักษณะวิธีการวิจัยแบบผสมกล่าวคือ เป็นการผสมผสานระหว่างวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ มีกระบวนการคือ ๑. การประชุมปฏิบัติการระดมสมอง ๒. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ๓. การสังเคราะห์งานวิจัยร่วมกัน ๔. การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยพบว่า เนื้อหาในการเทศน์มหาชาติของของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เอกลักษณะของทางเมืองน่าน เรียกว่า “ระบำช้างข้ามท่ง” ที่แขวงไชยบุรี จะเป็นทำนองที่มีคำคล้องจองภาษาราย เป็นคำขบถ้ำของหมอผีในพิธีสู่ขวัญ แล้วถูกพัฒนาเป็นคำและทำนองอ่านโองการของพราหมณ์กับเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ และคำขบถ้ำมีพัฒนาการต่อไปเป็นหมอลำ ที่ลำทำนองต่างๆ ซึ่งมีลูกคอกและเสียงโหยหวน ทำนองดังกล่าว เรียกว่า “แหล่พะเหวด ” ผลการศึกษากระบวนการสร้างวัฒนธรรมเพื่อจัดงานสามัคคีสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี เริ่มจากมีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติให้กับประชาชน ความพึงพอใจในการจัดงานในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในช่วง ๓.๕๑ -๔.๕๐ ประชาชนทั่วไปเห็นว่ากิจกรรมเทศน์มหาชาติสามารถสร้างความสามัคคี ประองตอกันระหว่าง ชุมชน และ ระหว่าง จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ได้มากที่สุด และทำให้ประชาชนได้รับความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกันทั้งนี้ทั้งงานนี้ยังมีกิจกรรมส่งเสริมการเผยแผ่พุทธศาสนาที่พึงพอใจ และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติได้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ได้ในระดับมากอีกด้วย นอกจากนี้ระยะเวลา สถานที่ และเจ้าหน้าที่ที่สร้างความพึงพอใจเป็นอย่างมาก ทำให้

ประชาชนมีความต้องการที่จะให้มีกิจกรรมการเทศน์มหาชาติเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวัฒนธรรม
ในอนาคต

คำสำคัญ : เทศน์มหาชาติ, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม, ประเพณีจังหวัดน่าน,
ประเพณีแขวงไชยบุรี สปป. ลาว

ABSTRACT

The relation exchanging of religious and culture about the VessantaraJataka between Nan and Sainyabuli of Lao PDR. To study the pattern Content and knowledge of preaching in Nan and Xaignabouli, Lao PDR and study of ritual. And how to preach the races in Nan. And Xaignabouli Lao PDR to analyze the ritual patterns and processes of Buddhist culture in Nan province. And in Xaignabouli, Lao PDR, the research method is mixed method. It is a combination of qualitative research and quantitative research. By using the primary data collection method. And secondary data the process is 1. Brainstorming Workshop 2. In-depth interview 3. Synthesis of collaborative research 4. Study of related papers and research the research found that. Content in the preaching of the province of Nan and Xaignabouli. There is a similarity, ie, the sermon is depicted. "The story of Vesakorn allegory" refers to the past of the Buddha. The identity of Nan City is called "Ra-bum-chaig-karm-tong" The Xaignabouli It is a melody with rhymes. It is the word of the shaman's driving instructor at the ceremony. Then was developed as a word and a melody, read the verses of the Brahman with the preaching of the monks of the monks. And the driving is further developed into a morale. The melody With tremolo and shrill The melody is called "lae-pa-weed"and cultural process to organize the relationship between Nan and Xaignabouli. The purpose is to cultivate the concept and attitude of the people. Which has an average of 3.51 -4.50. The public saw that the activity in Sermon To create the most harmonious unity among the communities and between Nan and Xaignabouli, and to gain the knowledge gained from each sermon. The whole event is also open to the promotion of Buddhist dissent and the exchange of knowledge about the culture. Including the exchange of learning the way of life and culture is also very much with. In addition, the time, place and staff were very satisfied. The public needs to have a preaching activity to exchange knowledge and culture in the future.

Keywords: Sermon preaching, VessantaraJataka, relation exchanging of religious and culture, Nan tradition, PrachinBuri Province, Lao PDR

บทนำ

การเทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีทางศาสนาในสังคมไทยซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีหลักฐานปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น ภาพยนตร์มหาชาติ แต่งในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งแสดงวิถีชีวิตของชาวกรุงศรีอยุธยาที่ได้กล่าวถึงประเพณีการเทศน์มหาชาติไว้ พุทธศาสนิกชนโดยส่วนมากมีความเชื่อว่าการเทศน์มหาชาติเป็นอริยาบถ อธิกุศล ได้บุญมาก ทำให้ได้พบกับพระศาสนาของพระศรีอารีย์ นับได้ว่าประเพณีนี้มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมไทยมายาวนาน การสดับเทศน์มหาชาติเป็นการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องการบริจาค การเสียสละ การมีสัจจะ เป็นต้น ก่อให้เกิดอุปนิสัยโน้มเอียงตามพระจริยวัตรของพระเวสสันดร นั่นคือ การเห็นแก่ตัวค่อยเบาบางลง เมื่อพระพุทธรูปนำพาไปประพฤติปฏิบัติย่อมช่วยพยุงบังคมให้ร่มเย็นเป็นปกติสุขนอกจากนี้ การเทศน์มหาชาติยังเป็นการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยให้แก่นิสิต นักศึกษา และประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ประเพณีการเทศน์มหาชาติทั้งในด้านกระบวนการจัด ท่วงท่าทำนองการเทศน์ ค่านิยม และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นสิ่งที่หาชมและศึกษาได้ยากในปัจจุบัน ดังนั้น วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ ในฐานะเป็นหน่วยงานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย และคณะสงฆ์จังหวัดน่าน จึงได้จัดโครงการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเทศน์มหาชาติ สานสัมพันธ์จังหวัดน่าน-แขวงไชยบุรีขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศให้เป็น "สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน" (Green and Happiness Society) และมีแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑๑ ให้ความสำคัญกับการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนในระดับรากหญ้า และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมมากขึ้น เน้นการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนในภาพรวมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมรวมพลังเพื่อให้เมืองและชุมชนมีความสงบ สอาด ปลอดภัย ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี วิถีชีวิตดีมีความสุข มีการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ริเริ่มพัฒนาเมืองและชุมชนนำอยู่ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ กระตุ้นให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมประเมินศักยภาพของพื้นที่ กำหนดวิสัยทัศน์ วางเป้าหมายกลยุทธ์การพัฒนา กำหนดแผนงาน หรือกิจกรรม ตลอดจนติดตามประเมินผลบนพื้นฐานการพึ่งพาทรัพยากรของท้องถิ่นชุมชนเป็นหลัก โดยภาครัฐทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคมระดับต่างๆ รวมทั้งมีการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมให้กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ เพื่อก่อให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง และช่วยลดความยากจนในชนบทและเมือง

วัฒนธรรมไทยเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ทั้งยังเป็นเครื่องวัดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าของประเทศ เพราะประเทศจะเจริญหรือไม่ขึ้นอยู่กับอยู่กับการพัฒนาของคนในสังคม จากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่กล่าวถึงการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า นั้น สังคมต้องมีคุณภาพ จากการพัฒนาคนในสังคม ปรากฏผลได้ดังนี้

๑. เป็นสังคมคุณภาพ หมายถึง สังคมไทยต้องพัฒนาคนในสังคมทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะมีการดำเนินชีวิตที่ดี โดยยึดหลักความพึงพอเพียง ความพอดี และสามารถพึ่งตัวเองได้

๒. เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยคนไทยสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตให้เป็นคนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เป็นผู้มีเหตุผล ร่วมใจกันพัฒนาภูมิปัญญาไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น

๓. เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยต้องปลูกฝังให้คนไทยเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีค่านิยมที่ถูกต้อง พึ่งพาอาศัยกัน มีความรู้จัก รู้สามัคคี ภูมิใจในความเป็นไทย รักษาสถาบันที่สำคัญของสังคมไทยสืบต่อไป

ด้วยเหตุดังกล่าวเบื้องต้น การสืบทอดวัฒนธรรมไทย จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ ต่อการพัฒนาคนและสังคมไทยอยู่หลายประการดังนี้

๑. ทำให้มองเห็นวิถีความเป็นไทย ความคิดสร้างสรรค์ ทั้งทางด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ที่สังคมสืบทอดกันมา

๒. ทำให้คนไทยเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รู้จักรักษาระเบียบวินัย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์รู้จักพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างในการปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม เหมาะสมกับ สภาพของสังคมไทยสืบไป

๓. ทำให้คนไทยทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เกิดความร่วมมือร่วมใจ ส่งเสริม ขนบธรรมเนียมที่ดีงาม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติเป็นที่รู้จักของชาวโลก

๔. ทำให้เกิดการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นการสืบทอด เอกลักษณ์ไทย เพื่อให้คงอยู่ในสังคมสืบต่อไป

ประเพณีการทำบุญที่สำคัญประเพณีหนึ่งของชาวน่าน อีกประการหนึ่งคือการฟังเทศน์ มหาชาติในช่วงเดือนยี่ ยี่ ในภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า สองเป็ง หมายถึงวันที่พระจันทร์เต็มดวง ดังนั้น ยี่เป็ง จึงหมายถึง วันเพ็ญเดือนสองของชาวเหนือ ซึ่งจะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของชาวไทย ภาคกลาง จะตรงกับเดือนพฤศจิกายน ประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันในวันยี่เป็ง คือ พุทธศาสนิกชนจะ จัดทำราวขัวตรรอบวิหารและทำประตูป่า ทำความสะอาดศาสนสถานเตรียมทำโคมค้าง โคมแขวน โคมลอย เครื่องไทยธรรมหรือกัณฑ์เทศน์ เจ้าอาวาสจะมีหนังสือบอกบุญ หรือฎีกาบอกบุญไปถึง แต่ละครอบครัวให้เป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ ซึ่งจะเป็นการเทศน์เกี่ยวกับเรื่องมหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์ นอกจากนี้ ยังมีการจัดเตรียม ผางพระตึบตี้น้ำ(ถ้วยประทีป) ไว้สำหรับจุดในวันยี่เป็งด้วย

เช้าตรู่วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะไปร่วมทำบุญตักบาตรถวาย ข้าวปลาอาหารที่วัด บางคนจะนอนถือศีลค้างคืนที่วัดตั้งแต่คืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พอรุ่งเช้าก็ได้ปฏิบัติ ศาสนกิจร่วมกัน จากนั้นชาวบ้านจะนำกัณฑ์เทศน์ไปวัด โดยพระสงฆ์เริ่มเทศน์กัณฑ์ทศพรและ ต่อจากนั้นก็เทศน์กัณฑ์อื่นๆ จนถึงกัณฑ์ที่ ๑๓ คือ นครกัณฑ์ ใครเป็นเจ้าของกัณฑ์ทศพรต้องไป ก่อนนิมนต์พระให้เทศน์ก่อน เพราะเป็นกัณฑ์เทศน์กัณฑ์แรก

นอกจากนั้นในระหว่างวันขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑ ค่ำ ในเดือนยี่พุทธศาสนิกชน วัดต่างๆ จะมีกิจกรรมปล่อยโคมลอยเชื่อกันว่าเป็นการได้ปล่อยเคราะห์ ซึ่งหากโคมลอยไปตกลงบ้าน ผู้ใด เจ้าของต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ด้วย

การเทศน์มหาชาติ นิยมเทศน์กันตลอดคืนวันยี่เป็งเพราะต้องการเทศน์ให้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มีพระคาถารวมทั้งสิ้น ๑,๐๐๐ คาถา การจุดดวงตะขบตีตุงกำ เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ที่ได้ตรัสรู้แล้ว ๔ พระองค์ องค์ที่ ๕ คือ พระศรีอริยเมตไตรย หรือพระศรีอารยที่กำลังบำเพ็ญตบะอยู่ และพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็จะมีอยู่เป็นระยะๆ ทุกกัณฑ์ โดยจะจุดตามจำนวนพระคาถา แต่ละกัณฑ์จึงทำให้ดูบรรยากาศของคืนวันยี่เป็งสว่างไสวไปด้วยแสงไฟระยิบระยับไปทั่วบริเวณวัด และการเทศน์มหาชาติเช่นนี้ได้มีการจัดขึ้นในแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกับจังหวัดน่าน

ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบ เนื้อหาองค์ความรู้วิธีการเทศน์มหาชาติ การเทศน์ มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี เพื่อสร้างความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้าน วัฒนธรรมเรื่องการเทศน์มหาชาติระหว่างจังหวัดน่านกับแขวงไชยบุรี เพื่อส่งเสริมความรู้ และพัฒนา รูปแบบการเทศน์มหาชาติ ทำนอง ท่วงทำนองในการเทศน์ ตลอดถึงความเชื่อและความศรัทธาต่อธรรม ชาตคเรื่องพระเวสสันดรชาดก ของประชาชนจังหวัดน่าน และประชาชนเพื่อนบ้านแขวงไชยบุรี

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิง ปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี ๒ ชนิด ดังนี้

๑) แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณซึ่ง คณะผู้วิจัยได้รวบรวมการศึกษาจากหนังสือ เอกสารงานวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์ใช้ให้ เหมาะสมและถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหาในการจัดทำแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป และส่วนที่ ๒ ความพึงพอใจการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิดที่ได้มีการกำหนดหัวข้อศึกษาไว้อย่างกว้างๆ ล่วงหน้า โดย คณะผู้วิจัยต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถยืดหยุ่นหรือ ปรับปรุงคำถามได้ตลอดตามสถานการณ์ของการสัมภาษณ์โดยจะเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอาชีพ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยได้ดำเนินการหาค่า ความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของเนื้อหา ดังนี้

๑) การตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยในแบบสอบถามนี้ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของ เนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ ในการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) ของแบบสอบถาม พร้อมนำเสนอแนวทางในการสร้างแบบสอบถามที่เหมาะสม เพื่อความ ถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหา ผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) อยู่ในระดับมากกว่า ๐.๕

๒) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่มีการ ปรับปรุงเนื้อหาไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ที่ใกล้เคียงกับประชากรที่จะศึกษา (try out) อย่างน้อย

๓๐ ชุด แล้วจากนั้นจะนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbachalpa coefficient) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น ๐.๗๕ จึงจะสามารถนำมาใช้ได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้การวิเคราะห์ถ้อยแถลงและสังเคราะห์โดยใช้กรอบตัวแบบแนวคิดการศึกษาวิจัยมาประยุกต์เป็นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive method) โดยใช้วิธีอุปมาน (Inductive reasoning) กล่าวคือเริ่มต้นค้นหาความรู้ความจริงย่อยๆ ก่อน แล้วจึงสรุปไปสู่ความรู้ความจริงที่เป็นหลัก

๒) คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ผ่านโปรแกรมประเมินผลสำเร็จรูปสำหรับการวิจัย (SPSS for windows) ประมวลผลซึ่งเป็นการใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการศึกษา

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอน รูปแบบการเทศน์ในกลุ่มเป้าหมาย คือ จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี

การศึกษาฐานประเพณีการเทศน์มหาชาติ จังหวัดน่าน

เทศน์มหาชาติ คือ เทศนาเวสสันดรชาดก ถือเป็นงานบุญพิธีที่สำคัญ เป็นประเพณีที่มีคุณค่าที่ต้องสืบทอดที่นิยมจัดให้มีการมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัด เป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้นๆ จะตกลงร่วมกันจัด ปกติจัดหลังวันออกพรรษาและพ้นหน้าทอดกฐินไปแล้วจนตลอดฤดูหนาว ทางภาคเหนือนิยมจัดเทศน์ในเดือนยี่ นอกจากจะเป็นประเพณีลอยกระทงแล้วยังมีประเพณี “ตั้งธัมม์หลวง”

“ตั้งธัมม์หลวง หมายถึง การฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้นำประสูติแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ คำว่า “ตั้ง” แปลว่าเริ่มต้น การตั้งธรรมหลวง แปลว่า การสดับพระธรรมเทศนาจากคัมภีร์ที่จารขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกด้วย ประเพณีนี้ตรงกับงานประเพณีฟังเทศน์มหาชาติของภาคกลาง การตั้งธรรมหลวงนี้ จะจัดขึ้นในเดือนเพ็ญที่เรียกว่าเดือนยี่เพ็ง (ยี่เป็ง) คือวันเพ็ญเดือน ๑๒ จะมีการเตรียมงานมากมาย นับตั้งแต่การเตรียมสถานที่ในการเทศน์และการเตรียมตัวของผู้จะมาฟังเทศน์ ถือเป็นพิธีใหญ่คู่งานทานสลากภัตต์” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

ดังนั้นจึงมีคตินิยมว่า ในวัดหนึ่งนั้นปีใดที่จัดงานทานสลากภัตต์ก็จะไม่จัดงานตั้งธรรมหลวง และปีใดที่จัดงานตั้งธรรมหลวงก็จะไม่จัดงานทานสลากภัตต์ นอกจากเทศน์มหาชาติ หรือเวสสันดรชาดกแล้ว ธรรมหรือคัมภีร์ที่นำมาเทศน์ในงานตั้งธรรมหลวงนี้ อาจเป็นคัมภีร์ขนาดยาวเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งทางวัดและคณะศรัทธาจะช่วยกันพิจารณา โดยอาจเป็นเรื่องในหมวดเทศาภิชาดก ปัญญาสชาดก หรือชาดกนอกนิบาตเรื่องอื่น แต่ที่นิยมกันมากคือเรื่อง “มหาชาติ” หรือเวสสันดรชาดก ซึ่งมีความเชื่อกันว่า หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ จะไปเกิดในแผ่นดินยุคพระศรีอาริยะเมตไตรยในอนาคตเช่นกัน ซึ่งหากเป็นธรรมที่ไม่ใช่เรื่องมหาชาติแล้วก็จะฟังกันไม่เกิน ๓ วัน

แต่หากเป็นเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติแล้วอาจมีการฟังเทศน์ต่อเนื่องกันไปถึง ๗ วัน โดยแบ่งการเทศน์เป็นวันแรกเทศน์ธรรมวัตร วันที่สองเทศน์คาถาพัน ก่อนที่จะเทศน์มหาชาติก็จะเทศน์เรื่องอื่นไปเรื่อยๆ พอถึงวันสุดท้ายก็จะเทศน์ด้วยคัมภีร์ชื่อ มาลัยต้น มาลัยปลาย และอานิสงส์มหาชาติ รุ่งขึ้นเวลาเช้ามีดึกก็เริ่มเทศน์มหาชาติ ตั้งแต่กัณฑ์ทศพรเรื่อยไปจนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งมักจะไปเสร็จเอาในเวลาทุ่มเศษ แล้วจะมีการเทศน์ธรรมพุทธานิเทศน์ปฐมสมโพธิ สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ ธัมมจักกัปปวัตตสูตร และสวดพุทธานิเทศน์ ปัจจุบันนิยมเทศน์จบภายในวันเดียว

การเทศน์มหาชาติของแต่ละจังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน จะมีเอกลักษณ์ของท่วงทำนองหรือที่เรียกว่า “ระบำ” เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ของทางเมืองน่าน เรียกว่า “ระบำช้างข้ามท่ง” คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับช้างที่ค่อยๆ เยื้องย่างผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ จัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน และความเชื่อว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียว จะได้เกิดร่วม และพบพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

“...ส่วนเรื่องราวของมหาชาติชาดก นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนจะทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ดังนั้น เทศน์มหาชาติ คือเทศนาเวสสันดรชาดก ถือเป็นงานบุญพิธีที่สำคัญ” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

“...เป็นประเพณีที่มีคุณค่าที่ต้องสืบทอดที่นิยมจัดให้มีการมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัด เป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้น ๆ จะตกลงร่วมกันจัด ปกติจัดหลังวันออกพรรษาและพันหน้าทอดกฐินไปแล้วจนตลอดฤดูหนาว ส่วนใหญ่ทางภาคกลางนิยมทำกันในวันขึ้น ๘ ค่ำหรือวันแรม ๘ ค่ำ กลางเดือนสิบสอง ซึ่งในช่วงนี้น้ำเริ่มลดและข้าวปลาอาหารกำลังอุดมสมบูรณ์ จึงพร้อมใจกันทำบุญทำทานและเล่นสนุกสนานรื่นเริง ส่วนทางภาคเหนือนิยมจัดเทศน์ในเดือนยี่ นอกจากจะเป็นประเพณีลอยกระทงแล้ว ยังมีประเพณี “ตั้งธัมมหลวง” หมายถึง การฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้มาประสูติแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา มีทั้งหมด ๑๓ และการเทศน์ที่นิยมกันมากคือเรื่อง มหาชาติหรือ เวสสันดรชาดก” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติ

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ จะเริ่มต้นด้วยการที่เจ้าของกัณฑ์จะนิมนต์พระที่เทศน์เฉพาะกัณฑ์นั้นๆ มาเทศน์ เรียก “เทศน์กัณฑ์” “ทำนองที่ใช้เทศน์แบบพื้นเมืองเรียกตามแบบล้านนาว่า “ระบำ” การเรียกชื่อกัณฑ์ ทางภาษาเหนือเรียกว่า “ผูก” ด้วยเหตุที่เทศน์มหาชาติเป็นที่นิยม จึงมีนักปราชญ์ฉบับล้านนาแต่งธรรมเป็นจำนวนถึงประมาณ ๑๕๐ ฉบับหรือสำนวน เช่น ฉบับวิงวอนน้อย วิงวอนหลวง วิงวอนตอนกลาง หึงแก้วมโนวอน ท่าแป้น ริมคง สร้อยสังกร เป็นต้น ส่วนฉบับที่เป็นภาษาบาลีล้วนเรียกว่า “คาถาพัน”

๑) ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดก โดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบๆ ธรรมาสน์ ประดับธงทิว และราวตี ฉัตร ตามสมควร

๒) ตั้งชั้นสาครใหญ่ หรือจะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำนี้ตั้งหน้าธรรมาสน์ กลางบริเวณพิธี

๓) เตรียมเทียนเล็กๆ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวนเท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึงคราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็เอาเทียนมัดนั้นออกจุดบูชาติดรอบๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบกัณฑ์ให้หมดมัดพอดี ครบ ๑๓ กัณฑ์ถ้วน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็กๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์เช่นอย่างเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยมอย่างเทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้นๆ การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ

กิจกรรมที่จัดในงานเทศน์มหาชาติจังหวัดน่าน

ในงานเทศน์มหาชาตินั้นนอกจากจะมีกิจกรรมการเทศน์แล้ว นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่ทุกภาคส่วนของจังหวัดน่าน จัดทำขึ้นมาเพื่อสร้างความสามัคคีและเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง โดยมีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑) พิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะนั้นมักนิยมทำกันในสมัยเมื่อ บุตรหลานของตนเจริญวัยอยู่ในระหว่างอายุ ๑๒ - ๑๕ ปี ทำให้เด็กสืบความเป็นพุทธศาสนิกตามสกุล โดยมักจะส่งบุตรหลานของตนไปเพื่อศึกษาหรือเพื่อประโยชน์ใดๆ ก็ตาม ซึ่งจะต้องจากไปนานแรมปี เช่น ไปศึกษาในต่างประเทศ เพื่อที่จะปลูกฝังนิสัยของเยาวชนให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา เช่น อย่งที่โรงเรียนสอนวิชาสามัญและวิสามัญศึกษา จัดประกอบพิธีแก่นักเรียนที่เข้าศึกษาใหม่ในรอบปี

ประเพณีวิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้รวมเป็น ๔ วิธี คือ

๑. มีผู้มาทูลขอบวช พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ผู้นั้นถือเพศเป็นเสร็จพิธี

๒. ขอบวชต่อพระสาวก แล้วลั่นวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่ฟังที่ระลึก ๓ ทน เป็นเสร็จพิธี

๓. ผู้มีอายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขอบวช ก็บวชด้วยวิธีที่ ๒ สำเร็จเป็นสามเณร

๔. คฤหัสถ์ผู้ไม่ต้องการบวช ลั่นวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่ฟังที่ระลึก เป็นอุบาสกอุบาสิกา พุทธมามกะ พุทธามามิกา ตามเพศ ตามวัย

คำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีดังนี้ เอสาหัง ภันเต, สุจิริะปรินิพพุตัมปิ, ตัง ณะคะวันตัง สระระณัง คัจฉามิ, ธัมมัญจะ สังฆัญจะ พุทธะมามะโกติ, มัง สังโฆ ธาเรตุ ๆ คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น, แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว, ทั้งพระธรรมและ

พระสงฆ์, เป็นสภณที่ระลึกนั้บถือ, ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นพุทธมามกะ ผู้รับเอาพระพุทเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทเจ้า ฯ

“โดยปกติแล้วเมื่อมีงานเทศน์มหาชาติ ทางโรงเรียนในจังหวัดน่านก็จะมีกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อให้เยาวชนในจังหวัด มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม” คำสัมภาษณ์จากการประชุม ปฏิบัติการระดมสมอง

๒) การแสดงนิทรรศการวิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลก

กิจกรรมนี้คณะสงฆ์จังหวัดน่าน ร่วมกับจังหวัดน่าน ปกครองจังหวัดน่าน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน และพุทธสมาคมจังหวัดน่าน จะมีการจัดกิจกรรม “สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา” ในเทศกาลวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลกขึ้น

“..... ยกตัวอย่างเช่น ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ณ วัดภูมินทร์ และบริเวณช่วงเมืองน่าน โดยมีกิจกรรมประกอบด้วย นิทรรศการทางพระพุทธศาสนา การบรรยายธรรม การตอบปัญหาธรรมะ การสวดมนต์เจริญจิตตภาวนา การเทศน์มหาชาติ การสืบชะตา การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การแสดงพระธรรมเทศนา การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน การไหว้พระฟังธรรมะ สัจจรถานวัฒนธรรมสามัคคีครอบครัว และกิจกรรมต่างๆ อีกมากมาย เพื่อน้อมระลึกถึงเหตุการณ์ที่สำคัญขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น วันประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

นับว่าเป็นกิจกรรมการส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่น่านสนใจอย่างมาก ทั้งนี้ในการจัดนิทรรศการอาจจะมีการร่วมมือกันระหว่างวัดและโรงเรียนในเขตพื้นที่ เพื่อเป็นการส่งเสริมความสามัคคีปรองดองและสร้างเครือข่ายในการเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่พระธรรมภายในจังหวัดน่านอีกทางหนึ่ง

๓) กิจกรรมธรรมะม่วนใจ๋

คณะสงฆ์จังหวัดน่าน ได้ขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยหน่วยอบรมประชาชน ได้จัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโครงการ “ธรรมะม่วนใจ๋” โดยจะมีการจัดในวันที่มีการเทศน์มหาชาติ และวันพระโดยเป็นโครงการต่อเนื่องที่ได้มีการจัดในพื้นที่จังหวัดน่านในหลายอำเภอ

๔) สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ

กิจกรรมนี้มีความตระหนักว่าการสวดมนต์เป็นกุศโลบายสำคัญที่ใช้ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ทำให้ทุกคนรู้จักคิด รู้จักทำต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน เป็นการเสริมสร้างคุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความสามัคคี ที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างศาสนิกชนกับหลักธรรมคำสอนเข้าด้วยกัน และในหลักเศรษฐกิจพอเพียง

บทสวดทำนองสรภัญญะเป็นบทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของพระรัตนตรัย มีท่วงทำนองที่ไพเราะ ก่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจ ผู้สวดจะมีความเบิกบานใจ สงบและเป็นสุข ซึ่งเป็นการปิดกั้นมิให้ประพฤตินสิ่งที่ไม่ดีไม่งามทั้งปวง

ทั้งนี้นโยบายของรัฐบาลที่เน้นการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรมในระดับเยาวชน ให้ความสำคัญแก่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมให้ศาสนาได้ทำหน้าที่ในการกล่อมเกล่า เสริมสร้างและยกระดับจิตใจของเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้น ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กและ

เยาวชนให้มีโอกาสได้สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ เพื่อได้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย ศึกษาและนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปกล่อมเกลาจิตใจ ประพฤติปฏิบัติขัดเกลานิสสัยให้เป็นเยาวชนที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคต

"ในการสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ จะมีนักเรียนแต่ละโรงเรียนส่งเข้าประกวดโดยมีการตัดสินความถูกต้องของอักขระ ความถูกต้องของจังหวะ รู้จักรวรรคตอนว่าตรงไหน ควรหยุด ตรงไหนไม่ควรหยุด ตรงไหนควรว่าติดต่อกันไป ตรงไหนควรเอื้อน โดยจังหวะที่ถือว่าผิดจังหวะที่ว่าซ้ำยืดยาด หรือเร็วจนเกินไป และหยุดในแต่ละวรรคนานเกินไป ความถูกต้องของทำนอง ความไพเราะของน้ำเสียง ความพร้อมเพรียงขณะสวด ท่าทางขณะสวด มารยาทคือต้องมีกิริยาที่เข้าไปในสถานที่แข่งขันสวดมนต์ การเดินเข้าไปที่ประชุม การเดินเข้า การนั่งคุกเข่า การกราบพระรัตนตรัย การทำความเคารพต่อธงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์ " คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

๕) การแสดงตีกลองสะบัดชัย หรือกิจกรรมแข่งขันตีกลองปูจา

กลองสะบัดชัย เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ ดิยามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะ ทำนองที่ใช้ในการตีกลองสะบัดชัยโบราณมี ๓ ทำนอง คือ ชัยเกรี, ชัยดีถี และชนะมารการตีกลองสะบัดชัยเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาอย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะพบเห็นในขบวนแห่หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านในระยะหลังโดยทั่วไป ลีลาในการตีมีลักษณะโลดโผนเร้าใจมีการใช้อวัยวะหรือส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น ศอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการตีด้วย ทำให้การแสดงการตีกลองสะบัดชัยเป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้ชม จนเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

บทบาทและหน้าที่ของกลองสะบัดชัยจากหลักฐานทางวรรณกรรมดังกล่าวแสดงว่าแต่เดิมนั้นเกี่ยวพันกับฝ่ายอาณาจักรกษัตริย์ หรือเจ้าเมืองและกองทัพทั้งนั้น ต่อมาเมื่อสถาบันกษัตริย์เจ้าเมืองของล้านนาถูกลดอำนาจจนสูญไปในที่สุด กลองสะบัดชัยซึ่งถือว่าเป็นของสูง จึงเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ไปอยู่กับ ศาสนจักร ซึ่งมีบทบาทคู่กับ " อาณาจักร มาตลอดศาสนสถานของพุทธศาสนา คือ วัด ฉะนั้นวัดจึงน่าจะเป็นสถานที่รองรับกลองสะบัดชัยมาอีกทอดหนึ่ง และเมื่อเข้าไปอยู่ในวัดหน้าที่ใหม่ที่เพิ่มขึ้น คือ ตีเป็น " พุทธบูชา จนได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า กลองบูชา (อ่าน ก่องปูจา) เวลาตีก็บอกว่า ตีกลองบูชา กระนั้นก็ตามหลายแห่งยังพูดว่า ตีกลองสะบัดชัย อยู่ดี

องค์ความรู้เกี่ยวกับกลองในล้านนา มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนานเพราะกลองมีบทบาทหน้าที่ในสังคมล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านราชการสงคราม การเป็นอาณัติสัญญาณในกิจกรรมการสื่อสารในพิธีกรรม การบอกสัญญาณวันโกนวันพระ และการให้ความรื่นเริงบันเทิงหรือการแสดงศิลปวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนดาบ การฟ้อนเชิง การฟ้อนหอก การฟ้อนลาย การฟ้อนผางประทีป เป็นต้น นอกจากนี้ในอดีตยังไม่มีระบบการสื่อสารที่ทันสมัย จึงอาศัยกลองเป็นสื่อในกิจกรรมต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกลองกับชุมชนล้านนา เห็นได้ชัดเจนในงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนา ที่มักมีการประโคมกันอย่างครึกครื้นทำให้ผู้คนเกิดความปีติยินดีในงานบุญประเพณีนั้นๆ ดังนั้น กลองจึงเป็นเครื่องดนตรีประจำพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา กลองบูชา หรือ กลองปูจามีประวัติและความเป็นมาไม่ชัดเจนว่าเกิดขึ้นในสมัยใด รู้แต่เพียงว่าเป็นกลองโบราณชนิดหนึ่ง ซึ่งได้มีการพัฒนารูปร่าง และลักษณะการตีของกลองมาอย่างต่อเนื่อง โดยจากกลองใบใหญ่ใบเดียว ใช้ตีเป็นเครื่องส่งสัญญาณในการจัดกระบวนทัพหรือโจมตีข้าศึกของกองทัพในเวลาสงคราม ตีส่งสัญญาณบอก

ชาวแก่งชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือดนตรีประกอบมหรสพ เป็นเครื่องประกอบฉลองชัยชนะ และความสนุกสนาน ฯลฯ วิธีตีหรือจังหวะการตี เรียกว่า “สะบัดชัย” กลองชนิดนี้ จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กลองสะบัดชัย เมื่อไม่มีการรบทัพจับศึก ก็ได้พัฒนาทั้งรูปร่างลักษณะ จังหวะการตี และได้นำมาอยู่ฝ่ายศาสนจักรใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เรียกว่า กลองบูชา ก่องปูชา หรือ กลองปูชา ต่อมาได้พัฒนาเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การตีเพื่อให้เกิดความบันเทิงสนุกสนาน ตามงานบันเทิงต่างๆ สามารถพบเห็นได้ในขบวนแห่ หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านโดยทั่วไปกลองบูชาใช้ตีได้หลายโอกาสทั้งในพิธีกรรมทางศาสนาและงานต่างๆ ของชาวบ้าน และงานรัฐพิธีของทางราชการกลองบูชา (กลองปูชา) เป็นกลองของคนเมืองน่าน ที่ใช้ตีเป็นพุทธบูชาซึ่งเป็นกลองประจำวัดและอยู่คู่กับพุทธศาสนาในเมืองน่านและถิ่นล้านนามาช้านาน

“.....กลองที่มีความสำคัญในระดับหมู่บ้าน และระดับเมือง เพราะเป็นกลองตีบอกสัญญาณต่างๆ อาทิ บอกเหตุข้าศึกเข้าโจมตีเมือง น้ำท่วม ไฟไหม้ เรียกประชุม บอกเวลา บอกเหตุสำคัญที่เกิดขึ้นในวัด หรือบอกเหตุในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และในอดีตกลองชนิดนี้ ยังมีบทบาทต่อสังคม ไม่จำเป็นต้องใช้กับพุทธศาสนาเท่านั้น ยังคงใช้เป็นสัญญาณบอกให้คนในชุมชนได้รับรู้ อาทิ หากอยู่ในช่วงศึกสงคราม ได้ยินเสียงตีกลองรัวเร็ว เป็นสัญญาณว่าอาจเกิดเหตุไฟไหม้ที่วัดหรือในหมู่บ้าน หรือในเมือง โจรปล้นบ้านหรือเมือง หากอยู่ในช่วงฤดูฝน ก็เป็นสัญญาณบอกเหตุน้ำท่วม” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

๖) การจุดบอกไฟดอก

หนึ่งประเพณี ที่คนน่านถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปีช่วงเทศกาลสงกรานต์ นั่นคือการแข่งบอกไฟดอก ซึ่งชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านช่วยกันทำขึ้น ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

“ในช่วงใกล้เข้าสู่ช่วงเทศกาลยี่เป็ง หรือประเพณีเดือนยี่ ตามวัดวาอารามและบ้านสล่าบอกไฟ จะมีการจัดเตรียมทำบอกไฟชนิดต่างๆ เพื่อใช้จุดเป็นพุทธบูชา บูชาพระเกศแก้วจุฬามณี จุดบูชาประกอบพิธีเทศน์มหาชาติหรือตั้งธรรมหลวง และเป็นเครื่องเล่นของเด็กๆ ล้านนา ทำให้บรรยากาศแห่งยี่เป็งเต็มไปด้วยสีสันที่สนุกสนาน บอกไฟล้านนา หรือดอกไม้ไฟที่ทำขึ้นมีหลายชนิด เช่น บอกไฟยิง บอกไฟข้าวต้ม บอกไฟหมื่น บอกไฟขึ้น บอกไฟจักจั่น บอกไฟดอก บอกไฟดาว บอกไฟน้ำตัน หรือบอกไฟมะขี้เภา บอกไฟข้างร่อง บอกไฟเทียน ... ส่วนเด็กๆก็มักจะเล่นบอกถบ หรือประทัด หรือจุดมะผาบ และสะโปก เพื่อให้เกิดเสียงดัง เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงว่าประเพณียี่เป็งมาถึงแล้ว” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

บอกไฟที่นิยมจุดบูชาในช่วงประเพณียี่เป็ง เน้นที่เกิดประกายแสงงดงาม เพราะใช้จุดในเวลากลางคืน ตั้งแต่พระอาทิตย์ลับฟ้าเป็นต้นไป บอกไฟที่นิยมจุด ได้แก่ บอกไฟยิง บอกไฟข้าวต้ม บอกไฟดอก บอกไฟดาว บอกไฟมะขี้เภา หรือบอกไฟน้ำตัน การทำบอกไฟแต่ละชนิดมีสูตรการทำซึ่งแตกต่างกันไปตามสูตรของสล่าหรือช่างแต่ละคน

๗) ถวายผ้าทิพย์หม่องค์พระธาตุ

ประเพณีผ้าขึ้นธาตุ คือการนำผ้าผืนยาวขึ้นไปหม่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวันสำคัญทางศาสนา ชาวพุทธในอินเดียนิยมเชื่อว่าการทำบุญและการกราบไหว้บูชาที่ให้ได้กุศลจริง จะต้องปฏิบัติต่อพระพักตร์และให้ใกล้ชิดกับพระพุทธรูปเจ้าให้มากที่สุด แม้พระพุทธรูปเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้วแต่ก็ยังมีสัญลักษณ์ของพระพุทธรูปอยู่ ได้แก่ พระบรมธาตุเจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น การกราบไหว้บูชาสิ่ง

เหล่านี้เท่ากับเป็นกราบไหว้บูชาพระพุทธเจ้าโดยตรงเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อว่าการนำผ้าไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ถือเป็นกราบบูชาที่ใกล้ชิดกับพระพุทธองค์

“ กิจกรรมจะมีตั้งแต่ พุทธศาสนิกชนชาวน่านอัญเชิญผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ ขบวนอัญเชิญ แห่เครื่องหลวงถวายสักการะผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ อย่างยิ่งใหญ่แบบโบราณ จัดขบวนอัญเชิญยาวถึงกว่า ๒ กิโลเมตร โดยมีพุทธศาสนิกชนนักท่องเที่ยวและ ประชาชนในจังหวัดน่านสนใจเข้าร่วมชมขบวนแห่พร้อมทั้งร่วมกันทำบุญอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวและชาวน่านที่เกิดในปี นักชัฏรปีเถาะหรือปีกระต่าย พวกกันมาทำบุญ พระมหาธาตุธาตุเจ้าภูเพียงแช่แห้งถวายเป็นพระราชกุศล และเพื่อความเป็นศิริมงคลแก่ ตนเองและครอบครัว ” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

๘) กิจกรรมแข่งขันตีกลองแោ

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมการแข่งขัน โดยมีตัวแทนภาคประชาชนเข้ามาร่วมในการแข่งขัน เพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ตลอดจนเป็นการสร้างสีสันในงานเพื่อให้สามารถเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น

กลองแោ เป็นกลองพื้นบ้านมีในภาคเหนือ มีลักษณะคล้ายกับกลองยาว แต่ใหญ่และยาวกว่ามาก ตัวกลองทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เป็นกลองชิงด้วยหนังหน้าเดียว มีหนังเส้นใหญ่ตึงหน้ากลองไว้โดยรอบยาวตลอดไหล่กลอง เอวคอด ตอนท้ายเรียวและบานปลายคล้ายรูปกรวย ช่วงท้ายของกลองกลิ้งคว้นเป็นปล้องๆ มีหลายขนาด โดยมีหน้ากลองกว้างประมาณ ๓๕-๔๐ ซม. ความยาวของไหล่กลองประมาณ ๗๕-๘๐ ซม. และความยาวช่วงท้ายประมาณ ๙๕-๑๐๐ ซม. กลองแោ เป็นชื่อเรียกที่มีความหมายถึง ลักษณะรูปร่างของหุ่นกลองที่คล้ายกับ "สะเอา" นอกจากนี้ยังมีชื่ออื่นเรียกขานแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บ้างก็เรียกตามรูปร่างลักษณะที่เห็น หรือเรียกตามเสียงที่ได้ยิน บ้างก็เรียกตามตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมา เช่น กลองเป็งมง, กลองตักเส็ง และกลองอืด เป็นต้น

การศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติ แขวงไชยบุรี

บุญชะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คือ งานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ ความดีที่ยั่งยืน อันมีผลสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษย์ชาติ เป็นสำคัญ ดังนั้น

“...บรรพชนไชยบุรี จึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษสืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาจนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษเป็นวัฒนธรรมสืบไป” คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

นอกจากนี้ยังเป็นการสังสรรค์ ระหว่างญาติพี่น้องจากแดนไกลสมกับคำกล่าวที่ว่า "เอาบุญชะเหวด พังเทศน์มหาชาติ" ในไชยบุรีนั้นจะมีการจัดเต็นท์ข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ โดยงานบุญพระเวสหรืองานบุญมหาชาติ คือ งานฟังเทศพระเวสสันดรชาดก อันเป็นชาดกที่ยิ่งใหญ่ชาวบ้านจะช่วยกันตกแต่งประดับประดาโรงธรรมด้วยดอกไม้ ใช้ดอกบัวประดับธรรมมาสน์ มีการจัดรูปขบวนแห่พระเวสสันดรและนางมัทรีออกจากป่าเข้าไปในเมืองไปสิ้นสุดที่พระอุโบสถ มีการเทศน์มหาเวสสันดรตลอดวัน

ประเพณีงานเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรีนั้น เรียกว่า “บุญพะเหวด” หรือ “บุญพระเวสส์” (มาจาก พระเวสสันดร) เป็นการจัดเพื่อรำลึกถึงพระเวสสันดร ผู้บำเพ็ญทานบารมีอันยิ่งใหญ่ ก่อนที่จะมาเสวยชาติเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าในชาติต่อมาซึ่งหัวใจในการจัดงานอยู่ที่การเทศน์มหาชาติ มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ หรือ ๑๓ ตอน ในพระเวสสันดร คือ กัณฑ์ทศพร, หิมพานต์, ทานกัณฑ์, วนปเวศน์, ชูชก, จุลพน, มหาพน, กุมาร, มัทรี, สักกบรรพ, มหาราช, ฉกษัตริย์ และนครกัณฑ์ เชื่อกันว่าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติจบในวันเดียวจะเป็นผู้มีบุญบารมี และผลแห่งบุญบารมีนั้นจะหนุนส่งให้ได้ไปเกิดในชาติภพของพระศรีอริยเมตไตรย์ ซึ่งเป็นดินแดนที่มีแต่ความงดงามและความสุข

“...บุญพะเหวด หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสอง แต่ถ้าถือเป็นเรื่องทาน ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ โดยจะจัดทำ บุญพะเหวด ปีละ ๑ ครั้ง ระหว่างเดือน ๓ เดือน ๔ ไปจนถึงกลางเดือน ๕ พุทธศาสนิกชนมาช่วยกันจัดตกแต่งศาลาหรือสถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพันท่อน มีการตั้งธงใหญ่ ไว้แปดทิศ และมีศาลเล็กๆ เป็นที่เก็บข้าวพันท่อน และเครื่องควาหวาน สำหรับ ผีเปรต และมารรอบๆ ศาลาการเปรียญจะแขวนผ้าพะเหวด เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร ตั้งแต่กัณฑ์ที่ ๑ ถึงกัณฑ์สุดท้าย” คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

งานเทศน์มหาชาตินิยมที่อัญเชิญพระอุปัชฌาย์ มาปกป้องคุ้มครองมิให้เกิดเหตุเภทภัยอันตรายทั้งปวง และให้โชคลาภแก่พุทธศาสนิกชนในการทำบุญมหาชาติ จึงมีการแห่พระอุปัชฌาย์ ซึ่งสมมุติว่า อัญเชิญมาจากสะดือทะเล นอกจากนั้นพุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้ มาร้อยเป็นมาลัย เพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาติและในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงามความดี จะได้อานิสงส์ไปเกิดในภพหน้า

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติ

“ฮีตหนึ่ง พอถึงเดือนสี่ได้ให้เก็บดอกบุปผา หามาลา
ดวงหอมสูตงเก็บไว้
อย่าได้โลคองนี้เสียศรีสุญเปล่า
หาเอาตากแดดไว้ได้ทำแท้สูคน
อย่าได้โลหนี่เว้นแนวคองตั้งแต่เก่า
ไฟทั้งหลายสิแล่นเข้าเฝ้าบ้านสิเส้อมสุญदै”

บุญพระเวส หรือ บุญมหาชาติ ซึ่งเป็นการทำบุญในเดือนสี่ บางครั้งก็เรียก “บุญเดือนสี่” ส่วนมากจะกระทำกันในเดือนสี่ แต่จะกำหนดเอาไว้วันใดนั้นแล้วแต่ความพร้อม เพราะว่าต้องมีการปรึกษาหารือและลงมติกันระหว่างผู้นำในหมู่บ้าน เช่น ผู้อาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพระสงฆ์ตลอดผู้ทรงวุฒิต่างๆ ในหมู่บ้านการทำบุญพะเหวด เป็นการทำบุญเนื่องด้วยการรำลึกถึงอดีตชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ได้เกิดมาเป็นพระเวสสันดร และได้บำเพ็ญทานบารมีอย่างแก่กล้า บรรพบุรุษชาวอีสานได้นำมาประสมประสานกับการละเล่นพื้นบ้านให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง

การกำหนดวันงาน มี ๒ วัน คือ วันโฮม (วันรวม) และ วันฟังเทศน์ ในวันโฮม ฝ่ายสตรีแม่บ้านเป็นผู้จัดบ้านเรือนไว้รับแขกบ้านอื่น เตรียมของหวาน หมากพลู บุหรี่ และที่นอนไว้คอย

รับแขกด้วย เพราะอาจจะจะมีผู้มาพักค้างคืน ส่วนฝ่ายชายซึ่งเป็นพ่อบ้านจะพากันไปเตรียมไว้ที่วัด จัดสถานที่ ทำที่ฟังเทศน์ ประดับประดาธรรมมาสน์ ปักธงทิวไว้รอบวัด และทำที่ห่ออุปัคต รูปนกรูปสัตว์ แขนงไว้ที่ศาลาการเปรียญ สำหรับพระภิกษุ-สามเณร ก็เตรียมสถานที่ต้อนรับพระภิกษุสามเณร ที่มาจากบ้านอื่น ที่จะต้องมาพักแรมเพื่อร่วมเทศน์ในวันรุ่งขึ้นพิธีห่ออุปัคต ในตอนเย็นของวันรวม

"...จะมีการอัญเชิญพระอุปัคตจากแหล่งน้ำมาสู่ศาลาวัด มีเรื่องราวกล่าวไว้ว่า ในอดีตพระอุปัคต ซึ่งเป็นพระเถระผู้ทรงฤทธิ์ นรมิตกฤฎิ อยู่กลางแม่น้ำใหญ่ สามารถปราบภูติผีปีศาจได้ ครั้งสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้รวบรวมพระบรมสาโรจนาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากที่ต่างๆ มาบรรจุไว้ในสถูปเจดีย์ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นใหม่เสร็จแล้ว จะทำการฉลองจึงทรงปริวิตกถึงมารผู้เป็นศัตรูคู่แ้วของพระพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งให้ไปนิมนต์ พระอุปัคตมาในพิธีฉลองนั้น เมื่อมารรู้ว่าพระเจ้าอโศกมหาราชจะฉลองสถูปเจดีย์ก็มาแสดงฤทธิ์โต้ตอบกับพระอุปัคต ครั้งสุดท้ายพระอุปัคตได้เนรมิตหนังสือแผ่นอกมารไว้ มารไม่สามารถแก้ให้หลุดได้ในที่สุดมารก็ยอมแพ้ พระอุปัคตจึงแก้หนังสือออกจากคอมาร และนำเอาตัวไปกักขังไว้บนยอดเขา การฉลองพระสถูปเจดีย์ ครั้งนั้นจึงปลอดภัยและสำเร็จลงด้วยดี ดังนั้น บุญพระเวทจึงนำเรื่องราวของพระอุปัคตมาเกี่ยวข้อง โดยถือความเชื่อจากเรื่องราวดังกล่าวนั้น จัดเป็นหอเล็กๆ ข้างในบรรจุอัฐิบริวารไว้ครบชุด เรียกว่า "ห่ออุปัคต" ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของศาลาการเปรียญ เพื่อให้งานบุญพระเวทมีความสงบเรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง" คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

การทำบุญพระเวท มีกิจกรรมเป็นขั้นตอน ดังนี้

๑. การใส่หนังสือ เมื่อได้กำหนดวันงานแล้ว จะกำหนดการใส่หนังสือ คือ เอาหนังสือใบลานหรือ "ลำพะเหวด" มาแบ่งย่อยๆ ออกประมาณ ๓๐-๔๐ ผูกเป็นชุดแล้วนำเอาหนังสือที่แบ่งไว้ขึ้นไปให้ตามวัดต่างๆ เพื่อพระสงฆ์จากวัดนั้นๆ จะนำไปเทศน์ตามวันที่กำหนดไว้

"...พระจะทราบเองว่าใบลานชุดของตัวเองได้มานี้อยู่กัณฑ์ไหน เมื่อถึงผูกของตนก็จะนำขึ้นไปเทศน์และทั้งหมดนั้นจะเป็นอักษรตัวธรรม" การกระทำเช่นนี้เรียกว่า "การใส่หนังสือ" คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

๒. การแห่พระเวท และการแห่ข้าวพันก้อน ในตอนเย็นของวันโฮมจะมีการไปรวมกันที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งสมมติกันว่าเป็นป่า ตามเรื่องราวในพระเวสสันดรชาดกและพากันแห่ผ้าซึ่งเขียนภาพเป็นเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เข้าสู่หมู่บ้าน ตามระยะทางจะมีผู้ตั้งหม้อน้ำหอมไว้สำหรับให้ผู้ที่แห่พระเวทไว้เอาดอกไม้จุ่มเป็นการบูชาพระเวสสันดร พอถึงบริเวณวัดก็จะนำผ้าไปขึงไว้บริเวณรอบศาลาการเปรียญหมู่บ้านบางแห่งจะแห่ข้าวพันก้อนไปด้วย แต่ส่วนใหญ่นิยมแห่ข้าวพันก้อนในตอนเช้ามีดของวันรุ่งขึ้น "ข้าวพันก้อน" หมายถึง ข้าวเหนียวทำเป็นก้อนเล็กๆ โดยการแบ่งคนละกัณฑ์ หรือคุ่มละ ๕ กัณฑ์ ก็ได้ แล้วไปจัดทำข้าวมาตามจำนวนพระคาถาในแต่ละกัณฑ์บ้านละเล็กบ้านละน้อยเข้ากันได้ ๑,๐๐๐ ก้อน และนำมาถวายพุทธบูชา ในวันเทศน์มหาชาติ เป็นการบูชา "พระคาถา" และมีชื่อดังนี้ ๑) ทศพร ๑๙ พระคาถา ๒) หิมพานต์ ๑๓๔ พระคาถา ๓) ทานกัณฑ์ ๒๐๙ พระคาถา ๔) วณปเวส ๕๗ พระคาถา ๕) ชูชก ๗๙ พระคาถา ๖) จุลพน ๓๕ พระคาถา ๗) มหาพน ๘๐ พระคาถา ๘) กุมาร ๑๐๑ พระคาถา ๙) มัทรี ๙๐ พระคาถา ๑๐) สักกบรรพ ๔๓ พระคาถา ๑๑) มหาราช ๖๙ พระคาถา ๑๒) ฉกษัตริย์ (หกษัตริย์) ๓๖ พระคาถา ๑๓) นครกัณฑ์

๔๖ พระคาถา นอกจากนี้ยังมีธงทิวอีก ๑,๐๐๐ ผืนซึ่งมีจุดประสงค์ให้ครบ ๑,๐๐๐ คาถาเหมือนกับ ข้าวพันก้อน จะปักไว้หน้าพระพุทธรูป หรือตามธรรมมาสน์ หรือวางไว้ตามต้นเสาธงทิว ธงทิว ทำเป็น รูปช้าง ม้า เจดีย์ และอื่นๆ ซึ่งให้ยาวประมาณ ๑๐ เมตร ปักอยู่บนรอบบริเวณวัด

ขั้นตอนพิธีทำ เมื่อกำหนดวันจัดงาน ชาวบ้านจะช่วยกันหาดอกไม้มาตากแห้งไว้ ช่วยกัน ผานดอกโน (ทำจากลำต้นหม่อน) งานนี้เป็นงานใหญ่ทำติดต่อกัน ๓ วัน

วันที่ ๑ ของงาน ตอนเย็น (บ่ายๆ) จะมีการแห่พระอุปคุตรอบบ้านให้ชาวบ้านได้ สักการบูชา แล้วนำไปประดิษฐานไว้ห่ออุปคุต ภายในบริเวณงานเพราะเชื่อว่าเป็นพระเถระผู้มีฤทธิ์ นิรมิตกุฏิอยู่กลางแม่น้ำมหาสมุทร สามารถขจัดเภทภัยทั้งหมดได้

วันที่ ๒ ของงานเป็นการแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง แต่ละคุ้มวัดจะจัดขบวนแห่ แต่ละ กัณฑ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์แห่รอบเมือง ตอนเย็นมีมหรสพสมโภช ในวันที่ ๒ ที่ ๓ จะมีโรงทานเลี้ยงข้าวปุ้น บุญผะเหวด ผู้คนที่มาในงานกินได้ตลอดเวลา (ฟรี) มีชาวบ้าน ร้านค้า และหน่วยงานราชการมาตั้ง โรงทานมากมาย

วันที่ ๓ ของงานเริ่มตั้งแต่เช้ามืด ประมาณตี ๔ ชาวบ้านจะนำข้าวเหนียวมาปั้นเสียบไม้ จำนวน ๑,๐๐๐ ก้อน เพื่อเอาบูชากัณฑ์เทศน์ คาถาพัน เรียกว่า "ข้าวพันก้อน" ชาวบ้าน จะพากันแห่ ข้าวพันก้อนรอบศาลาวัด มีหัวหน้ากล่าวคำบูชา ดังนี้ "นะโม นะโม จอมไตรปิฎก ยกออกมาเทศนา ธรรม ขึ้นหมากเบ็งงานสะพาส ข้าวพันก้อนอาตมาบูชา ซาเฮฮา สามดวงยอดแก้ว ข้าไหว้แล้วถวายอาต มาบูชา สาธุ" ว่าดังนี้ไปเรื่อยๆ จนครบ ๓ จบ แล้วนำขึ้นไปศาลาโรงธรรม แล้วญาติโยมพากันทำวัตรเช้า อารารณาศีลอารารณาเทศน์ โดยอารารณาเทศน์พระเวสโดยเฉพาะ การอารารณาเทศน์พระเวสนั้น ถ้าไม่ต้องว่ายาวจะตัดบทสั้นๆ ก็ได้ ให้ขึ้นตรง "อาทิกัลยาณังฯ เปฯ อาราธนัง กโรม"

แล้วพระสงฆ์จะเริ่มเทศน์สังกาด เป็นการพรรณนาอายุกาลของพระพุทธศาสนาเริ่มแต่ต้น จนถึงอันตรธาน เมื่อเทศน์สังกาดจบแล้วจึงเริ่มเทศน์กัณฑ์เทศน์ไปจนจบจนครบ กัณฑ์ อันเป็นกัณฑ์ที่ ๑๓ เทศน์แต่เช้ามืดไปจนค่ำ จบแล้วจัดขันของขมาโทษพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธี ในวันที่ ๓ นี้เอง ชาวบ้านชาวเมืองจะแห่กัณฑ์หลอนมาร่วมถวายกัณฑ์เทศน์ตลอดทั้งวัด

กัณฑ์เทศน์จะมี ๒ ลักษณะ

๑. กัณฑ์หลอน เป็นการแห่กัณฑ์เทศน์มาถึงบริเวณที่พระกำลังเทศน์ก็ถวายกัณฑ์เทศน์ โดยไม่เจาะจงว่าจะเป็นพระสงฆ์รูปใด

๒. กัณฑ์จอบ เป็นกัณฑ์เทศน์ที่กลุ่มผู้ถวายปรารภจะถวายเฉพาะภิกษุที่ตนชอบ เคารพ ศรัทธา จึงมีการส่งคนไปสอดแนมว่าขึ้นเทศน์หรือยัง ภาษาอีสานเรียกว่า "จอบ" แอบดู จึงเรียกกัณฑ์ เทศน์ประเภทนี้ว่า "กัณฑ์จอบ"

กิจกรรมที่จัดในงานเทศน์มหาชาติ

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานประเพณีนั้นล้วนแต่เป็นการเผยแพร่ศาสนาและการสร้างความ สามัคคีของบุคคลในแขวงไชยบุรี

๑) ขบวนแห่พระอุปคุตรอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา

ในวันแรกของการจัดงานจะมีการแห่พระอุปคุตรอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา แล้ว นำไปประดิษฐานไว้ห่ออุปคุต

"...เป็นพระเถระสำคัญองค์หนึ่ง(พระอุปัคฺต) ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (ผู้นำกองทัพธรรมแผ่กระจายไปทั่วโลก) เป็นพระเถระผู้เปี่ยมด้วยพุทธานุภาพ และฤทธิ์เดช เกரியงไกรสามารถปราบพญามารและกำจัดสิ่งชั่วร้ายที่จะมาทำลายพิธีกรรมใหญ่ๆ มาแต่ครั้งโบราณ"

๒) ประกวด "นางสาวงามบุนพะเหวด"

ภายในงานเทศน์การนั้นได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสนุก รื่นเริง และเป็นการสร้างความสามัคคีกันระหว่างประชาชนทุกวัย และระหว่างประชาชนและวัด

"...งานประกวดนางสาวบุนพะเหวดนั้นเป็นการประกวดที่มีความคล้ายคลึงการประกวดนางงามทั่วไป โดยมีจุดประสงค์ในการจัดที่เพื่อสร้างให้ชุมชนมีความสามัคคีกัน ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ และสร้างสีสันเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงวัด และพระพุทธศาสนาได้ง่าย มากขึ้น"

คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

การวิเคราะห์และวางแผนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาการเทศน์

เนื้อหาในการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง "เรื่องพระเวสสันดรชาดก" กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเป็นคำสอนประเภทบุคลาธิษฐาน คือยกตัวละครขึ้นมาเล่าแล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปในการเล่าเรื่องนั้นๆ แต่จะแตกต่างกันที่จังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนรวมถึงจังหวัดน่าน จะมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือที่เรียกว่า "ระบำ" เอกลักษณ์ของทางเมืองน่าน เรียกว่า "ระบำช้างข้ามทุ่ง" คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับช้างที่ค่อยๆ เยื้องย่างผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ แต่ที่แขวงไชยบุรี จะเป็นทำนองที่มีคำคล้องจองภาษาร่าย เป็นคำขับลำของหมอผีในพิธีสู่ขวัญ แล้วถูกพัฒนาเป็นคำและทำนองอ่านโองการของพราหมณ์กับเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ และคำขับลำมีพัฒนาการต่อไปเป็นหมอลำ ที่ลำทำนองต่างๆ ซึ่งมีลูกคอและเสียงโหยหวน ทำนองดังกล่าว เรียกว่า "แหล่พะเหวด"

"...ชาวบ้านจะไปนิมนต์พระเสียงดีมาเป็นพิเศษเรียกว่า "เทศน์เสียง" พระนักเทศน์เสียงเก่าๆ เป็นพระนักเทศน์อาชีพ มีผู้ฟังนิยมมากเหมือนกับ "หมอลำ" ที่ลำเก่งๆ ชาวอีสานถือคติว่าผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติครบพันพระคาถาในวันเดียว ผู้นั้นจะมีบุญบารมีมาก ไม่ตกนรก และจะได้ไปเกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าองค์สุดท้าย คือ พระศรีอริยเมตไตรย หรือ ที่ชาวอีสานเรียกว่า พระศรีอารยการเทศน์มหาชาติในวันดีจะเทศน์ให้จบทั้งพระพันคาถาในวันเดียว ตั้งแต่เวลาเช้ามีตจนถึงค่ำมีตเลยทีเดียว" คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเพณีเทศน์มหาชาติ

"...การเทศน์ของไชยบุรีนั้น มีทำนองคล้ายสรภัญญะ ในประเทศไทย หากแต่อยู่ที่ไชยบุรีไม่ได้มีคำ ครู-ลูกุ่ แบบวสันตดิลกฉันทที่ไทยสวดหรือร้องกัน" คำสัมภาษณ์จากการประชุมปฏิบัติการระดมสมอง

ทำนองเทศน์มหาชาติแบบลาว ส่งแบบแผนลงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ใน พ.ศ.๑๗๐๐ แต่เดิมทำนองเทศน์มหาชาติแบบดั้งเดิมเก่าสุดเป็นวัฒนธรรมลาวลุ่มแม่น้ำโขง สมเด็จฯ กรมพระยาดำรง

ราชานุกาฬ มีนิพนธ์ว่า "พระเวศน์เวสสันดรชาดกโดยทำนองต่างๆ เห็นจะมีทางเมืองลาวก่อน แล้วจึงแพร่หลายลงมาข้างใต้"

นอกจากนั้นในส่วนของเนื้อหาในการเทศน์นั้นมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก จึงสามารถสรุปความคล้ายคลึงของเนื้อหาการเทศน์ได้ดังนี้

ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์การเทศน์มหาชาติ คือการมหากุศลที่เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อ ผลประโยชน์สูงอันไพศาลของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญเป็นเทศกาลที่คงความหมายอย่างแท้จริง

การเทศน์ทุกกัณฑ์จะมีผู้เป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ถวาย เมื่อพระที่ตนรับกัณฑ์เทศน์ขึ้นเทศน์เจ้าภาพจะจุดเทียนบูชาคาถาว่านข้าวตอกข้าวสาร การเทศน์ในสมัยก่อนพระเจ้าของกัณฑ์จะอ่านจากอักษรธรรม (อักษรลาว) ซึ่งจารลงบนใบลานเป็นแผ่นยาว คำว่า "จาร" มาจากภาษาเขมร แปลว่า การเขียนด้วยเหล็กแหลมบนใบลาน แต่ปัจจุบันจะนิยมพิมพ์ลงบนใบลานเป็นตัวหนังสือไทยปัจจุบัน เป็นเรื่องราวในแต่ละกัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสำหรับพระรุ่นใหม่

เมื่อจบกัณฑ์จะตีฆ้องเป็นสัญญาณ การเป็นเจ้าของกัณฑ์ในหมู่บ้านในชนบทอาจแบ่งเจ้าภาพเป็นคุ้ม เรื่องราวและประวัติความเป็นมาแต่ละกัณฑ์มีดังนี้

กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร ภาคสวรรค์ พระนางผุสดีเทพอัปสรสิ้นบุญท้าวลักกะเทวราช สวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร้อมให้พร ๑๐ ประการ คือให้ได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสิริราชแห่งนครลี้พี ขอให้มิจักขุดำจุนัยน์ตาลูกเนื้อ ขอให้มิคว่ำดำเนิน ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้มิไอรสที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีใจบุญ ขอให้มิครรภ์ที่ผิดไปจากสตรีสามัญคือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มิถันงามอย่ารู้ดำและหย่อนยาน ขอให้มิเกศาดำเนิน ขอให้มิผิวงาม และข้อสุดท้ายขอให้มิอำนาจปลดปล่อยนรกโทษได้

กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช้างปัจจัยนาค ประชาชนลี้พี โกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่ข้างกต พระนางเทพผุสดีได้จุติลงมาเป็นราชิดา ของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์ได้ ๑๖ ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสญชัย แห่งสิริรัฐนคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า "เวสสันดร" ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางช้าง ฉันทันต์ตกลูกเป็นช้างเผือกขาวบริสุทธิ์ จึงนำมาไว้ในโรงช้างต้นคูบารมี ให้นามว่า "ปัจจัยนาค" เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ ๑๖ พรรษา ราชบิดาก็กราชสมบัติให้ครอบครอง และทรงอภิเษกกับนางมัทรี พระราชบิดาราชวงศ์มัททราช มีพระโอรส ๑ องค์ชื่อชาลี ราชิดาชื่อกัณหา พระองค์ได้สร้างโรงงาน บริจาคทานแก่ผู้เชิญใจ ต่อมาพระเจ้ากาลิงคะแห่งนครกาลิงครรัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช้างปัจจัยนาคพระองค์จึงพระราชทานช้างปัจจัยนาคแก่พระเจ้ากาลิงคะ ชาวกรุงสญชัย จึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร

กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนที่พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี ชาลีและกัณหาออกจากพระนคร จึงทูลขอพระราชทานโอกาสบำเพ็ญมหาสัตตกทาน คือ การให้ทานครั้งยิ่งใหญ่อันได้แก่ ช้าง ม้า โคนม นารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถุถาวรณต่างๆ รวมทั้งสุราปานอย่างละ๗๐๐

กัณฑ์ที่ ๔ วนประเวศ เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบายพระพักตร์สู่เขาวงกต เมื่อเดินทางถึงนครเจตราชวังสี่กษัตริย์จึงแวะเข้าประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชวังทูลเสด็จครองเมือง แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ และเมื่อเสด็จถึงเขาวงกตได้พบศาลาอาศรมซึ่งทำวชิษณุกรรมเนรมิตตามพระบัญชาของท้าวสักกะเทวราช กษัตริย์ทั้งสี่จึงทรงผนวชเป็นฤๅษีพำนักในอาศรมสืบมา

กัณฑ์ที่ ๕ ชุชก เป็นกัณฑ์ที่ชุชกได้นางอมิตตามาเป็นภรรยา และหมายจะได้โอรสและธิดา พระเวสสันดรมาเป็นทาส ในแคว้นกาลิงคะมีพราหมณ์แก่ ชื่อชุชก พำนักในบ้านทุนวิฐะ เทียวขอทานตามเมืองต่างๆ เมื่อได้เงินถึง ๑๐๐ กหาปณะ จึงนำไปฝากไว้กับพราหมณ์ผู้เมีย แต่ได้นำเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว เมื่อชุชกมาทวงเงินคืนจึงยกนางอมิตดาลูกสาวให้แก่ชุชก นางอมิตดาเมื่อมาอยู่ร่วมกับชุชก ได้ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี ทำให้ชายใน หมู่บ้านเปรียบเทียบกับภรรยาตน หญิงในหมู่บ้านจึงเกลียดชังและรุมทำร้ายทุบตี นางอมิตดา ชุชกจึงเดินทางไปทูลขอกัณหาขาลีเพื่อเป็นทาสรับใช้ เมื่อเดินทางมาถึงเขาวงกตก็ถูกขัดขวางจากพรานเจตบุตรผู้รักษาประตูป่า

กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน เป็นกัณฑ์ที่พรานเจตบุตรหลงกลชุชก และชี้ทางสู่อาศรมจุดดาบส ชุชกได้ชุกลักพริกขิงแก่พรานเจตบุตรอ้างว่าเป็นพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงสยชัย จึงได้พาไปยังต้นทางที่จะไปอาศรมฤๅษี

กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชุชกหลอกล่ออจูดฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรม พระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไปหา เมื่อถึงอาศรมฤๅษี ชุชกได้พบกับอจูดฤๅษี ชุชกใช้คารมหลอกล่อจนอจูดฤๅษีจึงให้ที่พักหนึ่งคืนและบอกเส้นทางไปยังอาศรมพระเวสสันดร

กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่แม่ชุชก พระนางมัทรีฝันร้ายเหมือนบอกเหตุแห่งการพลัดพราก รุ่งเช้าเมื่อนางมัทรีเข้าป่าหาอาหารแล้ว ชุชกจึงเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมาร สองกุมารจึงพากันลงไปซ่อนตัวอยู่ที่สระ พระเวสสันดรจึงลงเสด็จติดตามสองกุมาร แล้วจึงมอบให้แก่ชุชก

กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือดอนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชุชก พระนางมัทรีเดินเข้าไปหาผลไม้ในป่าลึก จนคล้อยเย็นจึงเดินทางกลับอาศรม แต่มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทาง จนค่ำเมื่อกลับถึงอาศรมไม่พบโอรส พระเวสสันดรได้กล่าวว่ นางนอกใจ จึงออกเที่ยวหาโอรสและกลับมา สิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์ พระองค์ทรงตกพระทัยลืมนอนว่าเป็นดาบสจึงทรงเข้าอุ้มพระนางมัทรีและทรงกันแสง เมื่อพระนางมัทรีฟื้นจึงถวายบังคมประทานโทษ พระเวสสันดรจึงบอกความจริงว่าได้ประทานโอรสแก่ชุชกแล้ว หากชีวิตไม่สิ้นคงจะได้พบ นางจึงได้ทรงอนุโมทนา

กัณฑ์ที่ ๑๐ สักกบรรพ เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี แล้วถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการท้าวสักกะเทวราชเสด็จแปลงเป็นพราหมณ์เพื่อทูลขอพระนางมัทรี พระเวสสันดรจึงพระราชทานให้ พระนางมัทรีก็ยินดีอนุโมทนา เพื่อร่วมทานบารมีให้สำเร็จ พระลัมโพธิญาณ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวสะท้าน ท้าวสักกะเทวราชในร่างพราหมณ์จึงฝากนางมัทรีไว้ยังไม่รับไป ตรัสบอกความจริงและถวายคืนพร้อม ถวายพระพร ๘ ประการ

กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จนิวัติถึงมหานครสีพี เมื่อเดินทางผ่านป่าใหญ่ชุชกจะผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตนเองปีนขึ้นไป

นอนต้นไม้ เหล่าเทพเทวดาจึงแปลงร่างลงมาปกป้องสองกุมาร จนเดินทางถึงกรุงสรีดิ์ พระเจ้ากรุงสรีดิ์ เกิดนิมิตฝันตามคำทำนายยังความปิติปราโมทย์ เมื่อเสด็จลงหน้าลานหลวงตอนรุ่งเช้าทอดพระเนตร เห็นชุกพากุมารน้อยสององค์ ทรงทราบความจริงจึงพระราชทานค่าไถ่คืน ต่อมาชุกก็ดับชีพตักษัย ด้วยเพราะเดโชธาตุไม่ย่อย ซาลีจึงได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดานิวัติพระนคร ในขณะเดียวกัน เจ้านครลิงคะได้โปรดคืนช้างปัจจัย นาคแก่นครสรีดิ์

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกกษัตริย์ถึงวิญญูภาพสลบลงเมื่อได้พบหน้า ณ อาศรมดาบสที่เขาวงกตพระเจ้ากรุงสญชัยใช้เวลา ๑ เดือน กับ ๒๓ วันจึงเดินทางถึงเขา วงกต เสี่ยง ไห่ร้องของทหารทั้ง ๔ เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็นข้าศึกมารบนครสรีดิ์ จึงชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขา พระนางมัทรีทรงมองเห็นกองทัพพระราชบิดาจึงได้ตรัสทูลพระเวสสันดรและเมื่อ หกกษัตริย์ได้พบหน้ากันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพ ทำให้ป่าใหญ่สนั่นครื้นครืน ท้าวสักกะเทวราชจึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประพรมหกกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่หกกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดาพระเจ้ากรุงสญชัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรจึง ทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จกลับสู่สีพีนคร เมื่อเสด็จถึงจึงรับสั่งให้ชาวเมืองปล่อย ลัทธิที่กักขัง ครั้นยามราตรีพระเวสสันดรทรงปริวิตกว่า รุ่งเช้าประชาชนจะแตกตื่นมารับบริจาคทาน พระองค์จะประทานสิ่งใดแก่ประชาชน ท้าวโกสีย์ได้ทราบจึงบันดาลให้มีฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงมา ในนครสรีดิ์สูงถึงหน้าแข้ง พระเวสสันดรจึงทรงประกาศให้ประชาชนขนเอาไปตามปรารถนา ที่เหลือให้ ขนเข้าพระคลังหลวง ในกาลต่อมาพระเวสสันดรเสด็จราชสมบัติปกครองนครสรีดิ์ โดยทศพิธราชธรรม บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดพระชนมายุ

โดยสรุปแล้วภายใต้การเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรีไม่ได้มีความ แตกต่างอันในด้านเนื้อหา หากแต่จะแตกต่างกันในวิถีปฏิบัติและทำนองการสวดเท่านั้น

ข้อคิดที่ได้จากการเทศน์

การเทศน์เรื่อง พระเวสสันดร มีคติสอนใจหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องทานบารมี ทำให้ คนฟังมีความซาบซึ้งในเนื้อหาและสนุกสนานในทำนองเทศน์ไปด้วย การเทศน์งานประเพณีของชาว ไชยบุรี นอกจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และภาษาที่ไทย - ลาว มีความคล้ายคลึงกันแล้ว งานประเพณี ที่ต่างๆ ตลอดปีของลาวก็ดูไม่ต่างจากชาวไทยในภาคอีสานนัก เกือบทั้งหมดเป็นงานประเพณีที่ เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาเรียกกันว่า ฮีตสิบสอง ฮีต หมายถึง จารีต สิบสอง หมายถึง เดือนทั้ง ๑๒ เดือนในรอบหนึ่งปี จะเห็นได้ว่าคตินิยมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาโดยเฉพาะคติของการ ทำบุญให้ทานการกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดรความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมอยู่ใน สำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณาการ ทางศาสนาให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่ง ต่อกระบวนการเชื่อมต่อประเพณีหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ทำให้เกิดความกลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มี พระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

ดังนั้นแล้วการเทศน์ขาดเรื่องนี้มีคติธรรม สอนให้คนเราเพียรประกอบคุณงามความดี โดยมีทอถอย หากรู้จักสละทรัพย์บริจาคทานเนื่องนึกก็จะเป็นที่สรรเสริญทั่วไป คนโลกคนจิตบาป หยาบร้ายก็ต้องได้ภัยเพราะตัวเอง ดังชุก โดยมียาละเอียดข้อคิดที่ได้จากแต่ละกัณฑ์ดังนี้

กัณฑ์ทศพร ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ การทำบุญจักให้สำเร็จสมประสงค์ต้องอธิษฐานจิตตั้ง เป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ ความปรารถนาที่จะสำเร็จสมดังตั้งใจผู้นั้นต้องมีศีลบริบูรณ์ กล่าวคือ ๑. ต้องกระทำความดี ๒. ต้องรักษาความดีนั้นไว้ ๓. หมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น

กัณฑ์หิมพานต์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. คนดีเกิดมานำพาโลกให้ร่มเย็น ๒. โลกต้องการ ผู้เสียสละมีคุณนั้นหายจะบังเกิด ๓. การทำดียอมมีอุปสรรค "มารไม่มีบารมีไม่มาบารมียิ่ง แก่กล้า" ๔. จุดหมายแห่งการเสียสละอยู่ที่พระโพธิญาณมิหวั่นไหวแม้จะได้รับทุกข์

ทานกัณฑ์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ความรักของแม่ ความหวังของเมีย ๒. โทษทัณฑ์ ของการเป็นหม้าย คือถูกประณามหมิ่นอายถึงจบชีวิตด้วยการก่อกองไฟให้รุ่งโรจน์แล้วโดดฆ่า ตัวตาย ๓. เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม พึงยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว ๔. ยามบุญมีเขาก็ยก ยามตกต่ำเขาก็หยาม ชีวิตมีทั้งขึ้นบานและขึ้นขม

วนประเวศน์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ยามเห็นใจ ยามจน ยามเจ็บ ยามจากเป็นยามที่ ควรจะได้รับความเหลียวแล ๒. ผลดีของมิตรแท้ คือ ไม่ทอดทิ้งในยามเพื่อนทุกข์ ช่วยอุ้มชูยามเพื่อน อ่อนล้า ช่วยนุดตึงยามเพื่อนตกต่ำ ๓. น้ำใจของคนดี หากรู้จักว่าปกติสุขของคนส่วนมากจะตั้งอยู่ได้ เพราะการเสียสละของตน ก็สมัครสัดโอกาสและโชคลาภอันจะพึงได้ ด้วยความชื่นชม

กัณฑ์ชุก ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ของที่รักและหวงแหน ที่โบราณห้ามฝากผู้อื่นไว้คือ เงิน ม้า เมีย ยิ่งน้องเมียห้ามฝากเด็ดขาด อันตรายมาก ๒. ภรรยาที่ดียอมไม่ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ข้าวดำ น้ำตัก ฟืนตอกหักหา น้ำร้อน น้ำชาเตรียมไว้เสร็จ ๓. ของไม่คู่ควรยอมมีปัญญา ตำราหิโตปเทศ กล่าวไว้ว่า "ความรู้เป็นพิษเพราะเหตุที่ไม่ใช้ อาหารเป็นพิษเพราะเหตุไฟธาตุไม่ย่อย เมียสาวเป็นพิษ เพราะผิวแก่"

กัณฑ์จุลพน ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. มีอำนาจหากขาดปัญญายอมถูกหลอกได้ง่าย ๒. คนโง่ยอมเป็นเหยื่อของคนฉลาด ๓. ไว้ใจทาง วางใจคน จะจนใจตัว

กัณฑ์มหาพน ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ฉลาดแต่ขาดเฉลียว มีปัญญาแต่ขาดสติก็เสียที่ พลาดท่าได้ ๒. สงสารฉิบหาย เชื่อง่ายเป็นทุกข์ ๓. คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ ซื้อเสื้อให้ดูลาย

กัณฑ์กุมาร ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. ความเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ ไม่ผลีผลามเข้าไปขอรอ จนพระมัทรีเข้าป่าจึงเข้าเฝ้า เพื่อขอสองกุมาร เป็นเหตุให้ชุกประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา ดังภาษิตโบราณว่า "ข้าๆ จะได้พริ้วเล่มงาม ด่วนได้สามผลามมักพลิกแพลง" ข้าเป็นการนานเป็นคุณ ผู้รู้จักโอกาส มีมารยาท กล่าวหาญ ใจเย็น เป็นสำเร็จ ๒. พ่อแม่ทุกคนรักลูกเหมือนกัน แต่เป็นห่วงไม่ เท่ากัน ห่วงหญิงมากกว่าห่วงชาย เพราะท่านเปรียบไว้ว่า "ลูกหญิงเหมือนข้าวสาร ลูกชายเหมือน ข้าวเปลือก" ๓. สติ เติสั้ง นิวารณัง สติเป็นเครื่องป้องกันอันตรายทั้งปวงได้ ขันติ สาหสวารณา ขันติ ป้องกันความหุนหันพลันแล่นได้ เป็นเหตุให้พระเวสสันดรไม่ประหารชุกด้วยพระขรรค์ เมื่อถูกชุก ประณาม ๔. วิสัยหญิงนั้น แม้จะมากอยู่ด้วยเมตตากรุณา ชอบปลดเปลื้องทุกข์แก่ผู้อื่นก็จริงอยู่ แต่เว้น อย่างเดียว ที่ผู้หญิงนั้นไม่มีวันจะสละสิ่งนั้น คือ "ลูก"

กัณฑ์มัทรี ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ลูกคือแก้วตาดวงใจของผู้เป็นพ่อแม่ "ลูก ดีเป็นที่ชื่นใจ ของพ่อแม่ ลูกแ่พ่อแม่เข้าใจ" รักใคร่เลาจะเท่าพ่อแม่รัก ห่วงใดเลาจะเท่าพ่อแม่ห่วง หวงใดเลาจะเท่าพ่อแม่หวง ให้ใครเลาจะเท่าพ่อแม่ให้ เพราะฉะนั้นพึงเป็นลูกแก้ว ลูกขวัญ ลูกกตัญญู ที่ชาวโลกชื่นชม พรหมก็สรรเสริญฯ

กัณฑ์สักกบรรพ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ การทำดีแม้ไม่มีคนเห็น ก็เป็นความดีอยู่วันยังค่ำ ดุจดวงคำแม้วจะอยู่ในตู้โชว์ หรือในกำป็นก็เป็นทองคำอยู่นั่นเอง เข้าลักษณะว่าความ(ของ)ดี ดีเด็ด เหมือนเพชรเหมือนทอง ถึงไร้เจ้าของก็เหมือนตัวยัง ถึงใส่ตู้สุด ถึงซุดหลุมฝัง ก็มีวันปลั่งอะหลังฉั่งชู การทำความดีแม้ไม่มีคนเห็น แต่เทพยดาอารักษ์เบื้องบนท่านย่อมรู้

กัณฑ์มหาราช ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ย่อมได้รับความปกป้องคุ้มครองภัยในที่ทุกสถาน

กัณฑ์ฉกษัตริย์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ ๑. พรากมีวันพบ จากมีวันเจอ จากกันยามเป็นได้ เห็นน้ำใจจากกันยามตายได้เห็นน้ำตา ๒. การให้อภัยเป็นเพราะได้สำนึกเป็นเหตุให้ลบรอยร้าวฉาน บันดาลสันติสุขแก่ส่วนรวม ๓. สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้ผิด บรรพชิตยังรู้เปลอ ความผิดพลาด เป็นเรื่องของมนุษย์ แต่การให้อภัยเป็นวิสัยของเทวดา

นครกัณฑ์ ข้อคิดประจำกัณฑ์ คือ การทำความดี ย่อมได้รับผลดีตอบแทน การใช้ธรรมะ ในการปกครองย่อมทำให้เกิดความสงบร่มเย็น

ทั้งนี้การเทศน์ยังให้ประโยชน์ทางอ้อมอีกด้วย เช่น การใช้ถ้อยคำไพเราะ มีการเล่นคำ เล่นสัมผัสอักษร มีการใช้โวหารภาพพจน์ และการพรรณนาให้เกิดความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน รวมทั้ง เกิดจินตภาพชัดเจน สะท้อนให้เห็นค่านิยมแนวโลกุตตรธรรมของประชาชนว่า มีความปรารถนาจะ บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

กิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนา

การเทศน์มหาชาติแสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถิ่น โดยตรงอิทธิพลของประเพณีหลวงที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทาง สังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนสอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้น แบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกัน แต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบ ประเพณีหลวงตามธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนักเป็นพื้นเดิมของสังคมชานาอยู่ แล้วทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่างโดยที่ราชสำนักเองไม่ได้ มีเจตนาหรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใด

ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ในปัจจุบันประเพณีการเทศน์มหาชาติเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายใน ทุกพื้นที่และหน่วยงานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมคือ “วัด” ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางในชุมชน

จะเห็นได้ว่าจากกิจกรรมการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีนั้นมีกิจกรรม ที่เสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนาและเป็นกิจกรรมที่พยายามสอดแทรกให้ประชาชนสามารถเข้าถึง พระพุทธศาสนาได้ง่าย และกิจกรรมเหล่านั้นล้วนเป็นกิจกรรมที่สร้างความรื่นเริงและสร้างสีสันให้กับ งานเทศน์มหาชาติที่เป็นประเพณีที่สืบเนื่องกันมาอย่างช้านาน

กิจกรรมเสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนาของทั้ง ๒ แห่งนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ เป็นลักษณะของความรื่นเริง ไม่ว่าจะเป็นขบวนแห่การประกวดนางงาม หรือการแข่งขันต่างๆ ที่จัดขึ้น นอกจากจะเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็กที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมในการแข่งขันต่างๆ วัยกลางคนที่ช่วยการจัดกิจกรรมจัดขบวนแห่ และผู้สูงอายุที่เข้ามาช่วยเป็นเสมือนพี่เลี้ยงหรือผู้ที่มีประสบการณ์มาคอยแนะนำชี้แนะ ในการจัดกิจกรรมซึ่งนั่นทำให้กิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายใต้งานเทศกาลเทศน์มหาชาติ ทำให้กิจกรรมการเทศน์มหาชาติเป็นกิจกรรมที่สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการปฏิบัติงานรวมถึงสร้างความสามัคคีปรองดองแก่คนในชุมชนและเขตพื้นที่ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนจะทำให้ ประชาชนในพื้นที่ได้มีกิจกรรมร่วมกันปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทางนี้ยังเป็นการเสริมพลังอำนาจของ บ้าน วัดและโรงเรียน ที่จะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

๒. การเทศน์มหาชาติสามพันธรรระหว่างจังหวัดน่าน -แขวงไชยบุรี

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมเพื่อการจัดงานสามพันธรรระหว่างจังหวัดน่าน -แขวงไชยบุรี

เมื่อมีการศึกษาลักษณะและวิธีการในการจัดงานเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีแล้ว จากการสัมภาษณ์และประชุมเพื่อระดมสมองนั้นทำให้ คณะผู้ศึกษาได้เริ่มประชุมระดมสมองในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรมเพื่อจัดงานสามพันธรรจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ทั้งนี้ในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรมนั้นจะมีรายละเอียด ของผลการศึกษากระบวนการสร้างวัฒนธรรมเพื่อจัดงานสามพันธรรระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี เริ่มต้นจากการที่มีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติให้กับประชาชนในพื้นที่โดยมีทั้งหมด ๕ ขั้นตอนในการสร้างวัฒนธรรมดังนี้

๑. การสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์กร

โดยเป็นการพยายามที่จะเลือกวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับแขวงไชยบุรีและจังหวัดน่าน เพื่อดำเนินการในการจัดงาน โดยจะต้องมีการคำนึงถึงเป้าหมายในการจัดงาน เป้าหมายในครั้งนี้คือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนั้นในการระดมสมองจึงมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรว่าเป็นอย่างไร และมีวัฒนธรรมไปในทางไหน และรวบรวมกันปรับแนวทางให้ได้วัฒนธรรมที่ต้องการ

ในการสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมกับสถาบัน สถาบันที่ต้องการจะเชื่อมคือ วัด โดยมีสถาบันที่วัดต้องการจะให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานครั้งนี้คือ บ้านหรือชุมชน ในเขตพื้นที่และอีกองค์กรหนึ่งที่สำคัญ คือโรงเรียน สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่สร้างการเรียนรู้ และสามารถเผยแพร่ความรู้ให้ไปสู่เยาวชนได้ง่าย รวมถึงเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมในครั้งนี้จึงเป็นการสร้างวัฒนธรรมที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยมีเครือข่ายสถาบันการศึกษาและชุมชนเข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมสามพันธรร

๒. มีเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

เนื่องจากการจัดงานครั้งนี้เป็นการจัดงานสามพันธรรที่ใช้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ และมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องมีการอธิบายถึงเป้าหมายที่ชัดเจนใน

การจัดงานครั้งนี้ และจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของประเทศไทยและประเทศลาวอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นการเผชิญหน้ากับความอ่อนไหว หรือการเกิดปัญหาในลักษณะของการถูกเหยียดหยาม เหยียดชนชาติ จำเป็นจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและมีความเป็นกลาง รวมถึงจะต้องคำนึงถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดงานครั้งนี้ วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดงานครั้งนี้ก็คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ซึ่งมีกิจกรรมที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือกิจกรรมในการแข่งขันต่างๆ กิจกรรมรื่นเริงต่างๆ ที่จะสามารถทำให้ประชาชนได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

๓. ทศนคติ ของผู้ปฏิบัติ

หลังจากมีการกำหนดวัฒนธรรม วัตถุประสงค์จำเป็นจะต้องมีผู้ปฏิบัติทั้งฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการในการจัดงานครั้งนี้ จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และเข้าใจถึงวัฒนธรรมของทั้งสองฝั่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องมีคนประสานงานและมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบดูแลให้ชัดเจน ในการจัดงานครั้งนี้ก็มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และการจัดกิจกรรมส่งเสริม โดยทั้งหมดมีการประชุมร่วมกันเพื่อหาหรือถึงลักษณะของการจัดกิจกรรม รวมถึงหาหรือในส่วนของการติดต่อประสานงาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้กิจกรรมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเกิดประโยชน์สูงสุด และผู้จัดกิจกรรมมีทัศนคติที่ดีต่อการเทศน์มหาชาติไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ที่ใดๆ และจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการเปิดใจรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง และมีการประยุกต์วัฒนธรรมที่ดีมาพัฒนาวัฒนธรรมของตนเองอยู่เสมอ

๔. การติดตามกำกับดูแล และแนะนำ

เมื่อมีวัฒนธรรมที่ต้องการมีวัตถุประสงค์ที่จะปฏิบัติรวมทั้งมีบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีการกำกับดูแลกิจกรรมและความคืบหน้าของการจัดกิจกรรมจำเป็นจะต้องมีการติดตามตลอดทุกระยะเวลา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ และเมื่อมีปัญหาจะได้มีการแก้ไขอย่างทันท่วงที ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นการจัดกิจกรรมที่พื้นที่ทั้งสองคือจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ไม่ได้อยู่ใกล้กันจำเป็นจะต้องมีการประสานงานกัน และติดตามผลซึ่งกันและกัน รวมทั้งต้องมีการประสานความช่วยเหลือของกันและกันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะมีปัญหาใดๆ ควรจะมีการพูดคุยและปรึกษาหารือกัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้จุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้นตั้งแต่ความความคิดริเริ่มในการจัดกิจกรรมบรรลุเป้าหมาย และสามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้อย่างมีแบบแผน และประสบความสำเร็จในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการเทศน์มหาชาติ

๕. การติดตามและประเมินผล ความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม

นอกจากจะกำกับดูแลบุคคลที่เป็นผู้จัดกิจกรรมที่เป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ แล้ว จำเป็นจะต้องมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่รวมถึงชุมชนในพื้นที่ว่ามีความต้องการ หรือพึงพอใจหรือไม่ที่จะให้มีการจัดกิจกรรม เพราะหากไม่มีผู้รับบริการหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว การจัดกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพียงแค่การเทศน์ของพระภิกษุจังหวัดน่าน และจากแขวงไชยบุรีเท่านั้น แต่ในกิจกรรมครั้งนี้ต้องการที่จะให้พระภิกษุสงฆ์รวมถึงประชาชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมของการเทศน์มหาชาติ วัฒนธรรมของการจัดงานรื่นเริงหรือกิจกรรมที่จะเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้ประชาชนสามารถเปิดรับวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อปรับปรุงวัฒนธรรมของตนเอง และจะเป็น

การเปิดโลกทัศน์ที่ให้กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานการดำเนินชีวิตตลอดจนการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไป

ความพึงพอใจจากพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

หลังจากการจัดกิจกรรมแล้ว ได้มีการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจในการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี สปป.ลาว โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ๔๐ คน ประกอบด้วยประชาชนในจังหวัดน่าน จำนวน ๒๐ คน และประชาชนในแขวงไชยบุรี จำนวน ๒๐ คน แบบสอบถามมีทั้งหมด ๒ ตอน ได้แก่ ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ ๒) ความพึงพอใจของการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ซึ่งมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการเก็บข้อมูลในส่วนที่ ๑ ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔๐ คน พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕ และเพศหญิง จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕ ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุในช่วงน้อยกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕ ช่วงอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕ และช่วงอายุ ๓๐-๕๐ ปี จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕ และช่วงอายุตั้งแต่ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕

๒) ความพึงพอใจการจัดงานการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

แบบสอบถามในส่วนที่สองเป็นส่วนที่ผู้ตอบแบบสอบถามประชาชนชาวน่านและแขวงไชยบุรี โดยแบบสอบถามได้แบ่งเป็น ๑๐ ข้อ ที่สอบถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ ผู้ตอบแบบสอบถามจะมีการให้ค่าน้ำหนักของแต่ละระดับความคิดเห็นดังนี้

โดยมีรายละเอียดแต่ละข้อคือ เนื้อหาและความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติ กิจกรรมส่งเสริมการเผยแผ่พุทธศาสนา เช่น การแข่งขันและประกวดต่างๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ การสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่างชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ การประชาสัมพันธ์งาน และกิจกรรมความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อไปในอนาคต โดยมีรายละเอียดในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านเนื้อหาและความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๔.๐๓ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ ๑.๓๔ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับ มาก

ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๕๓ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๒๔ สามารถแปลว่าได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนา เช่น การแข่งขันและประกวดต่างๆ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๙๔ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๐๒ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๙๒ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๐.๙๒ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่างชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านกับแขวงไชยบุรี มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๔.๕๓ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๐.๙๗ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด

ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๕๑ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๓๙ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๘๗ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๐๕ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๗๗ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๐๘ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านการประชาสัมพันธ์งานและกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๗๗ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๑๒ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

ด้านความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อไปในอนาคต มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคิดเป็นร้อยละ ๓.๕๕ มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ ๑.๒๐ สามารถแปลได้ว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

อภิปรายผลการศึกษา

๑. รูปแบบเนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

จากการศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว พบว่า ทั้งสองแห่งด้วยวิธีการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมระดมสมอง กับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

๑.๑ รูปแบบการการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

การเทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาติทำให้ผู้ฟังได้บุญมาก และในขณะที่ยังฟังก็ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย และหากการเทศน์พระเทศน์มีน้ำเสียงไพเราะน่าฟัง ก็จะเพิ่มอรรถรส ในการฟังให้น่าสนใจสนุกและน่าฟังมากขึ้น การเทศน์มหาชาติเป็นงานใหญ่โดยมีเจ้าภาพในการจัดการเพียงแค่วัดใดวัดหนึ่ง เนื่องจากจะต้องมีการระดมทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นกำลังคน กำลังสมองในการประชุมปรึกษาหารือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ โดยจะต้องมีการวางแผนดำเนินงานไว้ในระยะยาว เช่น จัดทำความสะอาดบริเวณวัด ประดับตกแต่งธรรมมาสน์ ศาลาการเปรียญ เตรียมหาต้นกล้วยต้นอ้อย ตลอดจนจัดทำธงทิวประดับประตูกำแพงวัด งานการเทศน์มหาชาติจึงเป็นงานใหญ่ประจำปีซึ่งจำเป็นต้องมีการเตรียมงานเทศน์มหาชาติ รวมถึงประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ และเป็นงานที่ต้อง

ใช้ความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนที่ยังส่งเสริมความสามัคคีของประชาชน ทำให้ประชาชนรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักแบ่งหน้าที่และรับผิดชอบร่วมกัน

รูปแบบในการจัดงานนั้น การเทศน์มหาชาติของแต่ละจังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน จะมีเอกลักษณ์ของท่วงทำนองหรือที่เรียกว่า “ระบำ” เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ของทางเมืองน่าน เรียกว่า “ระบำช้างข้ามทุ่ง” คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับช้างที่ค่อยๆ เยื้องย่างผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ

ในงานเทศน์มหาชาตินั้นนอกจากจะมีการกิจกรรมการเทศน์แล้ว นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่ทุกภาคส่วนของจังหวัดน่าน จัดทำขึ้นมาเพื่อสร้างความสามัคคีและเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น ๑) พิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ ๒) การแสดงนิทรรศการวิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลก ๓) กิจกรรมธรรมะม่วนใจ๋ ๔) สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ ๕) การแสดงตีกลองสะบัดชัย หรือกิจกรรมแข่งขันตีกลองปูกา ๖) การจุดบอกไฟดอก ๗) ถวายผ้าทิพย์หม่อมองค์พระธาตุ ๘) กิจกรรมแข่งขันตีกลองแฉว

ประเพณีงานเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรีนั้น เรียกว่า “บุญพะเหวด” หรือ “บุญพระเวสส์” (มาจาก พระเวสสันดร) ในส่วนของจังหวัดน่านนั้น บุญพะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คืองานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญความดีที่ยิ่งยวด อันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลคือ ประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษย์ชาติเป็นสำคัญ บรรพชนไชยบุรีจึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมาจนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและ อนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไป

บุญพระเวส หรือ บุญมหาชาติ เป็นการทำบุญในเดือนสี่ บางครั้งก็เรียก “บุญเดือนสี่” ส่วนมากจะกระทำกันในเดือนสี่ แต่จะกำหนดเอาไว้นั้นแล้วแต่ความพร้อม เพราะว่าต้องมีการปรึกษาหารือและลงมติกันระหว่างผู้นำในหมู่บ้าน เช่น ผู้อาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพระสงฆ์ตลอดผู้ทรงวุฒิต่างๆ ในหมู่บ้านการทำบุญพะเหวด เป็นการทำบุญเนื่องด้วยการรำลึกถึงอดีตชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ได้เกิดมาเป็นพระเวสสันดร และได้บำเพ็ญทานบารมีอย่างแก่กล้า บรรพบุรุษชาวอีสานได้นำมาประสมประสานกับการละเล่นพื้นบ้านให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานประเพณีนั้นล้วนแต่เป็นการเผยแพร่ศาสนาและการสร้างความสามัคคีของบุคคลในแขวงไชยบุรี เช่น ๑) ขบวนแห่พระอุปัฏฐากรอบบ้านให้ชาวบ้านได้สักการบูชา ๒) ประกวด "นางสาวงามบุญพะเหวด"

การเทศน์มหาชาติแสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถิ่นโดยตรง อิทธิพลของประเพณีหลวงที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนสอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้นแบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกันแต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบประเพณีหลวงตามธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนักเป็นพื้นเดิมของสังคมชาวนาอยู่แล้วทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่าง โดยที่ราชสำนักเองไม่ได้มีเจตนาหรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใดทำให้ในปัจจุบันประเพณีการเทศน์มหาชาติเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในทุกพื้นที่ และหน่วยงานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมคือ “วัด” ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางในชุมชน

กิจกรรมเสริมสร้างการเผยแพร่พุทธศาสนาของทั้ง ๒ แห่งนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ เป็นลักษณะของความรื่นเริง ไม่ว่าจะเป็นขบวนแห่ การประกวดนางงาม หรือการแข่งขันต่างๆ ที่จัดขึ้น นอกจากจะเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นทำให้กิจกรรมการเทศน์มหาชาติเป็นกิจกรรมที่สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการปฏิบัติงาน รวมถึงสร้างความสามัคคีปรองดองแก่คนในชุมชนและเขตพื้นที่ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนจะทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีกิจกรรมร่วมกันปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทางนี้ยังเป็นการเสริมพลังอำนาจของบ้านวัดและโรงเรียนที่จะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

๑.๒ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรีสปป.ลาว

เนื้อหาในการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนประเภทบุคลาธิษฐาน คือยกตัวละครขึ้นมาเล่าแล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปในการเล่าเรื่องนั้นๆ แต่จะแตกต่างกันที่จังหวัดในเขตล้านนาหรือปัจจุบันคือ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนรวมถึงจังหวัดน่าน จะมีเอกลักษณ์ของท่วงทำนองหรือที่เรียกว่า “ระบำ” เอกลักษณ์ของทางเมืองน่าน เรียกว่า “ระบำข้างข้ามท่ง” คือ มีลีลาของการเอื้อนเสียงเหมือนกับข้างที่ค่อยๆ เยื้องย่างผ่านท้องทุ่งนาไปอย่างช้าๆ แต่ที่แขวงไชยบุรี จะเป็นการทำนองที่มีคำคล้องจองภาษาร่าย เป็นคำขับลำของหมอผีในพิธีสู่ขวัญ แล้วถูกพัฒนาเป็นคำและทำนองอ่านโองการของพราหมณ์กับเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ และคำขับลำมีพัฒนาการต่อไปเป็นหมอลำ ที่ลำทำนองต่างๆ ซึ่งมีลูกคอและเสียงโหยหวนทำนองดังกล่าว เรียกว่า “แหล่ผะเหวด”

ทำนองเทศน์มหาชาติแบบลาว ส่งแบบแผนลงสู่แม่เจ้าพระยาใน พ.ศ. ๑๗๐๐ แต่เดิมทำนองเทศน์มหาชาติแบบดั้งเดิมเก่าสุดเป็นวัฒนธรรมลาวลุ่มแม่น้ำโขง สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นอกจากนั้นในส่วนของเนื้อหาในการเทศน์นั้นมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก จึงสามารถสรุปความคล้ายคลึงของเนื้อหาการเทศน์ได้ดังนี้ ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ การเทศน์มหาชาติ คือการมหากุศลที่เตือนบุคคลให้หมั่นรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ โดยมีรายละเอียดแต่ละกัณฑ์คือ

กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี

กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช้างปัจจัยนาค ประชาชนสี่ทิโกธแดนจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต

กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่

กัณฑ์ที่ ๔ วนประเวศ เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบ่ายพระพักตร์สู่เขาวงกต

กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก เป็นกัณฑ์ที่ชูชกได้นางอมิตตมาเป็นภรรยา และหมายจะได้ไอรสและธิดาพระเวสสันดรมาเป็นทาส

กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน เป็นกัณฑ์ที่พราณเจตบุตรหลงกลชูชก และชี้ทางสู่อาศรมจตุดาบส

กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่อจตุฤทัยให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพรไปหา

กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่เฒ่าชุก
 กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความหวังหาอาลัยในสายเลือด
 กัณฑ์ที่ ๑๐ สักกบรรพ เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี
 กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จ
 นิวัติถึงมหานครสี่พิ

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกษัตริย์ถึงวิสัยญีภาพสลบลง

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่หกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร
 พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์

ในส่วนขององค์ความรู้และข้อคิดที่ได้รับนั้น การเทศน์เรื่อง พระเวสสันดร มีคติสอนใจ
 หลายประการ โดยเฉพาะเรื่องทานบารมี ทำให้คนฟังมีความซาบซึ้งในเนื้อหาและสนุกสนานใน
 ทำนองเทศน์ไปด้วย การเทศน์งานประเพณีของชาวไชยบุรี และจังหวัดน่านนั้น นอกจากวิถีชีวิตความ
 เป็นอยู่ และภาษาที่ไทย - ลาว มีความคล้ายคลึงกันแล้ว งานประเพณีต่างๆ ตลอดปีของลาวก็ดูไม่
 ต่างจากชาวไทยในภาคอีสานนัก จะเห็นได้ว่าคติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา
 โดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทาน การกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดรความเชื่อ
 เรื่องบุญ-กรรม อยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูง
 ในการสร้างบูรณาการทางศาสนา ให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์
 เป็นผู้มียุทธบารมีอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อการประเพณีหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ทำให้เกิดความ
 กลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ท่ามกลางคติ
 ความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เทศน์ชาดกเรื่องนี้มีคติธรรม สอนให้คนเราเพียรประกอบคุณงาม
 ความดีโดยมิท้อถอย หากรู้จักสละทรัพย์บริจาคทานเนืองนิจก็จะเป็นที่สรรเสริญทั่วไป คนโลภคน
 จิตบาปหยาบร้ายก็ต้องได้ภัยเพราะตัวเอง ดังชุกก ทั้งนี้การเทศน์ยังให้ประโยชน์ทางอ้อมอีกด้วย
 เช่น การใช้ถ้อยคำไพเราะ มีการเล่นคำ เล่นสัมผัสอักษร มีการใช้โวหารภาพพจน์ และการพรรณนา
 ให้เกิดความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน รวมทั้งเกิดจินตภาพชัดเจน สะท้อนให้เห็นค่านิยมแนวโลกุตตรธรรม
 ของประชาชนว่า มีความปรารถนาจะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

๒. พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๒.๑ พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน

กระบวนการในการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านแต่ละกัณฑ์ จะเริ่มต้นด้วยการที่เจ้าของ
 กัณฑ์จะนิมนต์พระที่เทศน์เฉพาะกัณฑ์นั้นๆ มาเทศน์ เรียก “เทศน์กินกัณฑ์” “ทำนองที่ใช้เทศน์แบบ
 พื้นเมืองเรียกตามแบบลานนาว่า “ระบำ” การเรียกชื่อกัณฑ์ทางภาษาเหนือเรียกว่า “ผูก” ด้วยเหตุที่
 เทศน์มหาชาติเป็นที่นิยม จึงมีนักปราชญ์ฉบับล้านนาแต่งธรรมเป็นจำนวนถึงประมาณ ๑๕๐ ฉบับ
 หรือสำนวน เช่น ฉบับวิงวอนน้อย วิงวอนหลวง วิงวอนตอนกลาง หึงแก้วมโนวอน ท่าแป้น ริมตง
 สร้อยสังกร เป็นต้น ส่วนฉบับที่เป็นภาษาบาลีล้วนเรียกว่า “คาถาพัน”

๑) ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดก
 โดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบๆ ธรรมมาสน์ ประดับธงทิว และ
 ราวตี ฉัตร ตามสมควร

๒) ตั้งขันสาครใหญ่ หรือจะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำนี้ตั้งหน้าธรรมมาสน์ กลางบริเวณพิธี

๓) เตรียมเทียนเล็กๆ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวนเท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึงคราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็จะเอาเทียนมัดนั้นออกจุดบูชาติดรอบๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบกัณฑ์ให้หมดมัดพอดี ครบ ๑๓ กัณฑ์ถ้วน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็กๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์อย่างเช่นเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยมอย่างเทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้นๆ การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ

๒.๒ พิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

เมื่อได้กำหนดวันงานแล้วจะมีการใส่หนังสือเพื่อจะกำหนดการใส่หนังสือ คือ เอาหนังสือใบลานหรือ “ลำผะเหวด” มาแบ่งย่อยๆ ออกประมาณ ๓๐-๔๐ ผูก เป็นชุดแล้วนำเอาหนังสือที่แบ่งไว้ขึ้นไปให้ตามวัดต่างๆ เพื่อพระสงฆ์จากวัดนั้นๆ จะนำไปเทศน์ตามวันที่กำหนดไว้

ขั้นต่อไปจะมีการแห่ผะเหวด และการแห่ข้าวพันก้อน ในตอนเย็นของวันโฮมจะมีการไปรวมกันที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งสมมติกันว่าเป็นป่า ตามเรื่องราวในพระเวสสันดรชาดกและพากันแห่ผ้าซึ่งเขียนภาพเป็นเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เข้าสู่หมู่บ้าน ตามระยะทางจะมีผู้ตั้งหม้อน้ำหอมไว้

หลังจากนั้นชาวบ้านจะนำข้าวเหนียวมาปั้นเสียบไม้จำนวน ๑,๐๐๐ ก้อน เพื่อเอาบูชากัณฑ์เทศน์ คาถาพัน เรียกว่า “ข้าวพันก้อน” ชาวบ้าน จะพากันแห่ข้าวพันก้อนรอบศาลาวัด มีหัวหน้ากล่าวคำบูชา ดังนี้ “นะโม นะโม จอมไตรปิฎก ยกออกมาเทศนาธรรม ชันหมากเบ็งงานสะพาส ข้าวพันก้อนอาดบูชา ซาเฮาซา สามดวงยอดแก้ว ข้าไหว้แล้วถวายอาดบูชา สาธุ” ว่าดังนี้ไปเรื่อยๆ จนครบ ๓ จบ แล้วนำขึ้นไปศาลาโรงธรรม แล้วญาติโยมพากันทำวัตรเช้า อาราธนาศีลาธารณาเทศน์ โดยอาราธนาเทศน์พระเวสโดยเฉพาะการอาราธนาเทศน์พระเวสนั้น ถ้าไม่ต้องว่ายาวจะตัดบทสั้นๆ ก็ได้ให้ขึ้นตรง “อาทิกัลยาณังฯ เปฯ อาราธนัง กโรม”

ต่อมาพระสงฆ์จะเริ่มเทศน์สังกาด เป็นการพรรณนาอายุกาลของพระพุทธศาสนาเริ่มแต่ต้นจนถึงอันตรธาน เมื่อเทศน์สังกาดจบแล้วจึงเริ่มเทศน์กัณฑ์เทศน์ไปจนจบนครกัณฑ์ อันเป็นกัณฑ์ที่ ๑๓ เทศน์แต่เช้ามีดไปจนค่ำ จบแล้วจัดขันขอมาโทษพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธี ในวันที่ ๓ นี้เอง ชาวบ้านชาวเมืองจะแห่กัณฑ์หลอนมาร่วมถวายกัณฑ์เทศน์ตลอดทั้งวัด กัณฑ์เทศน์จะมี ๒ ลักษณะ คือ ๑) กัณฑ์หลอน เป็นการแห่กัณฑ์เทศน์มาถึงบริเวณที่พระกำลังเทศน์ก็ถวายกัณฑ์เทศน์โดยไม่เจาะจงว่าจะเป็นพระสงฆ์รูปใด ๒) กัณฑ์จอบ เป็นกัณฑ์เทศน์ที่กลุ่มผู้ถวายปรารภนาจะถวายเฉพาะภิกษุที่ตนชอบ เคารพศรัทธา จึงมีการส่งคนไปสอดแนมว่าขึ้นเทศน์หรือยัง ภาษาอีสานเรียกว่า “จอบ” แอบดู จึงเรียกกัณฑ์เทศน์ประเภทนี้ว่า “กัณฑ์จอบ”

๓. รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว

การศึกษา ลักษณะและวิธีการในการจัดงานเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี คณะผู้ศึกษาได้เริ่มประชุมระดมสมองในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรม เพื่อจัดงานสานสัมพันธ์จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี ทั้งนี้ในกระบวนการการสร้างวัฒนธรรมนั้นจะมีรายละเอียดของผลการศึกษากระบวนการสร้างวัฒนธรรม เพื่อจัดงานสานสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีเริ่มต้นจาก การที่มีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติให้กับประชาชน ในพื้นที่ โดยมีทั้งหมด ๕ ขั้นตอนในการสร้างวัฒนธรรม ดังนี้

๑. การสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์กร โดยค้นหาวัฒนธรรม ที่เหมาะสม กับแขวงไชยบุรีและจังหวัดน่าน และมีเป้าหมาย คือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนั้นในการระดมสมองจึงมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรว่าเป็นอย่างไร และมีวัฒนธรรมไปในทางไหน และรวบรวมกันปรับแนวทางให้ได้วัฒนธรรมที่ต้องการ การสร้างวัฒนธรรมที่เชื่อมกับสถาบัน สถาบันที่ต้องการจะเชื่อมคือวัด โดยมีสถาบันที่วัดต้องการจะให้เข้ามามีส่วนร่วม นั่นก็คือ บ้านหรือชุมชนในเขตพื้นที่ และอีกองค์กรหนึ่งที่สำคัญ คือ โรงเรียน สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่สร้างการเรียนรู้ และสามารถเผยแพร่ความรู้ ให้ไปสู่เยาวชนได้ง่าย รวมถึงเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมในครั้งนี้ จึงเป็นการสร้างวัฒนธรรมที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยมีเครือข่ายสถาบันการศึกษา และชุมชนเข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์

๒. มีเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง การจัดงานครั้งนี้เป็นการจัดงานความสัมพันธ์ที่ใช้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ และมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง จำเป็นจะต้องมีการอธิบายถึงเป้าหมายที่ชัดเจนในการจัดงานครั้งนี้ และจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของประเทศไทยและประเทศลาวอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นการเผชิญหน้ากับความอ่อนไหว รวมถึงจะต้องคำนึงถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดงานครั้งนี้ เป้าหมายในการจัดงานครั้งนี้ก็คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของการเทศน์มหาชาติของจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี ซึ่งมีกิจกรรมที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ กิจกรรมรื่นเริง ที่จะสามารถทำให้ประชาชนได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

๓. ทัศนคติ ของผู้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติทั้งฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการในการจัดงานครั้งนี้ จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และเข้าใจถึงวัฒนธรรมของทั้งสองฝั่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องมีคณาจารย์และมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบดูแลให้ชัดเจน เพื่อให้กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเกิดประโยชน์สูงสุด และผู้จัดกิจกรรมมีทัศนคติที่ดีต่อการเทศน์มหาชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ที่ใดๆ และจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อม ในการเปิดใจรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง และมีการประยุกต์วัฒนธรรมที่ดีมาพัฒนาวัฒนธรรมของตนเองอยู่เสมอ

๔. การติดตามกำกับดูแล และแนะนำ การกำกับดูแลกิจกรรมและความคืบหน้าของการจัดกิจกรรมจำเป็นจะต้องมีการติดตามตลอดทุกระยะเวลา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ และเมื่อมีปัญหาจะได้มีการแก้ไขอย่างทันที่ ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้

เป็นการจัดกิจกรรม เพื่อที่จะทำให้จุดมุ่งหมายบรรลุเป้าหมาย และสามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้ได้อย่างมีแบบแผน และประสบความสำเร็จในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการเทศน์มหาชาติ

๕. ผู้จัดกิจกรรมที่เป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ จำเป็นจะต้องมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่รวมถึงชุมชนในพื้นที่ที่มีความต้องการ หรือพึงพอใจ หรือไม่ที่จะให้มีการจัดกิจกรรม เพราะหากไม่มีผู้รับบริการ หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วการจัดกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จ จะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพียงแค่ว่า การเทศน์ของพระภิกษุจังหวัดน่านและจากแขวงไชยบุรีเท่านั้น แต่หากประสบความสำเร็จจะเป็นการเปิดโลกทัศน์ที่ให้กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานการดำเนินชีวิตตลอดจนการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไป

ความพึงพอใจจากพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

จากการจัดกิจกรรมแล้ว ได้มีการประเมินความพึงพอใจ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจในการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี สปป.ลาว โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ๔๐ คน ประกอบด้วยประชาชนในจังหวัดน่าน จำนวน ๒๐ คน และประชาชนในแขวงไชยบุรี จำนวน ๒๐ คน โดยภาพรวมในทุกๆ ด้านนั้น ประชาชนมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดงานประสบความสำเร็จในระดับมาก

อธิบายได้ว่า ประชาชนทั่วไปเห็นว่ากิจกรรมเทศน์มหาชาติสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่าง ชุมชน และระหว่างจังหวัดน่านและแขวงไชยบุรีได้มากที่สุด และทำให้ประชาชนได้รับความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ ทั้งงานนี้ยังมีกิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนาที่พึงพอใจ และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติได้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ได้ในระดับมากอีกด้วย นอกจากนี้ระยะเวลาสถานที่ และเจ้าหน้าที่ก็สร้างความพึงพอใจเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนมีความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมการเทศน์มหาชาติเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวัฒนธรรมในอนาคต

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

๑) ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมควรมีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการระดมสมอง และร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ให้มากขึ้นกว่านี้ อาจจะเป็นในระดับร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative) เพื่อความยั่งยืนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในอนาคต

๒) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ใช้ระยะเวลามากกว่า เพื่อเพิ่มเวลาในการเรียนรู้มากขึ้น โดยปัจจัยด้านกลยุทธ์หรือเป้าหมายในการจัดกิจกรรมเป็นเป้าหมายที่ต้องใช้เครือข่ายความร่วมมือ (Network) และการที่จะให้เครือข่ายเหนียวแน่นต้องใช้เวลา ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปัจจัยเอื้อระดับกระบวนการคือ ทักษะของบุคคล เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๓) ควรมีการพัฒนาองค์ความรู้ในการเทศน์มหาชาติ ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการเทศน์มหาชาติ รวมไปถึงปรับปรุงและพัฒนาพิธีกรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่ออนุรักษ์ประเพณีดังกล่าวให้มีความยั่งยืนสืบไป

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านวิชาการ

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติพัฒนารูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
- สามารถวิเคราะห์รูปแบบ พิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เพื่อสานสัมพันธ์ระหว่าง น่านและแขวงไชยบุรี

๒. กิจกรรมด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของน่านและแขวงไชยบุรี

- สามารถพัฒนาโครงการสานสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- สามารถพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมเทศน์มหาชาติ และงานรื่นเริงต่างๆ ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวและส่งเสริมในทางพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ/หัตถิภูมิจากวัดชุมชน องค์กรที่เป็นกรณีศึกษา	ทราบถึงข้อมูล ประวัติความเป็นมา เอกลักษณ์ และจุดเด่นของการเทศน์มหาชาติ ของแต่ละพื้นที่	ข้อ ๑-๒	ทำให้รู้รูปแบบ เนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว และรู้ถึงพิธีกรรม และวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
๒. การสำรวจพื้นที่กรณีศึกษา ๒ แห่ง	ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการเทศน์มหาชาติของน่านและแขวงไชยบุรี	ข้อ ๑-๒-๓	ทำให้สามารถ วิเคราะห์กิจกรรมลำดับขั้นตอน พิธีการ การจัดงานการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว
๓. การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจำนวน ๔๐ คน	ทราบถึงข้อมูลความคิดเห็นของประชาชน ต่อกิจกรรมการเทศน์มหาชาติและการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์	ข้อ ๑-๒-๓	ทำให้วิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่จังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี เกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติ
๔. การประชุมระดมความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้อง	ได้แนวทางและข้อมูลการส่งเสริมการเทศน์มหาชาติ การสืบทอดทางพระพุทธศาสนา สภาพปัญหาอุปสรรค กระบวนการบริหารจัดการกิจกรรมการเทศน์มหาชาติ	ข้อ ๑-๒-๓	ทำให้เห็นถึงข้อมูล กิจกรรมการเรียนรู้ และแนวทางการส่งเสริมการสานสัมพันธ์ระหว่างน่านกับแขวงไชยบุรี ซึ่งเป็นการส่งเสริมการสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วย

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๕. รายงานฉบับ สมบูรณ์	<p>ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ</p> <p>๑) เพื่อศึกษารูปแบบเนื้อหาและองค์ความรู้การเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว</p> <p>๒) เพื่อศึกษาพิธีกรรมและวิธีการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว</p> <p>๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบพิธีกรรม และกระบวนการสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว</p>	ข้อ ๑-๒-๓	ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยและส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเทศน์มหาชาติให้เข้าถึงชนรุ่นหลังสืบต่อไป

แบบสอบถามความพึงพอใจการเทศน์มหาชาติในจังหวัดน่าน และแขวงไชยบุรีสปป.ลาว

กลุ่ม ประชาชนชนในจังหวัดน่าน

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ___ ที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

๑) เพศ _____ ชาย _____ หญิง

๒) อายุ _____ น้อยกว่า ๒๐ ปี

_____ ๒๐-๓๐ ปี

_____ ๓๐-๕๐ ปี

_____ ตั้งแต่ ๕๐ ปี ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับระดับปัญหาที่เกิดขึ้นกับท่าน

๑ หมายถึง น้อยที่สุด

๒ หมายถึง น้อย

๓ หมายถึง ปานกลาง

๔ หมายถึง มาก

๕ หมายถึง มากที่สุด

กิจกรรม	ความพึงพอใจ				
	๑	๒	๓	๔	๕
๑. เนื้อหาและความรู้ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์					
๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมในการเทศน์มหาชาติ					
๓. กิจกรรมส่งเสริมการเผยแพร่พุทธศาสนา เช่น การแข่งขันและประกวดต่างๆ					
๔. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่					
๕. การสร้างความสามัคคีปรองดองกันระหว่าง ชุมชน และระหว่าง จังหวัดน่านและแขวงไชยบุรี					
๖. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม					
๗. ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม					
๘. การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่					
๙. การประชาสัมพันธ์งาน และกิจกรรม					
๑๐. ความต้องการที่จะให้มีการจัดกิจกรรมต่อในอนาคต					

ສອບຖາມກ່ຽວກັບຄວາມພ້ອງພໍໃຈຂອງຜັງການເທດສະຫນາ
ເວດສັນດອນໃນແຂວງນ່ານແລະໄຊຍະບູລີແຂວງຂອງສ.ປ.ປ.
ລາວ.

ຊຸມຊົນສາທາລະນະໄຊຍະບູລີ

1 ກະລຸນາເຮັດແນວໃດການ / ___ ບົບທົບແມ່ນຄວາມຈິງກ່ຽວກັບຕົວ
ທ່ານເອງ.

- 1) ເພດ _____ ຊາຍ _____ ແມ່ຍິງ.
- 2) ມີອາຍຸ _____ ຕໍ່າກວ່າ 20ປີ
_____ 20-30ປີ
_____ ປະມານ 30-50ປີ
_____ 50ປີ

2 ຄວາມກະຈ່າງແຈ້ງກະລຸນາ / ເຄື່ອງມືໃນກ້ອງທົບກົງກັບບັນຫາ
ທີ່ມີທ່ານ.

- 1 ຫມາຍຄວາມວ່າ ຕໍ່າສຸດ
- 2 ຫມາຍຄວາມວ່າ ຕໍ່າ
- 3 ຫມາຍຄວາມວ່າ ລະດັບປານກາງ
- 4 ມີຄວາມຫມາຍຫຼາຍ ຫຼາຍ
- 5 ຫມາຍຄວາມວ່າ ຫຼາຍທີ່ສຸດ

ກິດຈະກຳ	ຄວາມພໍໃຈຂອງ				
	1	2	3	4	5
1. ເນື້ອໃນແລະຄວາມຮູ້ທາງໃດຮັບ ຈາກແຕ່ລະແທ່ນປາໄສປະກາດ.					
2. ການແລກປ່ຽນການຮົບຮູ້ກ່ຽວກັບ ວັດທະນະທຳຂອງການເທດສະຫນາ ມະຫາຍານໄດ້.					
3. ກິດຈະກຳການສົ່ງເສີມການ ເຜີຍແຜ່ສາສະຫນາພຸດເຊິ່ງການ ແຂ່ງຂັນແລະການແຂ່ງຂັນ.					
4. ແລກປ່ຽນການຮົບຮູ້ວ່າຖືກວັດ ແລະວັດທະນະທຳວ່າລົງຊື່ວັດໄດ້.					
5. ການສ້າງຄວາມສາມາດກົມກືນ ລະຫວ່າງຊຸມຊົນໃນແຂວງນ່ານແລະໄຊ					

ຍະບູລີ ແຂວງຂອງສ. ປ. ປ. ລາວ.					
6. ໄລຍະເວລາທ ເຫມາະສ ມຂອງກ ດຈະກ ັ່ງ.					
7. ຄວາມເຫມາະສ ມຂອງສະຖານທ ໄດ					
8. ພະນ ກງານເອ ອອ ານວຍຕ					
9. ພ ວພ ນສາທາລະນະແລະກ ດຈະກ ັ່ງ					
10. ຕ ອງການໄດ ຮ ບການຈ ດຕ ັ່ງຢູ່ ໃນອະນາຄ ັດ.					

ภาคผนวก จ
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายเชษฐ์ นิมมาทพัฒน์
(ภาษาอังกฤษ) Mr. Chet Nimmatapat
- เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -
- ตำแหน่งปัจจุบัน - อาจารย์ประจำ
- รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย
- สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
รหัสไปรษณีย์ ๕๕๐๐๐ โทร. ๐๕๔-๖๐๑๐๖๓
มือถือ ๐๘๑-๗๙๖๓๙๗๕ E-mail: nm_ch๒๑@hotmail.com
- ประวัติการศึกษา
- นักรรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๔ ประโยค
 - ปริญญาตรี (พ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
 - ปริญญาโท (ศษ.ม.) สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
- สาขาวิชาสังคมศาสตร์
 - สาขาวิชาประวัติศาสตร์